

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Mgr. Natália Kobulská

Mezinárodní terorismus a výzvy pro mezinárodní právo

Rigorózní práce

Vedoucí rigorózní práce: Doc. JUDr. PhDr. Veronika Bílková, PhD., E.MA

Katedra mezinárodního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 17. května 2017

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Mgr. Natália Kobulská

Medzinárodný terorizmus a výzvy pre medzinárodné právo

Rigorózna práca

Vedúca rigoróznej práce: Doc. JUDr. PhDr. Veronika Bílková, PhD., E.MA

Katedra medzinárodného práva

Datum vypracovania práce (uzavretia rukopisu): 17. mája 2017

Prehlasujem, že predloženú rigoróznú prácu som vypracovala samostatne a že všetky použité zdroje boli riadne uvedené. Ďalej prehlasujem, že táto práca nebola využitá k získaniu iného alebo rovnakého titulu.

Autorka rigoróznej práce

V Prahe dňa 17. 5. 2017

Podakovanie

Ďakujem p. doc. JUDr. PhDr. Veronike Bílkovej, PhD., E.MA, vedúcej mojej rigoróznjej práce, za cenné pripomienky a účinnú pomoc pri spracovaní.

English abstract

International Terrorism and Challenges for International Law

Rigorosum thesis is focused on the understanding of essential problems of international terrorism in context of international law. Main challenges include the adoption of universal definition of terrorism, the settlement of the legal status of terrorists and their rights and obligations mainly in relation to human rights. It is important to clarify the responsibility of the State for terrorism (State terrorism and attribution of his actions), in relation to the population, captured terrorists, and non-state actors. The latter pose several problems in reaction to terrorist crimes, such as the legality of the use of force against them including the right of self-defence or the use of drones for targeted killing. It is contentious whether it is possible to place terrorism under existing categories of international law or it constitutes a separate act which is necessary to regulate apart from valid international rules.

Keywords: terrorism, human rights, targeted killing, right to self-defence, use of force, State responsibility, non-state actor, 9/11 terrorist attacks

Abstrakt

Rigorózna práca je zameraná na pochopenie základných problémov medzinárodného terorizmu v kontexte medzinárodného práva. Medzi hlavné výzvy patrí prijatie univerzálnej definície terorizmu, vyriešenie právneho statusu teroristov a ich práva a povinnosti najmä v súvislosti s ľudskými právami. Dôležité je určenie zodpovednosti štátu za terorizmus (problematika štátneho terorizmu a pričítateľnosti jeho konania), a to vo vzťahu k obyvateľstvu, zajatým teroristom i neštátnym aktérom. Poslední menovaní predstavujú viacero problémov pri reakcii na teroristické činy, a to pri legalite použitia sily voči nim vrátane práva na sebaobranu či použitia dronov na cielené zabíjanie. Je sporné, či je možné terorizmus podradiť pod existujúce inštitúty medzinárodného práva alebo predstavuje samostatné konanie, ktoré je nutné regulovať oddelene od platných medzinárodných noriem.

Kľúčové slová: terorizmus, ľudské práva, cielené zabíjanie, právo na sebaobranu, použitie sily, zodpovednosť štátu, neštátny aktér, teroristické úroky 11.9.2001

Obsah

Obsah	1
Úvod	7
1 Pojem terorizmus	12
1.1 Potreba definície	12
1.2 Kriminalizácia terorizmu	16
1.3 Definičné snahy	18
1.3.1 Definície v medzinárodnom zmluvnom práve	19
1.3.2 Definície na základe obyčajového práva	22
1.3.3 Definície regionálnych organizácií	25
1.4 Terorizmus ako nové odvetvie	27
1.5 Znaky terorizmu	28
1.6 Terorizmus ako inštitút medzinárodného práva	31
1.7 Typy terorizmu	34
1.8 Kyberterorizmus	36
2 Aplikácia medzinárodného práva na teroristov	39
2.1 Medzinárodné trestné právo	39
2.2 Použitie medzinárodného humanitárneho práva	43
2.2.1 Vzťah MHP a terorizmu	44
2.2.2 Status teroristu v MHP	45
2.2.3 Vzťah MHP a ľudských práv	53
2.3 Terorizmus a ľudské práva	55
2.3.1 Použitie inteligentných sankcií	65

2.3.2	Cielené zabíjanie	70
3	Terorizmus a štát	79
3.1	Štátny terorizmus vs. štátom podporovaný terorizmus	79
3.2	Neštátni aktéri	87
3.3	Vojna proti terorizmu	91
3.3.1	Použitie sily	93
3.3.2	Terorizmus ako ozbrojený útok	95
3.3.3	Právo na sebaobranu	96
	Záver	107
	Použité pramene a literatúra	117
	Prílohy	130
	Resumé	132

Úvod

*We are not now that strength which in old days
moved earth and heaven, that which we are, we are.*

*One equal temper of heroic hearts,
made weak by time and fate, but strong in will.*

To strive, to seek, to find, and not to yield.

A. TENNYSON, *Ulysses*

Medzinárodný terorizmus je nepochybne výzvou pre medzinárodné právo. Ide o pomerne nový fenomén, ktorý sa neustále vyvíja a mení spolu s dobou. Je schopný reagovať na zmeny, a to nielen v spoločnosti či v politickej sfére, ale aj vo vede a technike. Hrozba medzinárodného terorizmu vyvoláva strach a pôsobí na takmer všetky oblasti života v spoločnosti. Zasahuje do konania politických elít, ale aj civilného obyvateľstva. Je často prioritou štátov sa s ním vysporiadať, nakoľko ovplyvňuje ich rozhodovaciu činnosť v ostatných sférach. Nato, aby bolo možné ho poraziť alebo aspoň výrazne obmedziť, je nutné ho poznať, skúmať jeho osobitosti a porovnávať s už existujúcimi inštitútmi a normami medzinárodného práva.

Cieľom tejto rigorózneho práce je predstavenie a rozbor výziev, s akými sa potýka medzinárodné právo pri vysporiadaní sa s terorizmom. Mojou snahou je nachádzať jednotlivé výzvy, pomenovať ich a analyzovať, ako si s nimi už medzinárodné právo poradilo, resp. aká je aktuálna situácia a kam smeruje vývoj v danej oblasti. Dôležité je určenie, ako spolu jednotlivé výzvy súvisia, v akých oblastiach sa prekrývajú, čo majú spoločné a ako k nim medzinárodné spoločenstvo pristupuje. Túto syntézu však spracujem až v závere práce, pretože až tam budem mať komplexný pohľad na výzvy medzinárodného terorizmu a ich vzájomné súvislosti.

V jednotlivých kapitolách budem oddelene skúmať tematicky blízke výzvy, a sna-

žiť sa ich zaradiť do kontextu platných medzinárodnoprávných noriem. O aktuálnosti zvolenej témy svedčia početné teroristické útoky v Európe i vo svete; súčasné rezolúcie OSN pripomínajúce boj s terorizmom ako hlavný cieľ na udržanie medzinárodného mieru a bezpečnosti či normotvorba EÚ a Rady Európy posledných rokov vrátane početnej judikatúry, ktorých predmetom je práve terorizmus a možnosti vysporiadania sa s jeho hrozbou. Túto tému som si vybrala práve pre jej aktuálnosť a preto, že som nenašla komplexnú právnu analýzu problémov, ktoré medzinárodný terorizmus do medzinárodného práva v súčasnosti vnáša, hoci som sa stretla s detailným rozborom jednotlivých systémov (napr. terorizmu a ľudských práv, prienikov s trestným právom, legalitou cieleného zabíjania, štátnym terorizmom či použitím sily).

V rigoróznejšej práci vychádzam z dostupnej tuzemskej odbornej literatúry, ktorá sa zaoberá terorizmom. Najčastejšie ide o odborné články zachycujúce určité spektrum problémov spojených s terorizmom. Rozsiahlejší rozbor je z veľkej časti podporený odbornými publikáciami a článkami amerických autorov, avšak korigovaný európskymi zdrojmi (príznačný je pre nich najmä zdržanlivejší prístup k použitiu sily oproti americkým autorom), a doplnený relevantnou judikatúrou medzinárodných a európskych súdov. Dôležitým zdrojom sú medzinárodné dohovory i dokumenty OSN, ktorých je v prípade terorizmu značné množstvo. Práve judikatúra a soft law vypovedajú o aktuálnom stave, ukazujú, ako reaguje medzinárodné spoločenstvo na fenomén terorizmu. Snažím sa pracovať aj s protichodnými názormi a snažím sa nachádzať najvhodnejšie riešenia, prípadne kombinovať jednotlivé názory.

Prvou výzvou, ktorou sa zaoberám, a mohla by som ju označiť za základnú či východiskovú, je univerzálna definícia terorizmu, ktorá aj napriek dlhoročnej snahe nie je prijatá. Skúmam príčiny, prečo to tak je, a či vôbec je takáto definícia potrebná, resp. či je jej prijatie ešte reálne. V prvej kapitole rozoberám osobitosti terorizmu z pohľadu jeho definície i s pomocou sociálnych vied, ktoré taktiež skúmajú terorizmus a prinášajú cenné poznatky o terorizme i do právneho pohľadu. Definovať terorizmus je zložitá úloha kvôli jeho osobitostiam či špecifickým znakom. Nestačí len zosumarizovať doterajšie čiastkové definície zmluvného práva či relevantnú tvorbu obyčajovej definície. V tejto kapitole by som chcela zaujať jednoznačné stanovisko, či obyčajová definícia existuje a ktorá z definícií zmluvného práva (ak už existuje), sa mi javí najvhodnejšia pre univerzálne použitie. Myslím si, že nie je v mojich silách vytvoriť vlastnú definíciu, ktorá by spĺňala požiadavku

univerzality. Domnievam sa, že teoretická definícia už existuje, avšak je nutné precizovať, kde je zakotvená a či je skutočne dostačujúca pre potreby medzinárodného práva.

Osobitne by som vyzdvihla problematiku kyberterorizmu, ktorý je pomerne novou súčasťou medzinárodného terorizmu. Má svoje špecifiká, ktoré ho odlišujú od ostatných typov a jeho kvalitatívne znaky sa podstatne líšia od jeho konvenčnej formy.

V súvislosti s nachádzaním všeobecnej definície sa vynára otázka, či bolo vytvorené nové odvetvie medzinárodného práva, ktoré sa zaoberá terorizmom alebo je stále terorizmus „rozkúskovaný“ pod tradičné odvetvia medzinárodného práva (i pre jeho čiastkové definície).

S definíciou terorizmu ako protiprávneho konania nevyhnutne súvisí okruh páchatelov, ktorí ho môžu spáchať. Ich pojmové vymedzenie, podmienky zajatia alebo zabitia či celkový status sú i po rokoch praxe kontroverzné, a to z pohľadu medzinárodného práva ľudských práv, trestného práva i medzinárodného humanitárneho práva. Aplikácia týchto právnych okruhov na teroristov nie je jednoznačná, prípadne sa môžu tieto systémy prekrývať či vzájomne vylučovať. Mojm cieľom je usporiadať jednotlivé vzťahy, ktoré môžu pri aplikácii vzniknúť a určiť, kedy sa na teroristov bude aplikovať ktorý systém.

Pri skúmaní prelínania sa ľudských práv a terorizmu narážame na podobný problém ako pri snahe o definíciu terorizmu: vplyv morálky, politiky a sociálnych vied. I preto je náročné vyextrahovať čisto právny náhľad. Pri strete s ľudskými právami sa však už jedná o konkrétne osoby, ktoré sú terorizmom postihnuté, resp. sú páchatelmi, na rozdiel od definície, kde ide najmä o akademický či teoretický problém s následným praktickým dopadom. Pri ľudských právach sa cíti dotknutý každý človek: žiada spravodlivé potrestanie teroristov, väčšiu istotu od štátu, že zabezpečí ochranu obyvateľstva bez výrazného zásahu do každodenného života. Verejnosť prejavuje zaangažovanosť v probléme vysporiadania sa s terorizmom, pretože sa jej táto hrozba priamo dotýka. Terorizmus je zameraný na masy, šírenie strachu a násilia útokmi hlavne na civilné obyvateľstvo v snahe podlomiť štátny vplyv na svojom území.

Ozývajú sa hlasy, ktoré volajú po dôslednej právnej regulácii terorizmu za súčasného dodržiavania ľudských práv. Samozrejmosťou takto fungujúceho systému je čo najnižšia miera obmedzenia ľudských práv obyvateľov štátu, ktorý má bezpodmienečne dodržiavať medzinárodnoprávne normy. Takýto koncept je v súčasnosti nedosiahnuteľný. Štát za účelom ochrany obyvateľstva obmedzuje výkon práv osôb, pričom sám nesmie prekročiť

medzinárodné právo.

Do popredia sa dostáva najmä zhodnotenie prístupu USA, ktoré teroristom vytvorili *ad hoc* pomenovanie i status. Tento kontroverzný prístup z hľadiska legality podľa medzinárodného práva rozoberám v druhej kapitole, kde konfrontujem status teroristu s relevantnými inštitútmi medzinárodného trestného práva, medzinárodného práva ľudských práv a medzinárodného humanitárneho práva. Snažím sa o určenie, aké normy a za akých okolností sa na teroristov vzťahujú (príp. v akom rozsahu). Na tieto vzťahy sa pozerám optikou subjektov, teda najprv rozoberám povinnosti štátu voči teroristom, a to najmä zodpovednosť štátu voči obyvateľstvu, potom z pohľadu jednotlivca, ktorý môže byť jednak páchatelom terorizmu alebo jeho obeťou. V posledných rokoch sa viac diskutuje o právach obetí terorizmu, ktoré sa až donedávna automaticky subsumovali pod obeť trestných činov (medzinárodných zločinov). Pozornosť si zaslúži i systém potrestania páchatelov terorizmu prostredníctvom medzinárodného práva, ktoré bolo tradične smerované iba voči štátom.

I tu nie je úplne jednoznačné, akým režimom by sa potrestanie teroristov malo spravovať. Medzinárodný terorizmus dosiaľ nie je zahrnutý v jurisdikcii medzinárodných súdov a nebol ani oficiálne vytvorený osobitný súd, ktorý by sa týmto činom primárne zaoberal. V 2. kapitole rozoberám aktuálny stav i možnosti potrestania (na vnútroštátnej či medzinárodnej úrovni), a to hlavne cez systém inteligentných sankcií. Osobitne sa zaoberám cieleným zabíjaním i s použitím dronov, a to či je ich použitie na teroristov legálne alebo nie opierajúc sa o ľudskoprávne hľadisko, názory odbornej verejnosti a judikatúru. Analyzujem, aké riziká a výhody prináša a či je možné ho použiť a za akých podmienok.

V 3. kapitole sa snažím riešiť problematiku štátu a jeho vymedzenie sa voči terorizmu. Štát vôbec nemožno vyňať zo vzťahov, ktoré s terorizmom súvisia. I tam treba riešiť výzvy, hoci by sa zdalo, že ako základný subjekt medzinárodného práva bude postavenie štátu jednoznačne vymedzené. Štát však môže byť jednak páchatelom terorizmu, vtedy ide o štátny alebo štátom podporovaný terorizmus. Rozdiely medzi nimi a postihnuteľnosť štátu za takéto konanie je potrebné odlíšiť. Na druhej strane môže byť štát cieľom útoku, resp. je potrebné vyriešiť vzťahy, ktoré vznikajú pri útoku na území nejakého štátu. S tým úzko súvisí právo na odpoveď napadnutého štátu, podmienky pre využitie výnimiek zo všeobecného zákazu použitia sily i právny základ pre takéto konanie.

Právo na sebaobranu vo svojej obyčajovej i zmluvnej podobe predstavuje ďalšiu

z výziev, ktorá logicky zapadá pod vzťah terorizmu a štátu. Objavujú sa nové spôsoby jej použitia, napr. preemptívna či anticipatívna sebaobrana. Je potrebné zaoberať sa ich legalitou a možným posunom vo vnímaní ich použitia. Pri sebaobrane je dôležité rozobrať pozíciu OSN, ktorá hlavne po 11. septembri prináša nejednoznačné stanovisko k medzinárodnému terorizmu. Zdá sa, že pod vplyvom šoku a neexistencie jednoznačných pravidiel v čase útokov z 11. septembra prevládlo intuitívne zmýšľanie nad legálnou kategorizáciou činov podľa *rule of law*. Dodnes situácia nie je jasná, a to predstavuje ďalšie problémy, s ktorými sa medzinárodné právo musí popasovať.

Celý problém skomplikovalo vyhlásenie tzv. vojny proti terorizmu s následkami, ktoré nikto v čase jej vyhlásenia nepredpokladal. V podkapitole 3. kapitoly sa zameriavam práve na legalitu jej vyhlásenia, právnu relevanciu tohto pojmu i analýzu rezolúcií BR OSN, ktoré sú východiskom pre pochopenie komplexného problému. Beriem do úvahy aj možnosť použitia noriem *ius ad bellum* a to, čo je potrebné si ujasniť: problémy spojené s definovaním bojových polí, kto môže byť vyhlásený za bojujúcu stranu, atď. Tu nastáva problém určenia statusu neštátnych aktérov, ktorí sú v 21. storočí zodpovední za väčšinu teroristických útokov vrátane útokov z 11. septembra. Zdá sa mi nepochopiteľné, že i po 15 rokoch nie je jasné ich postavenie, rozsah ich subjektivity, zodpovednosť za medzinárodne protiprávne konanie (teda i za terorizmus), možnosť použitia sily proti nim, legalita práva na sebaobranu a či môže byť proti nim vedený ozbrojený konflikt. Všetky tieto otázky sa snažím zodpovedať v podkapitole Neštátni aktéri, kde sumarizujem aktuálny vývoj ich postavenia v medzinárodnom práve.

V práci by som sa rada venovala aj zmenám, aké prinieslo posledné desaťročie, hlavne posun od udalostí 11. septembra 2001. Odvtedy uplynulo už viac ako 15 rokov, čím sa otvoril priestor pre úvahu, či sa vývoj v medzinárodnom práve posunul a ak áno, tak akým smerom. Týka sa to najmä univerzálnej definície terorizmu, vymedzenia postavenia neštátnych aktérov a legálnej reakcie na terorizmus, v ktorých štáty nie sú jednotné.

Kapitola 1

Pojem terorizmus

Terorizmus je pojem, ktorý nie je nový, avšak jeho obsah i dôsledky, ktoré so sebou prináša, od minulého storočia rastú. Postupne sa stal novým celospoločenským fenoménom a problémom, na ktorý je potrebné nájsť účinné riešenie v čo najkratšom čase. Terorizmus je veľkou výzvou i pre oblasť práva, keďže významne zasahuje do mnohých právnych odvetví, najčastejšie skloňované je trestné právo a medzinárodné právo verejné. Terorizmus však ovplyvňuje aj politické rozhodovanie či správanie ľudí, a to najmä hrozbou jeho použitia či následkami, ktoré vyvoláva. Existuje viacero sektorov, v ktorých terorizmus predstavuje problém veľkého významu. V právnej rovine je to v prvom rade jeho vymedzenie v univerzálnej definícii, kde bude zachytený jeho právny obsah.

1.1 Potreba definície

Je všeobecne známe, že legálna definícia terorizmu ako takého dosiaľ neexistuje, hoci snahy o jeho definovanie siahajú do prvej polovice 20. storočia.¹ Prístup k definovaniu môže byť rôzny. Napríklad Shaw pozoruje dva: konkrétne prejavy teroristickej činnosti a všeobecné odsúdenie fenoménu.² Medzinárodné spoločenstvo je vzácné jednotné,

¹ Už koncom 80.-tych rokov existovalo viac ako 100 akademických definícií terorizmu. Schmidt a Jongman z nich vyabstrahovali pojmy, ktoré sa v definíciách najčastejšie opakovali, a to nasledovne: násilie, sila (83,5%); politický (65%); strach, dôraz na hrôzu (51%); psychologické dopady a očakávané reakcie (41,5%); rozpor medzi cieľom a obeťami (37,5%); medzinárodný, plánovaný, systematický, organizovaný čin (32%); metódy boja, stratégie, taktiky (30,5%). Prebraté z: SCHMIDT, A. P., JONGMAN, A.I. (Eds.). *Political Terrorism*. SWIDOC Amsterdam and Transaction Books 1988. In GANOR, B. *Defining Terrorism: Is One Man's Terrorist Another Man's Freedom Fighter?* *Police Practice and Research*, 2002, vol. 3, no. 4. s. 290.

² SHAW, M. *International Law*. 6th edition. Cambridge University Press. 2008. s. 1159.

čo sa týka odsúdenia terorizmu. Problém nastáva až pri definovaní, teda Shawom spomínaných kontrétnych teroristických činov, ktoré majú rôznorodú povahu. Je však naozaj nevyhnutné vytvoriť a používať univerzálnu legálnu definíciu? Existujú prístupy, ktoré to nepovažujú za nutnosť, alebo dokonca snahu o presné definovanie odsudzujú.³ Námietskou je aj možnosť, že kategorizácia terorizmu je skutočne nebezpečná, pretože podporuje tvorbu a aplikáciu právnych nástrojov, ktoré prehládajú ľudské práva.⁴

Vznik protipatrení namierených proti ľudským právam však nie je dôsledkom prijímania definície, práve naopak, tieto protiprávne zásahy sú následkom jej pretrvávajúcej neexistencie. Legálna definícia by presne stanovila, čo terorizmus je a čo nie je, existovala by jednoznačná legálna odpoveď na konania označené za terorizmus. Týmto postupom by všetky ostatné opatrenia stáli mimo legálnych spôsobov reakcie na terorizmus.

Walter zastáva názor nevyhnutnosti definície, pričom jednoduchou úvahou zdôvodňuje potrebu legálneho zakotvenia: „Potreba definície je očividná. Ak je cieľom vytvorenie medzinárodne legálnych záväzkov na boj proti „niečomu“, to „niečo“ musí byť definované.“⁵ Podobne je potrebné definovať pojem terorizmus, ak má byť zahrnutý do jurisdikcie Medzinárodného trestného súdu ako trestný čin. Nevyhnutnosť definovať terorizmus nastáva tiež v prípade, ak má byť terorizmus úplne medzinárodne zakázaný ako protiprávne konanie so súvisiacimi následkami, pričom na zakotvenie zákazu sa vyžaduje multilaterálna spolupráca štátov.⁶ Nie je totiž možné zakázať niečo, čo nemá presne určený obsah a hranice. Takáto zakazujúca norma by bola právne neaplikovateľná z dôvodu vágnosti, neriešiac problémy, aké terorizmus do právnej komunity prináša.

Viacero autorov pripomína pozitíva, ktoré by vyplynuli z univerzálnej definície. Najčastejšie je to rozsah obrany voči teroristickým činom, a s tým súvisiaca jej legalita. Saul upozorňuje na tento dôvod argumentom, že ak nie je daný rozsah a obsah terorizmu, je otáznny rozsah použitia rezolúcií Bezpečnostnej rady, v ktorých vyzýva na dodržiavanie

³ „Máme príčinu ľutovať, že sa vôbec zaoberáme legálnym konceptom terorizmu. Pojem [terorizmus]... nemá žiaden právny zmysel.“ BAXTER, R. R. A Sceptical Look at the Concept of Terrorism, *Akron Law Review*, n. 7, 1973/4, 380, In: CRYER, R. - FRIMAN, H. - ROBINSON, D. - WILMSHURST, E. *An Introduction to International Criminal Law and Procedure*. 2nd edition. Cambridge University Press. 2010. ISBN 978-0-521-13581-8. s. 337.

⁴ CRYER, R. - FRIMAN, H. - ROBINSON, D. - WILMSHURST, E. *An Introduction to International Criminal Law and Procedure*. 2nd edition. Cambridge University Press. 2010. s. 337.

⁵ WALTER, Ch. *Terrorism*. In: *Max Planck Encyclopedia of International Law*. Volume IX., Oxford University Press. 2012, s. 908.

⁶ Vráťane napríklad extradície a iných foriem spolupráce v trestných veciach. Porov. CRYER, R. - FRIMAN, H. - ROBINSON, D. - WILMSHURST, E. *An Introduction to International Criminal Law and Procedure*. 2nd edition. Cambridge University Press. 2010. s. 343.

protiteroristických opatrení, ktoré sú jednostranné, nadmerné a nepredvídateľné. Saul sa prikláňa k naliehavosti definovať terorizmus aj potrebou zjednotenia čiastkových protiteroristických dohôd a možnosťou tak efektívnejšie bojovať proti rôznym formám terorizmu. Definícia by uznala a dovoľila ochraňovať dôležité hodnoty a záujmy medzinárodného spoločenstva a pomohla zabrániť arbitrárnemu zneužitiu pojmu.⁷

Udalosti vo svete, predovšetkým útoky na Svetové obchodné centrum a Pentagon z 11. septembra 2001, znova vyvolali diskusiu a zväčšili snahu o prijatie definície. Už sa neprihliada na nevyhnutnosť, ale skôr na nemožnosť nájdania kompromisu či adekvátneho premietnutia konkrétnych teroristických aktov a reakcií na terorizmus z roviny *de lege ferenda* do roviny *de lege lata*. To sa ukazuje ako ťažko prekonateľná prekážka, keďže za niekoľko desiatok rokov sú pokusy o definovanie stále bez komplexného výsledku.

Ako mnoho ďalších inštitútov v medzinárodnom práve, aj terorizmus začal byť predmetom záujmu (a kodifikácie pravidiel, ktoré by ho účinne regulovali) až následne, po tom, ako potreba zaoberať sa ním prudko vzrástla. Problémy s dosiahnutím konsenzu na účely zákazu teroristických činov spočívajú najmä v tom, či je nutné zahrnúť štátny terorizmus pod tento pojem.⁸ Ďalej je problémom univerzálne odsúhlasenie existencie situácií, ktoré by síce inak spadali pod terorizmus, ale za istých okolností by boli z pojmu terorizmus vyňaté.⁹

Poňatie definície terorizmu konkrétnym štátom je účinným nástrojom zahraničnej politiky a jeho vnímanie sa líši od vplyvu štátu či jeho zahraničnej politiky. Pre slabé štáty môže byť mechanizmom pre dosiahnutie svojich cieľov a získanie vplyvu medzi veľmocami, a to bez strachu z odvety. Takéto štáty sa bránia ich právom využívať všetky prostriedky za účelom „oslobodenia sa“ spod nadvlády silných štátov.¹⁰

Prekážkou definovania terorizmu sa môže zdať aj úvaha, či terorizmus nie je viac politickým pojmom ako právnym a teda jeho kategorické vymedzenie nie je možné. Poli-

⁷ SAUL, B. *Defining Terrorism in International Law*. Oxford University Press. 2006. s. 10-11.

⁸ Ide najmä o štáty, ktoré využívajú terorizmus ako metódu nastolenia poriadku vnútri štátu, príp. ako súčasť praxe v ich zahraničnej politike. Tieto štáty sa snažia o vyňatie štátneho terorizmu z definície. Druhá skupina štátov sú tie, ktoré by toto konanie chceli kriminalizovať v univerzálnej definícii, čím by ľahšie dosiahli uplatnenie sankcií voči ich konaniu. Pozri bližšie v ďalšom texte.

⁹ Napríklad v situácii, kde terorizmus hraničí s ozbrojeným konfliktom a zatiaľ nie je jasné, pod ktorý režim konanie spadá. Pozri v: CRYER (et al.) *An Introduction to International Criminal Law and Procedure*, *op.cit.* s. 343.

¹⁰ Napríklad arabské štáty po OH v Mníchove, Líbya, Palestína. Podrobnejšie v HICKMAN, D. J. Terrorism as a Violation of the „Law of Nations“: Finally Overcoming the Definitional Problem. *Wisconsin International Law Journal*, Fall 2011, vol. 29, issue 3. s. 455-456. Vnímanie terorizmu ako silného nástroja zahraničnej politiky je výrazné napríklad aj na príklade USA, teda nejde len o štáty Blízkeho východu, arabské krajiny či rozvrátené štáty, ale aj o veľmoci.

tiky jednotlivých štátov sa často diametrálne odlišujú a protichodné záujmy nie je možné účinne zjednotiť. Je pravdepodobné, že práve toto vnímanie je dôvodom, prečo terorizmus ešte nemá legálnu definíciu. Uvedená úvaha však nemôže tvoriť prekážku prijatia definície. Definíciou sa prispieva k ochrane podstatného záujmu, ktorý štáty sledujú, najmä zachovanie mieru a medzinárodnej bezpečnosti, ktorý terorizmus značne narúša.¹¹ Preto by malo byť definovanie prvoradým cieľom štátov a to čo najmenej závislým na politickom základe, nakoľko jeho význam je nepopierateľný a predstavuje značné výhody pre jednotlivé štáty.

Prijatím definície by sa zmenšil politický vplyv štátov na otázky spojené najmä s reakciou na terorizmus či postavením teroristov. Možno spomenúť prehľadnosť, ktorú by definícia priniesla, i istú predvídateľnosť správania štátov, ktoré by museli definíciu rešpektovať, resp. by boli jasné sankcie za jej nerešpektovanie. V praxi je prijatie definície náročná úloha, keďže každý štát bude obhajovať svoje záujmy riadiace sa politickými cieľmi.

Názory štátov na potrebu definície sa rôznia. Na jednej strane sú štáty, ktoré by si chceli vykladať definíciu podľa svojich politických cieľov. Na druhej strane sú štáty, ktoré sponzorujú terorizmus a poskytujú mu podporu. Tieto štáty sa snažia dosiahnuť prijatie úzkej definície terorizmu, z ktorej by ich konanie bolo vyňaté (napríklad Sýria, Líbya a Irán).¹² Ani jedna skupina nedokáže sformulovať univerzálnu definíciu terorizmu, ktorá je potrebná na účinný boj proti nemu. Objektívnu definíciu je podľa Ganora možné vyabstrahovať z platných pravidiel medzinárodného práva, vztiahnutím princípov vojny ako konfliktu medzi dvoma štátmi na konflikt medzi štátom a organizáciou. Podľa neho by mala definícia obsahovať tri prvky:

- prvok činnosti (nemožnosť spáchania terorizmu nečinnosťou),
- politický cieľ a
- civilisti ako terč.¹³

Nesúhlasím s druhým prvkom, nakoľko nie je možné každý teroristický čin zovšeobecňovať

¹¹ Zachovanie medzinárodného mieru a bezpečnosti je hlavným cieľom OSN deklarovaným v Charte OSN, článku 1. K dosiahnutiu tohto cieľa by legálne definovanie terorizmu nepochybne prispelo.

¹² Ganor medzi dôvody týchto štátov zaraďuje možnosť bojovníkov za slobodu dosahovať svoje ciele akýmkoľvek prostriedkami a možnosť pre tieto krajiny podporovať terorizmus. In GANOR, B. *Defining Terrorism: Is One Man's Terrorist Another Man's Freedom Fighter? Police Practice and Research*, 2002, vol. 3, no. 4. s. 288.

¹³ Podrobnejšie pozri tamtiež. s. 288-294.

pod jeden (politický) cieľ. Je pravdou, že väčšina týchto aktov je motivovaná politickým zriadením a snahou o jeho zmenu, či ide o mocenské zápasy či sociálne alebo ekonomické výhody pre určitú skupinu ľudí. Medzi najvážnejšie útoky však podľa môjho názoru patria čisto nábožensky motivované útoky bez snahy o politický dopad. Skutočným cieľom teroristov môže byť upútanie pozornosti najvyšších politických predstaviteľov štátu, avšak bez rýdzo politického cieľa.

Pre úplnosť sem zaraďujem aj Marešov názor na politickú dimenziu terorizmu. Tvrdí, že s politikou čiastočne súvisí občasná snaha definovať terorizmus vo vzťahu k extrémizmu. Extrémizmus je často vnímaný ako najvyhrotenejšia forma terorizmu. Tento prístup je sporný, nakoľko terorizmus vôbec nemusí byť formou extrémizmu, ktorý je sám o sebe širokým pojmom. Mareš dodáva, že nie je očividná súvislosť medzi použitím teroristických metód a vyhrotením ideových aspektov terorizmu.¹⁴ Preto sa pri definovaní terorizmu nebude na extrémizmus prihliadať ako na znak či formu terorizmu.

1.2 Kriminalizácia terorizmu

S problémom legálneho zakotvenia úzko súvisí kriminalizácia terorizmu. Terorizmus je trestným činom podľa vnútroštátnych právnych poriadkov štátov, teda štáty uznávajú toto konanie ako nebezpečné a stanovujú presné kritériá na jeho rozoznávanie. Kriminalizácia medzinárodného terorizmu je podľa Saula daná tým, že terorizmus ohrozuje základné ľudské práva, štát a jeho politickú činnosť a medzinárodný mier a bezpečnosť.¹⁵

Argument, ktorý súvisí s politizáciou definičných snáh, je to, že terorizmus je úzko spätý s porušovaním ľudských práv. Osobitná spravodajkyňa OSN Koufa v kontexte vzťahu terorizmu a ľudských práv tvrdí, že „pravdepodobne neexistuje jediné ľudské právo, do ktorého by terorizmus nezasahoval.“¹⁶ Samotný zásah do ľudských práv však ešte neznamená automaticky kriminalizáciu terorizmu. Je nutné posudzovať závažnosť zásahu, a to najmä podľa účinku. Neexistuje však ľudské právo, ktoré by zakotvovalo slobodu žiť bez

¹⁴ Podrobnejšie pozri MAREŠ, M. *Terorismus v ČR*. 1. vyd. Brno: Centrum strategických studií. 2005. s. 20.

¹⁵ SAUL, B. *Defining Terrorism in International Law*. *op.cit.* s. 11. K dôvodu „ohrozenia medzinárodného mieru a bezpečnosti“ pozri v ďalšom texte.

¹⁶ Dokument dostupný na:

<http://daccess-dds.ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G01/143/52/PDF/G0114352.pdf?OpenElement> (stránka navštívená 13.01.2014). Vo všeobecnosti sa s jej výrokom dá stotožniť, avšak v 2. kapitole poukazujem na tézu, že prienik terorizmu a ľudských práv nie je automatický, nenastáva zakaždým iba preto, že sa ľudských práv dotýka.

strachu, ktorý terorizmus nevyhnutne vyvoláva. Štát má garantovať bezpečnosť a slobodu a chrániť tieto hodnoty. Kriminalizácia terorizmu k tejto ochrane prispieva. Terorizmus je ako trestný čin definovaný v národných právnych predpisoch, čo potvrdzuje argument na jeho kriminalizáciu. Už táto úprava garantuje ochranu ľudských práv štátom, a teda splnenie jeho povinnosti.

Je preto potrebné túto ochranu posilniť aj na medzinárodnej úrovni a vytvoriť tak duplicitnú úpravu? Pokiaľ by sa definícia či postihy za medzinárodný terorizmus nelíšili od vnútroštátnej úpravy, malo by vôbec význam používať „medzinárodnú úroveň“ pre uplatnenie ochrany ľudských práv? Podľa môjho názoru áno, pretože medzinárodný terorizmus je kvalitatívne odlišný od domáceho, vnútroštátneho terorizmu.¹⁷ Je samozrejme možná zhoda definícií, nakoľko je však prítomný medzinárodný prvok, prax štátov bude odlišná. Nie je preto možné vyvrátiť argument, že kriminalizácia terorizmu je viac než potrebná. Táto nutnosť vzrástla v 21. storočí kvôli udalostiam, ktoré zanechali stopu aj na vývoji definície terorizmu vrátane prijatia medzinárodnoprávných dokumentov týkajúcich sa terorizmu.

Podľa Saula je ďalším z dôvodov kriminalizácie terorizmu narušenie demokracie, jej hodnôt a inštitútov a bráni jej realizácii, najmä sa dotýka ľudských práv garantovaných v demokratickej spoločnosti (Saul uvádza o.i. právo na voľby a právo na slobodu prejavu.) Zaoberá sa otázkou, či terorizmus predstavuje hrozbu demokratickej forme vlády. Hoci nemožno uprieť vplyv terorizmu na spomínané práva, tieto ale nie sú viazané iba na demokratickú spoločnosť. Nie je možné vyvodiť „právo na demokraciu“ a jeho výkon, preto nemožno terorizmus globalizovať ako hrozbu voči demokratickým hodnotám. Pochybnosti môžu nastať v prípade, ak sú teroristické činy namierené proti nedemokratickej forme vlády alebo forme vlády, ktorá ľudské práva nerešpektuje. Podľa mnohých rezolúcií Bezpečnostnej rady však terorizmus „...nikdy nemôže byť ospravedlnený ako prostriedok na podporu a ochranu ľudských práv“.¹⁸ Z toho vyplýva, že ani nedemokratické režimy neospravedlňujú použitie terorizmu ako prostriedku na ich zvrhnutie či zmenu.¹⁹

¹⁷ V literatúre sa spomína aj pojem národný terorizmus. Vnútroštátny terorizmus je neutrálnejším pojmom, nakoľko národný terorizmus môže navádzať na prepojenie s národom, pozn. autorky.

¹⁸ Preambuly Rezolúcií Bezpečnostnej rady S/RES/47(1996), S/RES/42(1997), S/RES/47(1998), S/RES/27(1999), S/RES/30(2000), S/RES/31(2001), S/RES/35(2002) In SAUL, B. *Defining Terrorism in International Law. op.cit.* s. 37.

¹⁹ Porov. SAUL, B. *Defining Terrorism in International Law. op.cit.* s. 35-38.

1.3 Definičné snahy

Je nutné pozrieť sa podrobnejšie na obsah a rôzne podoby samotného terorizmu, až potom skúmať možnosti jeho definovania. Podľa Mareša je jednou z najdôležitejších úloh výskumu terorizmu precízne definovanie, keďže je používaný ako pojem:

- akademický (v odborných akademických textoch);
- úradný (v oficiálnych dokumentoch);
- právny (v zákonoch, medzinárodných zmluvách a iných právnych normách);
- všeobecný (v pojatí širšej verejnosti, mediálnej sféry a pod.).²⁰

V tejto práci sa sústreďujem na pojem právny ako na inštitút medzinárodného práva. Nie je však celkom možné izolovať právny aspekt terorizmu od neprávnych, nakoľko spolu súvisia, niekedy sa môžu prelínať, takže medzi nimi nie je úplne jasný rozdiel. Navyše právo pomenúva vo všeobecnej rovine súbor konaní, ktoré môžu spadať napr. pod všeobecný pojem. Zahŕňa aj vplyv médií alebo tiež pohľad širšej verejnosti, keďže terorizmus sa inherentne týka verejnosti (je cieľom terorizmu). Na strane druhej je terorizmus spájaný s morálnym odsúdením teroristických aktov.

Vo vzťahu k definovaniu, ktorý s verejnosťou priamo súvisí, je výhodou latinský základ slova terorizmus *terreo* (strašiť, triasť sa) alebo teror (zdesenie, hrôza, strach). Mareš dodáva, že terorizmus je násilné zastrašovanie, teda sa skladá z vyvolania strachu a násilia, čo sa dá premietať i v právnej rovine. V súčasnosti je terorizmus vnímaný prevažne negatívne. Jeho história siaha až do jakobínskej vlády vo Francúzsku v 18. storočí. Jeho negatívne poňatie však prišlo až neskôr. Ani dnešní teroristi sami seba väčšinou neoznačujú za teroristov, uprednostňujú prívlastok „bojovníci za slobodu“ a iné.²¹

V súčasnosti je komplikované dospieť k jednoznačnému názoru na definíciu terorizmu najmä pre nutnosť jej objektívnosti a rozdielnym politickým názorom štátov. Navyše ide o zložitý pojem, ktorý sa skladá z veľkého počtu rôznorodých činností, ktoré nie je ľahké subsumovať pod jednu definíciu tak, aby si zachovala adekvátnosť a istú výpovednú hodnotu vhodnú pre praktické použitie. Pojem terorizmus je komplexný, je neefektívne ho deliť, ak je snahou globálna definícia. Objavujú sa názory, že takýto spôsob definovania

²⁰ MAREŠ, M. *Terorismus v ČR*. 1. Vyd., Brno: Centrum strategických studií. 2005, s. 17.

²¹ Porov. s MAREŠ, M. *Terorismus v ČR*. 1. vyd. Brno: Centrum strategických studií. 2005. s. 18. Často sa spomína konštatovanie: „Pre jedného teroristu, pre druhého bojovník za slobodu“, bližšie vysvetlené vo vzťahu k teroristom, pozri v 2. kapitole a nižšie v texte.

nie je možný. Iní autori sa snažia poprieť komplexnosť definície a čo najviac ju zjednodušiť.²² Za zmienku stojí zjednodušený prístup sudcu Stewartu k definovaniu terorizmu, ktorý v rozsudku uviedol, že „pozná terorizmus, keď ho vidí“.²³ Tento prístup na jednej strane rieši nepredvídateľnosť a inovatívnosť terorizmu, ktorý môže nadobúdať rôzne formy, avšak pre medzinárodné právo je nepoužiteľný.

Naopak, práve snaha o legálne zakotvenie vedie k presnému vymedzeniu terorizmu a právnej istote. Ak budeme posudzovať jednotlivé útoky samostatne vzhľadom na konkrétnu situáciu (a to až následne, po čine), nebude možné včas na ňu adekvátne a legálnym spôsobom odpovedať. Navyše nie je možné pôsobenie noriem práva spätne. Ak by sa teda po konkrétnom teroristickom útoku rozhodlo, že dané konanie spadá pod definíciu terorizmu (ktorá by neexistovala, ale dá sa povedať, že by bola postupne doplnená o konkrétne prejavy, činnosti), nebolo by toto konanie trestné v čase spáchania činu.

1.3.1 Definície v medzinárodnom zmluvnom práve

Prvým pokusom o definovanie terorizmu na medzinárodnej úrovni je Dohovor o prevencii a trestaní terorizmu z roku 1937, ktorý bol prijatý na pôde Spoločnosti národov. Tento dohovor definoval terorizmus ako „trestné činy namierené voči štátu, zamýšľajúce vytvoriť stav teroru (a state of terror) v mysliach konkrétnych ľudí alebo skupiny osôb alebo širokej verejnosti.“²⁴ Okrem definície v ňom boli vymenované činy, ktoré sem

²² Napríklad Schmid v roku 1992 navrhol krátku a jednoduchú definíciu pre teroristické činy: „mierové ekvivalenty vojnových zločinov“. V SCHMIDT, A.P. *The Response Problem as a Definition Problem. Western Responses to Terrorism*, 1993, RD Crelinsten Routledge. s. 7-13. Táto definícia síce vyjadruje závažnosť a kriminalizáciu terorizmu, avšak je príliš všeobecná a stručná na to, aby sa dala ďalej využiť, a skôr zahmlieva definíciu prirovnaním k vojnovým zločinom, čo je ťažko predstavitel'ny koncept. Je pravdou, že v roku 1992 ešte nebol terorizmus natoľko diverzifikovaný ako je to v súčasnosti. Síce podporuje vysvetlenie Ganora, ktorý tvrdí, že je možné na definovanie terorizmu použiť platné pravidlá medzinárodného práva, a to konkrétne Ženevské a Haagske dohovory, avšak je v rozpore s použitím pojmu *vojna proti terorizmu*. Ak by išlo o vojnu v právnom slova zmysle, teroristické činy ako dielčie akty vojny nespádajú pod zločiny v čase mieru. Bližšie pozri GANOR, B. *Defining Terrorism: Is One Man's Terrorist Another Man's Freedom Fighter? Police Practice and Research*, 2002, vol. 3, no. 4. s. 288. Tzv. vojne proti terorizmu sa bližšie venujem v 3. kapitole.

²³ Rozsudok *Jacobellis v. Ohio* US 378; 184; 197; Justice Stewart citované v: AREND, A., BECK, R. *International Law and the Use of Force*, New York. 2001, s. 140. In: DUFFY, H. *The "War on Terror" and the Framework of International Law*. Cambridge. 2005, s. 17.

²⁴ Convention for the Prevention and Punishment of Terrorism 1937, text prebratý z: CRYER (et al.) *An Introduction to International Criminal Law and Procedure. op.cit.* s. 338.

spadajú, vrátane tých, ktorými je spôsobená smrť, vážne zranenie a iné.²⁵ Kvôli nedostatočnému počtu ratifikácií sa však nikdy nestal účinným. Keďže nebolo možné dosiahnuť zhodu, bol prijatý „tematický“ prístup k spolupráci na prevenciu a kriminalizáciu teroristických činov. Zakotvenie terorizmu sa tak rozdelilo na špecifické oblasti a každá z nich prišla so svojou čiastkovou definíciou.²⁶

OSN prijala trinásť medzinárodných dohovorov zaoberajúcich sa terorizmom.²⁷ Každý z nich sa zaoberá čiastkovým vymedzením terorizmu, a to tak, že určuje, ktoré konania je možné v danom predmete úpravy považovať za teroristickú činnosť, teda nedefinujú terorizmus ako celok (neobsahujú všeobecnú definíciu). Ich spoločným znakom je zakotvenie princípu *aut dedere aut judicare* a záväzok štátov spolupracovať v trestných a extradičných konaniach. Obsahujú definíciu predmetného trestného činu a automatickú inkorporáciu týchto činov do právnych poriadkov zmluvných strán.²⁸ Tým určujú povinnosti pre štáty upraviť svoje vnútroštátne právne poriadky v súlade s jednotlivými dohovormi, teda nezakotvujú medzinárodnoprávnu úpravu, ktorá by prekračovala limity dané vnútroštátnym právom každého ratifikujúceho štátu.

Dohovor o potlačovaní financovania terorizmu prvýkrát zakotvuje definíciu terorizmu (narozdiel od Dohovoru z roku 1937 bol ratifikovaný dostatočným počtom štátov, preto sa táto definícia označuje za prvú). Dohovor sa skladá z dvoch častí. V prvej časti odkazuje na dosiaľ prijaté dohovory a potvrdzuje závery z nich vyplývajúce. Druhá časť obsahuje samotnú definíciu: „[Terorizmus je] akýkoľvek ďalší čin, ktorý má spôsobiť smrť alebo ublíženie na zdraví civilistovi alebo akejkoľvek inej osobe, ktorá nemá aktívnu úlohu

²⁵ Táto enumeratívna časť Dohovoru obsahovala konania, ktoré sú v prípade, že spĺňajú podmienky a je v nich obsiahnutý medzinárodný prvok, uznané za teroristické. Ide o nasledujúce konania: úmyselné útoky proti životu, telesnej integrite, zdraviu a slobode verejne činných osôb; úmyselné zničenie alebo poškodenie verejného majetku; úmyselné ohrozenie ľudských životov vyvolaním verejného nebezpečenstva; a výrobu, zadovážovanie si, držanie alebo poskytovanie zbraní, munície, výbušnín alebo nebezpečných látok s cieľom spáchať niektorý zo zmienených činov. Za trestné sa považujú aj pokus, účasť, vedomé poskytovanie pomoci, zločinné spolčenie a podnecovanie ku spáchaniu daných aktov. Podrobnejšie v BÍLKOVÁ, V. *Mezinárodní právo a terorismus. Definovat nedefinovatelné? Trestněprávní revue*, 1/2010. s. 12.

²⁶ Porov. CRYER (et al.) *An Introduction to International Criminal Law and Procedure. op.cit.* s. 338, 339.

²⁷ Napríklad Dohovor o trestných a niektorých iných činoch spáchaných na palube lietadla Tokio 1963, Dohovor proti braniu rukojemníkov 1979, Dohovor o fyzickej ochrane jadrových materiálov, Viedeň 1981, Dohovor o potlačovaní nezákonných činov proti bezpečnosti námornej plavby 1988, Dohovor o potlačovaní bombového terorizmu 1997, Dohovor o potlačovaní financovania terorizmu 1999, a ďalšie.

²⁸ Podrobnejšie pozri SHAW, M. *International Law*. 6th edition. Cambridge University Press, 2008. s. 1159, 1160 a CRYER (et al.) *An Introduction to International Criminal Law and Procedure. op.cit.* s. 339 a 340.

v nepriateľských akciách v ozbrojenom konflikte, kde cieľom takého aktu, jeho povahou alebo kontextom, je zastrašiť obyvateľstvo alebo donútiť vládu alebo medzinárodnú organizáciu, aby urobila alebo sa zdržala akéhokoľvek úkonu.²⁹ Musí ísť o použitie fyzického násillia namiereného voči osobám, pričom nestačí, že je namierené voči veciam. Ďalej je nutnou podmienkou vyvolanie strachu alebo zastrašovanie ľudí s určitým cieľom. Táto definícia nezahŕňa politickú, náboženskú alebo ideologickú motiváciu na strane teroristov. Rovnako nie je nevyhnutná spolupráca skupiny osôb. Po 11. septembri sa ratifikačný proces tohto dohovoru urýchlil. V priebehu 2 mesiacov ho podpísalo 76 štátov a 10 ratifikovalo.³⁰ Hoci primárne by sa mal tento dohovor uplatňovať v kontexte boja proti financovaniu terorizmu, svojím obsahom tento rámec presahuje. Zakotvuje prvú a dosiaľ jedinú definíciu terorizmu na univerzálnej úrovni a je zdrojom pre ďalší postup pri prijímaní definície v 21. storočí.³¹

V 90. rokoch 20. storočia sa naplno prejavili problémy pri prijímaní definície. Preto Valné zhromaždenie OSN v roku 1996 vytvorilo Ad hoc komisiu, aby pripravila niekoľko medzinárodných dokumentov o terorizme. Výsledkom bol návrh komplexného dohovoru o medzinárodnom terorizme, pričom Komisia si na túto prácu vytvorila Pracovnú skupinu. Predmetom jej práce bola revidovaná verzia dohovoru z roku 2000. Komplexný dohovor potvrdil už predtým spomenutú doktrínu, že všetky činy, metódy a praktiky terorizmu sú trestné a neospravedlniteľné vždy bez ohľadu na to, kto ich spáchal. Ide o značne zovšeobecňujúcu definíciu, avšak na precíznejšej forme sa štáty nevedeli dohodnúť. Otázne je, či sa táto doktrína vzťahuje aj na činy oficiálnych ozbrojených síl. Tieto činy sú vyňaté napríklad z pôsobnosti Medzinárodného dohovoru o potlačovaní bombového terorizmu a to len za splnenia podmienky, že ide o výkon úradných povinností, pričom sa na nich uplatňuje medzinárodné právo. Podobná výnimka by sa dala použiť aj pri návrhu dohovoru o medzinárodnom terorizme. V prípade absencie ozbrojeného konfliktu sa na ozbrojené sily nevzťahuje medzinárodné humanitárne právo, preto by sa táto výnimka mohla uplatniť.

Návrh dohovoru považuje za terorizmus nielen použitie násillia proti osobám, ale aj

²⁹ Dohovor o potlačovaní financovania terorizmu, Oznamenie MZV SR č. 593/2002 Z. z.

³⁰ WALTER, Ch. *Terrorism*. In: *Max Planck Encyclopedia of International Law*. Volume IX., Oxford University Press. 2012, s. 909, 910.

³¹ Bližšie pozri: BÍLKOVÁ, V. Mezinárodní právo a terorismus. Definovat nedefinovatelné? *Trestně-právní revue*, 1/2010.

proti majetku, čím rozširuje prvú definíciu z roku 1937.³² I napriek 20-ročnej snahe nie je Všeobecný dohovor o terorizme prijatý. Nie je problém priamo v definícii, ktorú považujem za vydatú a schopnú splniť svoj účel, ale v nezhode štátov na jej aplikácii na okruh páchatelov (ozbrojené skupiny či národnooslobodzovacie hnutia). Hoci OSN opakovane vyzýva na kooperáciu štátov a zosilnenie snahy o prijatie Všeobecného dohovoru o terorizme (napr. v rezolúcii A/RES/71/151 z decembra 2016), úspechmi Pracovnej skupiny tak i naďalej zostávajú iba 3 čiastkové dohovory.³³

1.3.2 Definície na základe obyčajového práva

Definíciu terorizmu sa dlhodobo zaoberá aj Bezpečnostná rada OSN. Jej rezolúcie sú zdrojom poznania prístupov k definovaniu. V dôsledku prijímania rezolúcií štáty začali prijímať protiteroristické zákony. Právne opatrenia prijaté štátmi sú si navzájom podobné, pretože sa opierajú o normotvorbu OSN.³⁴ Rezolúcie OSN by mali byť právne záväzné pre všetky členské štáty OSN, avšak o záväznosti niektorých z nich sa vedú spory.

Bezpečnostná rada hľadá vo svojej praxi na medzinárodný terorizmus ako na ohrozenie medzinárodného mieru a bezpečnosti.³⁵ Bezpečnostná rada nenaráža pri prijímaní rezolúcií iba na semantický problém, ale najmä na rozdielnú politiku štátov. Napríklad v 70-tych a 80-tych rokoch bolo sporné, či národné oslobodzujúce hnutia v snahe o sebaurčenie môžu legálne použiť terorizmus ako jednu z metód boja. Takéto praktiky by

³² Ide o spáchanie nezákonného aktu, ktorý spôsobil škodu na verejnom alebo súkromnom majetku, na verejnom mieste, na štátnom alebo vládnom zariadení, na systéme verejnej dopravy alebo infraštruktúry, alebo škoda na majetku, mieste, zariadení alebo systéme, ktorý vyvoláva alebo môže vyvolať veľkú ekonomickú stratu. Návrh dohovoru kriminalizuje aj pokus a formy účasti. Bližšie v: WALTER, Ch. *Terrorism*. In: *Max Planck Encyclopedia of International Law*. Volume IX., Oxford University Press. 2012, s. 910, 911.

³³ Medzinárodný dohovor o potlačovaní bombového terorizmu 1997, Dohovor o potlačovaní financovania terorizmu 1999 a Medzinárodný dohovor o potlačovaní činov jadrového terorizmu 2005. Za zmienku stojí aj úprava terorizmu v ozbrojenom konflikte (nejedná sa o špecifický druh terorizmu, iba sa snažíme poukázať na prístup v medzinárodných dokumentoch), a to v Dodatkových protokoloch k Ženevským dohovorom, kde je síce uvedené, že terorizmus je zakázaný, avšak nedefinuje, čo sa myslí pod pojmom terorizmus („[sú zakázané] konania alebo hrozby násilím, ktorých prvoradým cieľom je šíriť teror medzi civilným obyvateľstvom“). Dodatokový protokol č. 1 k Ženevským dohovorom, čl. 51 a Dodatokový protokol č. 2 k Ženevským dohovorom, čl. 13. Uverejnené pod číslom 168/1991 Zb.

³⁴ Rezolúcia 1373 predstavovala pre Bezpečnostnú radu vykročenie na cestu legislatívnej tvorby. BENKO, R. *Boj proti terorizmu a ľudské práva*. In: *Antiteroristická legislatíva. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou konanej 1. decembra 2008 v Košiciach*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach. Právnická fakulta. Katedra trestného práva. 2013. s. 190.

³⁵ Napr. v rezolúciách proti Líbyi z roku 1992. V rezolúcii 731(1992) a nadväzne v rezolúcii 748(1992), v ktorej boli prijaté sankcie voči Líbyi za prechovávanie podozrivých z bombového útoku, pričom Bezpečnostná rada uviedla, že „potlačenie činov medzinárodného terorizmu, vrátane tých, do ktorých sú štáty priamo alebo nepriamo zapojené, je nevyhnutné pre udržanie medzinárodnej bezpečnosti“.

podľa niektorých štátov mali byť z definície vyňaté, resp. nemali by byť Bezpečnostnou radou sankcionované či určené za teroristické činy. Práve naopak, mali by byť uznané ako výnimka, teda konanie nespádajúce pod definíciu terorizmu. Skutočne sa tak dialo, Valné zhromaždenie zvýraznilo výnimku založenú na motíve páchania teroristických činov.³⁶ Všetky odkazy na terorizmus obsahovali štandardný prístup: „Boj národov pod koloniálnou, cudzou nadvládou, rasistickými režimami na uplatnenie ich práva na sebaurčenie a nezávislosť je legálny a v plnom súlade s princípmi medzinárodného práva“.³⁷

Po 11. septembri boli jednohlasne prijaté dve rezolúcie, rezolúcia 1368(2001) a 1373(2001).³⁸ Druhá zmieňovaná zakotvila povinnosť pristúpiť k Dohovoru o financovaní terorizmu, čím ho v konečnom dôsledku urobila záväzným pre všetky členské štáty (rezolúcie sú pre štáty záväzné a nesplnenie povinností v nich obsiahnutých je sankcionované). Uložila všetkým členským štátom povinnosť o.i. zabaviť majetok osôb zapojených do terorizmu či zdržať sa podporovania osôb a organizácií zapojených do teroristických aktivít. Navyše založila Protiteroristický výbor OSN, ktorého úlohou je monitorovať opatrenia stanovené rezolúciou. Tiež posudzuje správy štátov, ktorým táto povinnosť vyplýva z rezolúcie.

Rezolúcia 1368 kvalifikuje situáciu ako „hrozbu medzinárodného mieru a bezpečnosti“.³⁹ Vyzýva medzinárodné spoločenstvo, aby zdvojnásobilo úsilie predchádzať a potláčať teroristické činy a zvýšiť spoluprácu a plnú implementáciu príslušných medzinárodných protiteroristických dohovorov a rezolúcií Bezpečnostnej rady. Týmto kľúčovým rezolúciám je vyčítané, že sú príliš všeobecné, vágne, neobsahujú definíciu terorizmu, o ktorú by bolo možné sa oprieť. Absenciou definície je daný v podstate neobmedzený priestor pre Bezpečnostnú radu na rozhodovanie o jednotlivých aktoch terorizmu (*ad hoc*, od prípadu k prípadu, bez zavedenia precedentného prístupu). Význam zmieňovaných dvoch rezolúcií zhrnul Kollár do dvoch téz:

- Bezpečnostná rada po prvýkrát rozhodla, že jednotlivý teroristický útok predstavuje ohrozenie medzinárodného mieru a bezpečnosti, hoci zdanlivo najmä z dôvodu

³⁶ Declaration on Principles of International Law Concerning Friendly Relations and Cooperation among States in Accordance with the Charter of the United Nations, Rezolúcia VZ OSN A/RES/2625(XXV).

³⁷ HICKMAN, D. J. Terrorism as a Violation of the „Law of Nations“: Finally Overcoming the Definitional Problem. *Wisconsin International Law Journal*, Fall 2011, vol. 29, issue 3. s. 452.

³⁸ S/RES/1368(2001) o S/RES/1373(2001).

³⁹ STRÁŽNICKÁ, V. Terorizmus a medzinárodné právo. In *Terorizmus a medzinárodné právo, Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie Bratislava 23. a 24. november 2006*. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva. Eurokódex. 2007. s. 17.

rozsahu a dôsledkov tohto útoku sa očividne odklonila od svojich predchádzajúcich vyhlásení, že (len) niektoré činy medzinárodného terorizmu môžu znamenať ohrozenie mieru;

- Bezpečnostná rada potvrdila princíp založený Deklaráciou priateľských vzťahov ohľadom povinnosti štátov nepovoliť využitie svojho územia na teroristickú činnosť.⁴⁰

Rezolúcia 1377(2001) okrem zvýraznenia predchádzajúcich výrokov vyhlásila teroristické činy za „[skutky] predstavujúce jedno z najzávažnejších ohrození medzinárodného mieru a bezpečnosti v 21. storočí“. Vyzýva Protiteroristický výbor, aby pomáhal zlepšeniu praxe štátov v boji proti terorizmu.⁴¹ Terorizmus ako ohrozenie medzinárodného mieru a bezpečnosti sa stal po 11. septembri bežnou súčasťou rezolúcií Bezpečnostnej rady.

V tejto oblasti spomeniem aj rezolúciu Valného zhromaždenia OSN, ktoré sa týka terorizmu a nadväzuje na činnosť Bezpečnostnej rady. Štátom ukladá povinnosť zdržať sa organizovania, podnecovania, napomáhania, financovania alebo tolerovania teroristických aktivít a prijať praktické opatrenia na zaistenie, aby ich územia neboli použité na teroristické zariadenia, výcvikové tábory alebo na prípravu teroristických činov proti ostatným štátom.⁴²

Na Svetovom summite v roku 2005 bol medzinárodným spoločenstvom terorizmus odsúdený vo všetkých jeho formách, kýmkoľvek, kdekoľvek a s akýmkoľvek cieľom. Výsledkom summitu bola rezolúcia Valného zhromaždenia, ktorej prínosom je vyjadrenie technickej podpory členským štátom, zameranie na obeť medzinárodného terorizmu, stratégie zahŕňajúce bioterorizmus, použitie internetu teroristami, a pod.⁴³ Táto rezolúcia mala podľa môjho názoru veľký význam, nakoľko v sebe zahŕňa nové formy terorizmu, teda reaguje na aktuálne výzvy 21. storočia.

Nezanedbateľná je aj úloha Rady OSN pre ľudské práva či Úradu vysokého komisára OSN pre ľudské práva. Hoci činnosť OSN výrazne prispieva k boju proti terorizmu, stále nie sú jasné presné kontúry definície terorizmu. Veľký posun priniesol rozsudok Špeciál-

⁴⁰ KOLLÁR, M. Vývoj postoja Bezpečnostnej rady OSN k aktom medzinárodného terorizmu, *Terrorizmus a medzinárodné právo, op.cit.* s. 19.

⁴¹ Rezolúcia S/RES/1377(2001). Rezolúcia 1540(2004) požaduje od štátov, aby sa zdržali podporovania teroristov v získaní chemických, biologických alebo jadrových zbraní. S/RES/1540(2004). To, či tieto rezolúcie majú právne relevantný význam vo vzťahu k legalite použitia sily rozoberám v 3. kapitole.

⁴² Rezolúcia Valného zhromaždenia A/RES/49/60.

⁴³ A/RES/60/272 In: WALTER, Ch. *Terrorism*. In: *Max Planck Encyclopedia of International Law*. Volume IX., Oxford University Press. 2012, s. 919.

neho súdu pre Libanon z roku 2011, v ktorom súd dospel k záveru, že existuje obyčajová definícia terorizmu. Definíciu terorizmu podľa neho tvoria tri prvky: spáchanie trestného činu alebo vyhrážanie sa spáchaním; úmysel šíriť strach medzi ľuďmi a nadnárodný prvok.⁴⁴ Hoci je zrejmé, že sa obyčajová definícia formuje (to súd potvrdil tým, že vyabstrahoval jej znaky), avšak to ešte nepotvrďuje jej existenciu ako celku, pretože nepanuje zhoda na niektorých jej prvkoch. To však nebráni konštatovaniu, že obyčajová definícia existuje, lebo na potvrdenie obyčaje nie je nevyhnutný konsenzus štátov. Protiargumentom je tvrdenie, že ak by obyčajová definícia existovala, tak by nebolo také problematické ju premietnuť na zmluvnej úrovni a napr. prijať Všeobecný dohovor o terorizme. S tým sa celkom nestotožňujem, nakoľko nie každá obyčaj musí byť nutne uznaná i zmluvne (a ani v praxi nie je).

Myslím si, že s odstupom času od rozsudku možno konštatovať vytvorenie obyčajovej definície, ktorá je všeobecne prijímaná štátmi. Ostáva vyjadriť nádej, že o niekoľko rokov bude potvrdená i zmluvne.

1.3.3 Definície regionálnych organizácií

Rada Európy už v 70. rokoch prijala Európsky dohovor o potlačovaní terorizmu.⁴⁵ Bol to prvý právne záväzný dokument na pôde tejto organizácie. Jeho prínos je podľa Lukáška v tom, že „...sa na rozdiel od predchádzajúcich dokumentov pokúša pojať boj proti medzinárodným teroristickým aktivitám komplexným a univerzálnym spôsobom.“⁴⁶ Dohovor má apolitický charakter, stojí na zásade *aut dedere aut judicare* a zaväzuje štáty k účinnej spolupráci pri extradícii. Ide však o dohovor, ktorý je prístupný len členom Rady Európy, preto nemohol nadobudnúť univerzálnu platnosť.

Ďalší dohovor týkajúci sa terorizmu prijala Rada Európy v roku 2005.⁴⁷ Bol to Dohovor Rady Európy o predchádzaní terorizmu. V tomto dohovore sú uvedené ako trestné činy určité konania v prípravných fázach teroristických trestných činov, ktoré majú štáty kriminalizovať vo svojich vnútroštátnych právnych poriadkoch.

⁴⁴ Special Tribunal for Lebanon, Interlocutory Decision on the Applicable Law z dňa 16.2.2011, C.N.: STL-II-01/I/AC/R176bis. Dostupné na <http://www.stl-tsl.org/en/the-cases/stl-11-01>. Stránka navštívená 2017-03-31).

⁴⁵ Oznámenie Federálneho ministerstva zahraničných vecí o dojednaní Európskeho dohovoru o potlačovaní terorizmu č. 552/1992 Zb.

⁴⁶ LUKÁŠEK, L. Boj s terorizmom pohľadom Evropské unie. *Evropské právo*, 7/2000. s. 5.

⁴⁷ Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky o prijatí Dohovoru Rady Európy o predchádzaní terorizmu č. 186/2007 Z.z.

Európska únia už v Maastrichtskej zmluve zmienila terorizmus a snahu vytvoriť efektívne nástroje na boj s ním.⁴⁸ Táto zmluva boj proti terorizmu zaradila do tretieho piliera, teda ku oblasti spolupráce v justícii a vnútorných záležitostiach. Keďže trojpilierovosť bola zrušená Lisabonskou zmluvou, nastala zmena aj v úprave terorizmu. Lisabonská zmluva vo všeobecnosti posilnila spoluprácu štátov vo vnútorných záležitostiach, avšak terorizmus sa stal súčasťou už aj zahraničnej politiky EÚ.

Po 11. septembri 2001 sa aj EÚ svojimi nástrojmi snažila potlačiť hrozbu, akú terorizmus predstavoval. Významným bolo rozšírenie európskeho zatýkacieho rozkazu a ďalšie opatrenia, ktoré prehĺbili spoluprácu štátov v trestných veciach.⁴⁹ V roku 2002 prijala Rámcové rozhodnutie Rady o boji proti terorizmu. V ňom zakotvuje požiadavku, aby definícia teroristického trestného činu bola zosúladená vo všetkých členských štátoch (vrátane trestných činov teroristických skupín). Zároveň stanovuje sankcie pre osoby, ktoré sú za spáchanie zodpovedné. Z jeho pôsobnosti sú vyňaté činy spáchané počas ozbrojeného konfliktu ozbrojenými silami, na ktoré sa vzťahuje medzinárodné humanitárne právo.

Rozhodnutie Rady definuje teroristické činy ako „...úmyselné činy..., ktoré vzhľadom na ich povahu alebo kontext môžu vážne poškodiť krajinu alebo medzinárodnú organizáciu, ak sú spáchané s cieľom vážne zastrašovať obyvateľstvo, alebo neoprávnene naliehať na vládu alebo medzinárodnú organizáciu, aby vykonala alebo sa zdržala vykonania akéhokoľvek činu, alebo vážne destabilizovať alebo poškodiť základné politické, ústavné, hospodárske alebo sociálne štruktúry krajiny alebo medzinárodnej organizácie.”⁵⁰ V ďalšom texte uvádza konkrétne druhy trestných činov, ktoré majú byť považované za teroristické trestné činy. Táto definícia nie je právne záväzná, ale ukladá členským štátom povinnosť neodporovateľnosti ich národných úprav. Tento postup vyjadrený ako spoločné stanovisko je neurčitý a do značnej miery neistý koncept. Je otázne, ako na ňom štáty dokážu stavať protiteroristickú legislatívu.

Organizácia amerických štátov prijala v roku 2002 Interamerický dohovor proti terorizmu, pričom nevytvára vlastnú definíciu, ale odkazuje na iné dohovory v tejto oblasti. Zakladá povinnosti pri boji s terorizmom, najmä s jeho financovaním, praním peňazí,

⁴⁸ Zmluva o Európskej únii, článok K.1.

⁴⁹ Council of the EU, *Framework decision 2002/584/JHA on the European arrest warrant and the surrender procedures between Member States*, 13 June 2002.

⁵⁰ Rámcové rozhodnutie Rady z 13. júna 2002 o boji proti terorizmu, Ú. v. ES L 164, 22.6.2002, s. 3 – 7, mimoriadne vydanie v slovenskom jazyku: Kapitola 19 Zväzok 06 S. 18 - 22 , body 6 a 11.

obchodom so zbraňami a medzinárodným pohybom teroristov.⁵¹

Medzi prínos k regionálnej definícii môžeme zaradiť Arabský dohovor o potlačení terorizmu z roku 1998.⁵² Tento dohovor definuje terorizmus ako „akékoľvek konanie, bez ohľadu na motívy alebo ciele, ktoré spôsobuje ďalší vývoj individuálnej alebo kolektívnej kriminálnej činnosti a ktoré sleduje rozsievanie paniky medzi ľuďmi, spôsobujúce strach alebo zranenie, alebo vystavuje ich životy, slobodu alebo bezpečnosť nebezpečenstvu, alebo sa snaží spôsobiť škodu na životnom prostredí alebo verejných či súkromných budovách, alebo ich okupáciu alebo zmocnenie sa, alebo za cieľom vystaviť nebezpečenstvu národné zdroje.” Tejto definícii je vyčítané, že je príliš široká. Využíva nedefinovaný pojem násilie a na spáchanie terorizmu stačí aj hrozba, nie je nutné, aby došlo ku skutočnej ujme.⁵³

1.4 Terorizmus ako nové odvetvie

Hoci sa medzinárodné spoločenstvo nezhodne v názore, či je nutné prijať univerzálnu definíciu terorizmu alebo nie a ako ju prijať, faktom zostáva, že dosiaľ neexistuje. Znamená to, že je v normách medzinárodného práva medzera? Ak by išlo o medzeru, je nutné ju vyplniť vytvorením úplne novej koncepcie alebo aplikovaním už existujúcich pravidiel. Ani jedna z možností nie je jednoznačne správna. Súčasná situácia je niekde medzi prvým a druhým riešením. Kým nie je prijatá definícia, štáty sa snažia vztiahnuť na terorizmus existujúce platné pravidlá, najčastejšie normy určené pre reguláciu ozbrojeného konfliktu a ochranu civilistov vo vojne alebo sa na medzinárodnej úrovni presadzuje prijímanie čiastkových definícií tak, ako sme to uviedli vyššie.

Niekoľkoročná márna snaha o prijatie definície nevyhnutne vedie k úvahe, či je vôbec možné definíciu prijať, či sa riešenie nachádza „na polceste” alebo je prekonané, uznané za neuskutočiteľné a už iba s formálnym významom? Myslím si, že prijatie definície je a naďalej ostane jednou z výziev, s ktorou sa medzinárodné právo musí vysporiadať. Doterajšie snahy nepriniesli svoje ovocie, čo však neznamená, že je to cieľ nedosiahnuteľný.

⁵¹ Bližšie pozri WALTER, Ch. *Terrorism*. In: *Max Planck Encyclopedia of International Law*. Volume IX., Oxford University Press. 2012, s. 916, 917.

⁵² Tzv. Arabský dohovor z 22. apríla 1998 prijatý na pôde Ligy arabských štátov v Cairo, účinný od 7. mája 1999. Neoficiálny preklad z arabštiny dostupný na: <http://edoc.mpil.de/conference-on-terrorism/related/1998CairoArabConvention.pdf>.

⁵³ DUFFY, H. *The “War on Terror” and the Framework of International Law*. Cambridge. 2005. s. 29. Arabský dohovor nie je jediným regionálnym dohovorom z tejto oblasti, je vhodné spomenúť aj Dohovor organizácie islamskej konferencie o boji proti terorizmu z roku 1999. Tamtiež, s. 26.

Oceňujem pokrok, ktorý bol v tejto oblasti dosiahnutý v jednotlivých dohovoroch, kde sú obsiahnuté čiastkové definície. Nie je možné ich spojiť do jednej univerzálnej, to však nie je ich cieľom a nijako neoslabuje ich význam.

Zatiaľ sa toto riešenie ukazuje ako postačujúce, hoci po istom čase sa množstvo dohovorov môže stať neprehľadným a zmätočným. Ak bude existovať niekoľko desiatok čiastkových definícií, môže dôjsť k situácii, že konkrétny teroristický čin bude spĺňať viacero definícií (situácia, že by nespĺňal ani jednu, je takmer nemožná už pri súčasnom právnom stave). Východiskom z tejto situácie predpokladám revíziu dohovorov po napríklad 10 rokoch, pričom by sa niektoré definície na základe spoločných znakov mohli zlučovať, resp. obsolétne vyradiť a podobne. Zvýšilo by to prehľadnosť a aktuálnosť nástrojov boja proti terorizmu a bolo by ľahšie reagovať na nové konania.

Pri univerzálnej definícii by ju bolo nutné „novelizovať“ podľa aktuálnej situácie, pravdepodobne ju dopĺňať a obmieňať jej špecifické črty pri súčasnom zachovaní jej základných znakov. Nemyslím si, že univerzálna definícia by ostala desaťročia nemenná. Otázne je, čo by sa stalo po prijatí univerzálnej definície s dovtedy prijatými čiastkovými definíciami. Stratili by platnosť alebo naopak, dopĺňali by univerzálnu definíciu? Prijatím univerzálnej definície by sa síce vyriešilo viacero sporných otázok, avšak neznamenalo by to bezproblémovosť vo vzťahu k aplikácii platných noriem na konkrétne situácie.

1.5 Znaký terorizmu

Terorizmus má svoje vonkajšie a vnútorné znaky. Vnútorným znakom je napríklad pohnútko alebo špecifický zámer, ktorý chce terorizmus dosiahnuť. Najvšeobecnejším zámerom je šírenie teroru, čo je pre potreby definície príliš široký pojem a je ťažké ho dokázať. Pohnútku nedefinujú ani medzinárodné dohovory. Existujú názory, že špeciálnu pohnútku teroristický čin nemá.⁵⁴ Ak však pohnútko nie je definovaná, terorizmus by potom zahŕňal aj činy páchané výlučne z osobných alebo komerčných dôvodov. Preto je pohnútko podstatnou náležitosťou nielen kriminalizácie terorizmu, ale aj samotnej definície terorizmu. Medzi vonkajšie znaky je možné zaradiť⁵⁵:

1. Protiprávnosť

⁵⁴ Podrobnejšie v CRYER (et al.) *An Introduction to International Criminal Law and Procedure*. op.cit. s. 346, 347.

⁵⁵ Vychádzam zo znakov, ktoré uvádzajú Saul a David: DAVID, V. In *Terorizmus a medzinárodné právo*. op.cit. s. 169-173. a SAUL, B. *Defining Terrorism in International Law*. op.cit. s. 59-68.

2. Násilie
3. Medzinárodný prvok
4. Strach/šírenie teroru
5. Publicita

Ad 1: Medzinárodný terorizmus bude trestným činom, ak je násilný čin porušením vnútroštátneho trestného práva. Tu môže vyvstať otázka štátneho terorizmu, ktorým sa zaoberám v 3. kapitole. Účelom terorizmu, podľa svojej povahy alebo kontextu, musí byť „zastrašit' obyvateľstvo alebo prinútiť vládu alebo medzinárodnú organizáciu vykonať alebo sa zdržať vykonania nejakého úkonu“.⁵⁶ Teroristický čin nemusí mať iba politický cieľ na to, aby spĺňal požiadavku protiprávnosti. Podstatné je, či má verejný motív alebo cieľ a to napríklad politický, ideologický, náboženský, a pod.

Ad 2: „Najzjavnejším rysom terorizmu je násilie alebo hrozba jeho použitia...na civilnom obyvateľstve“.⁵⁷ Často sa objavuje brutalita a bezohľadnosť. Útoky sú takmer nepredvídateľné, obeť útoku neočakáva a nemá možnosť sa brániť. Nemusí ani vedieť, že sa obeťou stane, keďže obeť môžu byť vyberané náhodne. Ide o nepredvídateľné a neospravedlňiteľné násilie. Definícia musí zahŕňať zákaz hrubého násillia, ktoré osobám spôsobí smrť alebo vážne ublíženie na zdraví. Zákaz sa tiež vzťahuje na verejný alebo súkromný majetok, pričom je možné fyzické ohrozenie osôb vrátane útokov na dôležité zariadenia a verejnú infraštruktúru. Hrubé násilie sa má posudzovať podľa toho, či už je trestné podľa vnútroštátneho alebo medzinárodného práva. Tým sa vylúči násilie, ktoré je legálne ospravedlňiteľné.

Ad 3: Na to, aby mal terorizmus prívlastok medzinárodný, je nutné ho odlíšiť od vnútroštátneho. Niektoré dohovory⁵⁸ sa neuplatňujú na činy spáchané v jedinom štáte, páchatel' a obeť sú príslušníkmi tohto štátu, páchatel' je pristihnutý na jeho území a žiaden ďalší štát nemá v tomto prípade založenú jurisdikciu. Medzinárodný prvok sa môže posudzovať podľa porovnania *lex patriae* obetí alebo útočníkov a štátom, kde bol čin spáchaný.

Ad 4: Už samotný názov predpokladá, že terorizmus vyvoláva strach. Ide hlavne o vynútenie splnenia požiadaviek teroristov a napomáha dosiahnutiu ich cieľov. Násilie ako

⁵⁶ Dohovor o potlačovaní financovania terorizmu 1999, čl. 2 In SAUL, B. *Defining Terrorism in International Law. op.cit.*, s. 60.

⁵⁷ DAVID, V. In *Terorizmus a medzinárodné právo. op.cit.* s. 169.

⁵⁸ Napr. Dohovor proti braniu rukojemníkov 1979, Dohovor o potlačovaní bombového terorizmu 1997, Dohovor o potlačovaní financovania terorizmu 1999.

spoločenský jav vyvoláva v ľuďoch strach a to najväčšmi v miestach, kde bolo vykonané. Vytvára zmätok, paniku, šokuje svojou zákernosťou a spôsobením smrteľných následkov. Objavili sa snahy zahrnúť tento znak do legálnej definície terorizmu, ale je obtiažne definovať „stav teroru“, pretože ide o psychologický aspekt. Navyše definovať terorizmus cez strach je iba tautológia (etymologický základ slova *terreo*).

Ad 5: Väčšina teroristických akcií je naplánovaná tak, aby sa o nej dozvedelo čo najviac ľudí. Cieľovou skupinou môže byť aj vláda, obyvateľstvo mesta či členovia organizácie, ale aj široká verejnosť alebo celá spoločnosť. Preto je nevyhnutné, aby mali teroristické činy potrebnú publicitu. Šírenie správ je vlastné médiám, cez ktoré sa verejnosť oboznamuje s aktuálnym dianím. Je otázkou, nakoľko je informovanie objektívne a či publicita nenapomáha viac teroristom ako verejnosti. Práve cez médiá je možné šíriť paniku a strach, hlavne šokujúcimi a neoverenými či skreslenými informáciami. Margaret Thatcherová to vystihla v jednom zo svojich prejavov slovami „publicita je kyslíkom terorizmu“.⁵⁹ Crenshaw dodáva, že terorizmus je zločin voči menšej skupine za účelom získania si pozornosti všetkých.⁶⁰ Vhodným príkladom sú napríklad videá členov teroristických organizácií, ktorí prostredníctvom sociálnych sietí alebo iných stránok vysielajú posolstvo širokému okruhu ľudí. Moderné komunikačné prostriedky majú značný dopad na medializáciu terorizmu, a to najmä preto, že internet je do istej miery anonymizovaný, páchateľa je ťažké postihnúť, dokazovanie je zložité, a pod.

Všetky zmienené znaky, do istej miery objasnené sociálnymi vedami, majú dopad na právne vymedzenie terorizmu, ktorý nie je iba protiprávnym konaním porušujúcim normy niekoľkých odvetví práva súčasne, ale je konanie zasahujúce i do iných vied, ktoré sa ním zaoberajú. Tieto jednotlivé zložky terorizmu musia byť splnené kumulatívne, avšak ich špecifickosť značne komplikuje definovanie terorizmu v právnom význame. Bez ich analýzy z hľadiska ďalších odvetví nie je možné terorizmus do hĺbky pochopiť či vytvoriť definíciu, ktorá by nebola iba vymenovaním činov, ale bola zameraná na jeho podstatu. Táto podstata je spoločná pre všetky typy terorizmu, hoci sa terorizmus skladá z pestrej škály konaní.

⁵⁹ PERL, R. F. Terrorism, the Media and the Government: Perspectives, Trends, and Options for Policymakers. *Federation of American Scientists [online]*, October 1997. Dostupné z <http://www.fas.org/irp/crs> (stránka navštívená 15.01. 2014).

⁶⁰ CRENSHAW, M. *Terrorism in context [online]*. University Park, Pa.: Pennsylvania State University Press. 1995, s. 633.

1.6 Terorizmus ako inštitút medzinárodného práva

Jedným z kľúčových problémov medzinárodného práva je prijatie definície terorizmu. O obsahových prvkoch a možných komplikáciách s nimi spojenými sme sa zmienili vyššie. Prijatie definície je však zložité aj kvôli formálnej stránke pojmu terorizmus. Správna definícia, ktorá by bola nielen vyjadrením, čo terorizmus je, ale aj v praxi použiteľným nástrojom na boj proti nemu, v sebe ukrýva dva, na prvý pohľad protichodné, prvky: flexibilitu a rigiditu. Na jednej strane musí byť definícia flexibilná, aby zahŕňala rozmanitosť konaní, ktoré spadajú pod terorizmus. Mala by vedieť pojať v sebe čo najširšie množstvo násilných konaní, ktoré by znaky terorizmu spĺňali. Na strane druhej si musí zachovať rigiditu, akú so sebou pojmové vymedzenia obvykle prinášajú, naplniť snahu o exaktné vymedzenie pojmu, s ktorým nebude možné svojvoľne narábať či vykladať si ho arbitrárne. To by viedlo k nenaplneniu účelu definície a malo skôr opačný efekt, prinieslo by to zmätok a nejednoznačnosť v konaní štátov (prispôsobujúc si definíciu terorizmu vlastným cieľom, potrebám či politickým ambíciám). Medzinárodné spoločenstvo sa snaží spojiť tieto dva formálne prvky, a preto sa jeho snaha o prijatie definície stretáva s mnohými problémami.

Je nutné poznamenať, že terorizmus, hoci má veľa osobitostí a je pomerne novým fenoménom, nie je úplne izolovaný od už existujúcich, a medzinárodným právom regulovaných, inštitútov. Preto sa niekedy môže zamieňať, resp. mať spoločné znaky napríklad s vojnou, ozbrojeným konfliktom či guerillou. Z toho vyplýva viacero ťažkostí a možný zmätok, napríklad pri aplikácii medzinárodných noriem alebo právnom postavení teroristov.

V prílohe č. 1 uvádzam prehľadnú tabuľku, ktorá odlišuje terorizmus od konvenčnej vojny a guerilly v desiatich črtách (viď tabuľku v časti Prílohy). Najvýraznejšiu odlišnosť vidíme v zamýšľanom účinku, ktorý je pre terorizmus typický, a to psychický nátlak. Psychická ujma spôsobená teroristickými činmi však obvykle absentuje pri jeho vymedzení. Uvádza sa iba ujma na živote, zdraví či veciach. Obeťami terorizmu sú civilisti (v tabuľke je uvedené synonymum verejnosť). Nezriedka môžu byť terčom útoku aj politickí oponenti či štátne symboly. Tento demonštratívny výpočet rozširujeme o ozbrojené zložky (regrútov armád, políciu, strategické budovy,...). Pri konvenčnej vojne ide väčšinou o útok na vojenské jednotky či infraštruktúru. Pri terorizme aj konvenčnej vojne ide často o nepredvídateľný, ale vopred plánovaný útok, ktorého cieľom je pri konvenčnej vojne oslabenie

nepriateľa a pri terorizme už zmienený psychický nátlak.

Teroristom nejde o kontrolu územia, ako je to pri konvenčnej vojne a guerille. Územným prvkom sa terorizmus odlišuje od týchto dvoch inštitútov. Teroristické organizácie sú zakladané na území rôznych štátov, sú rozdelené na takmer nezávislé a samostatne pôsobiace jednotky. Útočia buď na tom istom území, kde sídlia (najmä pri štátnom terorizme), alebo na inom území (cezhraničné útoky, typický príklad je 11. september 2001). Pri konvenčnej vojne sú jednotky vždy súčasťou štátu, za ktorý bojujú. Vojenské jednotky navyše vždy útočia voči inému štátu, ako tomu, ktorý ich založil. Teroristi nenosia uniformy, bojové zóny sú nerozoznateľné a nemajú domácu ani zahraničnú legalitu. Používajú špeciálnu taktiku, ktorá je často nepredvídateľná vrátane zbraní, ktoré na útoky použijú.

Rozdiel s konvenčnou vojnou je možné vidieť aj na ich financovaní. Vojenské jednotky sú financované štátom, ktorý ich založil. Teroristické organizácie získavajú zdroje z vlastných príjmov, od sponzorov, niekedy aj od štátu, ktorý ich podporuje. Ich podpora je založená na tom, že teroristické organizácie sú zakladané na celosvetovej sieti vzájomne finančne prepojených vzťahov.

Ďalší z podstatných rozdielov medzi terorizmom a konvenčnou vojnou spočíva v personálnej zložke. Vojenské jednotky sú zložené z profesionálnych vojakov, ktorí majú občianstvo štátu, v ktorom pôsobia. Je medzi nimi presne určená vnútorná štruktúra, spôsob vydávania príkazov a zodpovednosť za protiprávne konanie. Je otáznou, v akom vzťahu sú teroristi k teroristickej organizácii, v ktorej pôsobia (za ktorú bojujú). Často sú to jednoduchí ľudia bez vzdelania, ktorí nie sú informovaní o štruktúre, vedení alebo cieľoch teroristickej organizácie. Môžu to byť samostatné jednotky, skupiny, jednotlivci, náboženský vodcovia alebo fanatici, samovražední atentátnici, nezávislé odnože či sekty. Nie je zrejmé, v akom vzťahu nadriadenosti a podriadenosti sa nachádzajú a kto vydáva príkazy. Niektoré organizácie sú založené iba na ideológii či náboženstve, iné majú rýdzo politický cieľ. Preto je zložité vyvodzovanie zodpovednosti voči páchatelom terorizmu (pozri bližšie v 2. kapitole).

Podľa Leeho je terorizmus stratégiou, ktorá funguje proti silným štátom (čím silnejší cieľový štát, tým väčšia úspešnosť terorizmu). Tvrdí, že kým vojna je stratégiou silných, malí v priamej konfrontácii voči veľkým nemôžu vyhrať, preto sa uchýľujú k terorizmu. Teroristi nemôžu útočiť na vojenské jednotky, preto útočia na obyvateľstvo. Predpokladá

sa, že silný štát ochráni svojich obyvateľov nielen pred cudzím násilím, ale tiež pred strachom, ktorý dezorientuje a paralyzuje každodenný život. Preto silný štát po útoku stratí domácu legitimitu a nastáva chaos. Vtedy teroristi prehlásia víťazstvo.⁶¹ Leeho postoj navonok kladie terorizmus a konvenčnú vojnu do opačných pozícií, v ktorých jeden inštitút vylučuje použitie iného. Nerieši však situácie, keď sú teroristické činy páchané v ozbrojenom konflikte.

Rozdiely medzi terorizmom a guerillou môžu byť rovnako zreteľné, avšak vďaka spoločným znakom sú občas neostre. Ganor na rozlíšenie používa niekoľko znakov. V prvom rade cieľ, ktorý je pri guerille vojenský a pri terorizme civilný. Na základe tohto rozlíšenia formuluje definície oboch. Guerilla je podľa neho „úmyselné použitie násilia voči vojenským a bezpečnostným zložkam za účelom dosiahnuť politický, ideologický a náboženský cieľ“. Na druhej strane terorizmus chápe ako „zámerné použitie alebo hrozbu na použitie násilia voči civilistom za účelom dosiahnuť politický, ideologický a náboženský cieľ“. ⁶² Z uvedených definícií je očividné, že cieľ majú oba inštitúty spoločný. Rozlíšenie zostruje tvrdením, že akýkoľvek útok na civilistov je vždy nelegitímny, bez ohľadu na cieľ, aký by tým chcel útočník dosiahnuť. Vyvracia tvrdenie, že terorista môže byť z iného uhla bojovník za slobodu, nakoľko jeho konanie je vždy ilegálne, bez ohľadu na jeho status.⁶³ Guerilla je navyše skoro vždy fixovaná na krajinu, kde sa vedie spor. Terorizmus sa územnému ohraničeniu vymyká.

Ak hovoríme o vymedzení terorizmu a jeho definícii ako o pojme obsiahnutom v medzinárodných dohovoroch či obyčajovom práve, je namieste si klásť otázku, či sa táto normotvorba stáva súčasťou už existujúceho odvetvia medzinárodného práva alebo sa tvorí celkom nové, samostatné odvetvie. Z porovnania uvedeného vyššie je zrejmé, že terorizmus je natoľko špecifickým konaním, že pravidlá, ktoré ho regulujú, postupne vytvárajú celistvé (nové) odvetvie medzinárodného práva. Podľa môjho názoru je ono odvetvie v procese formovania. Nasvedčujú tomu mnohé medzinárodné dokumenty zaoberajúce sa výlučne (anti)teroristickou problematikou, ktoré spolu tvoria súbor právnych noriem regulujúcich špecifický predmet. Hoci má terorizmus veľa spoločných znakov s inými inštitútmi medzinárodného práva, nie je možné ho úplne podriadiť pod žiaden z nich. Preto sa ako jediné

⁶¹ Pozri bližšie v LEE, S. P. *Intervention, Terrorism, and Torture (Contemporary Challenges to Just War Theory)*. Springer. 2007. s. 110.

⁶² GANOR, B. Defining Terrorism: Is One Man's Terrorist Another Man's Freedom Fighter? *Police Practice and Research*, 2002, vol. 3, no. 4. s. 288.

⁶³ Tamtiež.

východisko javí vytvorenie odvetvia, ktoré obsahuje normy zohľadňujúce jeho osobitosti.

1.7 Typy terorizmu

Jednou z komplikácií, ktoré sa pri snahách o definovanie objavili, je široký rozsah terorizmu. Terorizmus nie je iba súhrn konaní vyvolávajúcich strach za použitia násilia, ale zahŕňa obrovské množstvo činov s rôznorodou povahou. Definícia pokrývajúca všetky typy by bola ponímaná veľmi široko a mala len akademický význam. Cieľom vytvorenia definície je však prakticky použiteľný nástroj na boj s terorizmom. Úzke vnímanie by zase vylúčilo množstvo aktivít a definícia by bola príliš obmedzená.⁶⁴ Doteraz sa objavuje viacero pojmov, ktoré sú zameniteľné s terorizmom, resp. tvoria jeho druhy či formy. Niektoré možno zahrnúť do pojmu terorizmus ako jeho podkategórie, niektoré sú synonymá alebo ide o pojmy celkom odlišné, len okrajovo súvisiace s terorizmom.⁶⁵

David delí terorizmus na terorizmus štátny a terorizmus individuálny či skupinový. Štátny terorizmus chápe ako protiprávne násilie páchané štátom prostredníctvom svojich orgánov alebo môže k aktom násilia podnecovať jednotlivcov alebo skupiny, či ich násilné konanie podporovať. Naproti tomu vysvetľuje individuálny terorizmus na základe stanoviska Parlamentného zhromaždenia Rady Európy vo svojom odporúčaní z roku 1999 ako trestný čin spáchaný jednotlivcami alebo skupinami používajúcimi násilie.⁶⁶ Davidovo rozdelenie by sa dalo označiť ako delenie z hľadiska subjektov. Oba druhy zahŕňa pod spoločný termín „medzinárodný terorizmus“. Poukazuje na pojem transnacionálny terorizmus. Je to synonymum, ktoré zvyrazňuje jeho oddelenie od čisto vnútroštátneho terorizmu a poukazuje na medzinárodný prvok. Prípomína, že tento pojem, rovnako ako pojem „terorizmus s medzinárodným prvkom“, sa vo vede medzinárodného práva nepoužíva.⁶⁷

Chmelík sa pozerá na postavenie terorizmu ako prvku stojaceho mimo právneho systému, keďže podľa neho „terorizmus stojí mimo právnu oblasť, ktorú cielene nerešpektuje, a stojí tiež mimo oblasť štátnych a oficiálnych politických štruktúr.“⁶⁸ Ako príklad

⁶⁴ Porov. MAREŠ, M. *Terorizmus v ČR*. 1. vyd. Brno: Centrum strategických štúdií. 2005. s. 18.

⁶⁵ Napr. pojem extrémizmus, pozri v predchádzajúcom texte.

⁶⁶ „Teroristický čin je akýkoľvek trestný čin spáchaný jednotlivcom či skupinami uchylujúci sa k násiliu alebo hroziaci jeho použitím proti štátu, jeho inštitúciám, obyvateľstvu všeobecne alebo konkrétnym jednotlivcom...“ Odporúčanie Rady Európy č. 1426/2009.

⁶⁷ DAVID, V. In *Terorizmus a medzinárodné právo. op.cit.* s. 167-169.

⁶⁸ CHMELÍK, J. *Extremizmus a jeho právni a sociologické aspekty*. Linde Praha. 2001. s. 28.

novodobého terorizmu uvádza al-Káidu ako organizáciu, ktorá nie je politickou entitou ani medzinárodne uznávanou organizáciou. Al-Káida je typickým príkladom manažérskej štruktúry rozdelenej na bunky, ktoré sú samostatné a ich konanie viac motivuje ako riadi. Preto navrhuje pre medzinárodný terorizmus používať vhodnejší pojem a to nadnárodný terorizmus. Argumentuje tým, že hranice štátov, občianstvo útočníkov či voľba cieľov útokov nie sú rozhodujúce.⁶⁹ S jeho termínom je možné sa stotožniť, nakoľko poukazuje aj na oddelenosť národného terorizmu od medzinárodného. Na strane druhej je medzinárodný terorizmus záležitosťou medzinárodného spoločenstva. Nadnárodný terorizmus naznačuje inú líniu, akoby zastrešoval nadnárodné snahy, ktoré nemusia nevyhnutne znamenať medzinárodné spoločenstvo. Medzinárodný terorizmus je pojem používaný v dokumentoch OSN, ktoré sú záväzné (napr. v rezolúciách Bezpečnostnej rady OSN). Už len pre pojmovú jednotnosť by bolo najvhodnejšie používať toto pomenovanie.

Objavuje sa aj pojem cezhraničný terorizmus, ktorý sa od medzinárodného terorizmu odlišuje tým, že pri ňom ide spravidla o územia dvoch, často susediacich, štátov.⁷⁰ Zjednodušene by sa dalo povedať, že ide o „ľahšiu“ formu terorizmu, ktorá už nepatrí do vnútroštátneho terorizmu, ale má prvky medzinárodné.

Je mnoho typov terorizmu⁷¹, hlavným problémom aj naďalej zostáva definovať medzinárodný terorizmus na univerzálnej úrovni. Môžeme si položiť otázku, či všetky vyššie spomenuté pojmy sú synonymami terorizmu ako takého, a teda len jeho odtieňmi, alebo ide o samostatné pojmy, ktoré je potrebné vnímať oddelene. Podľa môjho názoru nie je možné akúkoľvek formu automaticky subsumovať pod všeobecný pojem, avšak zároveň ich určite nie je možné izolovať.

⁶⁹ Tamtiež.

⁷⁰ Chmelík uvádza napr. kooperačné väzby ETA s francúzskymi teroristami alebo zahraničnú podporu IRA. CHMELÍK, J. *Extremismus a jeho právní a sociologické aspekty*. Linde Praha. 2001. s. 29, 30.

⁷¹ Napr. Mareš delí medzinárodný terorizmus do 7 dimenzií:

- i. nadnárodná spolupráca národných teroristických skupín
 - ii. útoky subverzívnych teroristov voči štátu v cudzine
 - iii. štátna podpora a financovanie subverzívnych teroristov pôsobiacich proti iným krajinám
 - iv. štátny terorizmus voči cudzincom na vlastnom území
 - v. subverzívny terorizmus realizovaný štátnymi orgánmi mimo vlastného územia (napr. tajnými službami)
 - vi. teroristické organizácie či siete operujúce globálne bez rozhodujúcej väzby na určitý orgán či región
 - vii. globálne aplikovateľné teroristické stratégie či taktiky (“urban guerrilla”, “leaderless resistance”, “úder na srdce štátu”, a pod.)
- In: MAREŠ, M. *Terorismus v ČR*. 1. vyd. Brno: Centrum strategických studií. 2005. s. 38. Nejde o právne, ale skôr o politologické vymedzenie, ale pomáha právnemu pohľadu zorientovať sa pri kategorizácii terorizmu.

1.8 Kyberterorizmus

Definovať medzinárodný terorizmus je komplikovanejšie než v minulom storočí. Príčinou je aj vývoj spoločnosti, ktorá sa transformovala na informačnú spoločnosť. Jej nevyhnutnou súčasťou sú moderné technológie. Terorizmus reaguje na tento trend, prispôbuje sa mu a zneužíva závislosť spoločnosti na technológiách. Operuje v novej dimenzii - v kyberpriestore. Kyberpriestor je priestor, v ktorom sa kyberterorizmus pácha. Čím vyspelejšia spoločnosť, tým zraniteľnejší kyberpriestor. Podľa Trachtmana ide o nástroj aj cieľ teroristov.⁷² Je to miesto, ktoré sa neviaže na štátne hranice, náročné na možnosť ho kontrolovať. Útok možno spáchať pomerne jednoducho a to nielen štátom, ale aj jednotlivcom, keďže v mnohých prípadoch je nutné mať iba počítač, software a prístup k internetu.⁷³ Kyberterorizmus je jedným z druhov počítačovej kriminality označených za terorizmus. Jeho obsah zatiaľ tvoria jednotlivé kyberútoky.

Kyberútok je možné charakterizovať ako „nepriateľské použitie kybernetickej sily, ktoré môže byť samostatným konaním, prvým úderom ozbrojeného konfliktu, útokom v kontexte už začatého ozbrojeného konfliktu, alebo reakciou na predchádzajúci konvenčný alebo kybernetický útok.“⁷⁴ Je možné ho považovať za globálnu hrozbu, keďže ide o hrozbu pochádzajúcu z miesta mimo štátnych hraníc alebo síce v rámci štátnych hraníc, ale od cudzincov alebo ich agentov. Máme do činenia s novým druhom terorizmu, ktorý nie je taký rozsiahly ako „klasický terorizmus“ (v ďalšom texte tzv. konvenčný terorizmus).

Podľa môjho názoru má však obrovský potenciál sa rozvíjať, nakoľko nie je možné zastaviť pokrok techniky a vývoj nových technológií. Rozhodne nie je namieste ho podceňovať alebo považovať za nedôležitý iba z dôvodu, že zatiaľ nedosiahol rozmery útokov z 11. septembra 2001. Práve naopak, prevencia a pripravenosť štátov na túto hrozbu môže pomôcť ho eliminovať ešte v zárodku, a tak sa vyhnúť stratám na životoch.

Sirjajev rozlišuje konvenčný terorizmus a kyberterorizmus tak, že druhý menovaný používa počítačové siete prevažne pripojené k internetu. Na páchanie útokov teda používa elektronické pripojenie, najčastejšie prostredníctvom programov vytvorených na tento účel. Rozlišujúcim znakom kyberterorizmu je „používanie elektronických sietí na

⁷² TRACHTMAN, J. *Global Cyberterrorism, Jurisdiction, and International Organization*. 2004. s. 1.

⁷³ ROSCINI, M. *World Wide Warfare- Jus ad bellum and the Use of Cyber Force, Max Planck Yearbook of United Nations Law*, 2010, vol. 14. s. 97.

⁷⁴ HANDLER, S. G. *The New Cyber Face of Battle: Developing a Legal Approach to Accommodate Emerging trends in Warfare. Stanford Journal of International Law*, Winter 2012, vol. 48, issue 1, s. 211.

spáchanie činu, ktorý je trestný podľa existujúcich právnych predpisov, ktoré zakazujú terorizmus alebo teroristický čin podľa obvyčajového medzinárodného práva.“⁷⁵ Je možné vyvodiť určité špecifiká kyberútoku, ktoré odlišujú kyberterorizmus od konvenčného terorizmu. Sú to:

I. Kyberpriestor, teda priestor, kde sa útok odohráva

II. Irelevancia územia

- pre útok nie sú podstatné štátne hranice, je možné ho iniciovať aj na opačnom konci planéty, resp. jeho cieľom nemusí byť konkrétne územie, ale iba kyberpriestor

III. Cieľ útoku

- cieľom sú počítače, software, technológie

IV. Útočník

- je problematické ho vystopovať vzhľadom na charakter kyberpriestoru. Útočník býva často anonymný, ľahko si vie vyrobiť novú identitu. Je ťažké určiť, kto stojí za útokom, môže ísť o jednotlivca alebo o organizovanú skupinu či dokonca štát. Otázna je aj pričítateľnosť takéhoto konania, ak sa páchatel odhalí

V. Časové hľadisko

- možnosť zaútočiť v podstate kedykoľvek, útok je takmer nemožné predvídať, z toho vyplýva jeho nebezpečnosť. Nepredvídateľnosť máva fatálne dôsledky pre obeť útoku, ktoré nemajú čas reagovať či pripraviť sa alebo vôbec zistiť, že ide o kyberútok. Celá akcia môže trvať iba zlomok času konvenčného útoku a útočník nachádzajúci sa tisícky kilometrov od miesta útoku zostáva nepostihnutý

VI. Prostriedky

- ľahko dostupné, finančne nenáročné a niekedy aj neurčiteľné a nepredvídateľné, keďže je ťažké uhádnuť vývoj nových technológií, napríklad vytvorenie nového softwaru. Je takmer nemožné pripraviť sa na použitie prostriedkov kyberterorizmu, ktoré ostávajú neznáme niekedy aj po útoku. Problémom je aj reakcia na kyberútok, najmä výber medzinárodným právom dovolených prostriedkov obrany.⁷⁶

⁷⁵ SIRJAJEV, J. Cyberterrorism in the Context of Contemporary International Law. *San Diego International Law Journal, Warwick School of Law Research Paper No. 2012/03*, 2012, vol. 14. s. 9.

⁷⁶ Je otázne, či je možné použiť analógiu s ozbrojeným útokom. Týmto odlišnosťiam sa venujem v príspevku zameranom na kyberútoky. KOBULSKÁ, N. Kyberútoky a medzinárodné právo. In *Informačná spoločnosť a medzinárodné právo. Zborník príspevkov zo VI. študentského sympózia konaného v dňoch 21.-22. apríla 2013 v učebno-výcvikovom zariadení UPJŠ v Danišovciach*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach. Právnická fakulta. Ústav európskeho práva, 2013. s.89.

VII. Prvok násilia

- na prvý pohľad sa môže zdať, že násilie, ktoré je podstatným znakom konvenčného terorizmu, pri kyberterorizme absentuje. Nie je to tak, prvok násilia sa pri kyberterorizme prejavuje v účinkoch, aké kyberútok vyvoláva. Tieto účinky sú prirovnateľné (často zhodné) s účinkami konvenčného terorizmu (napr. zničenie budovy, straty na životoch, vyvolanie strachu, strata či poškodenie dát). Prvok násilia je možné vnímať aj vo vzťahu k objektom, ktorých sa dotýka. Pri konvenčnom terorizme sú to najmä ľudia a budovy, pri kyberterorizme sú napadnuté (príp. zničené) informácie či programy.

Ako sa vysporiadať so špecifikami a nastoliť definíciu kyberterorizmu, ktorá by zahŕňala doterajšie prípady a dokázala reagovať na tie, ktoré nastanú v budúcnosti? Existuje viacero odpovedí. Je tu rovnaký problém ako pri definícii konvenčného terorizmu. Príliš úzka definícia nepokryje rôznorodosť prípadov, všeobecné definovanie zase zahrnie aj prípady, ktoré do kyberterorizmu nemusia spadať. Existujúce dohovory nevyklúčujú kyberterorizmus zo svojej pôsobnosti, práve naopak, je možné ich použiť do tej miery, v akej sa kyberterorizmus približuje konvenčnému terorizmu. Hľadanie univerzálnej definície je aj naďalej snahou medzinárodného spoločenstva rovnako ako pri konvenčnom terorizme. Dá sa konštatovať, že kyberterorizmus je svojou povahou komplikáciou definovania, keďže obsahuje špecifické prvky vymykajúce sa rámcu konvenčného terorizmu. Možným riešením je vyňať ho z univerzálnej definície a vytvoriť osobitnú, ktorá by zahŕňala jeho špecifické prvky.

Kapitola 2

Aplikácia medzinárodného práva na teroristov

Jedným z najdôležitejších dôvodov, prečo je potrebné prijať univerzálnu definíciu terorizmu, je jej aplikácia na subjekty, ktorých sa týka. Subjektmi terorizmu môžu byť jednotlivci, skupiny jednotlivcov, organizácie aj štát. Subjektom je entita, ktorá má spôsobilosť na práva a povinnosti v medzinárodnom práve. Jednotlivým subjektom prislúchajú rôzne práva a povinnosti, v rozsahu podľa ich spôsobilosti. V tejto kapitole sa zaoberáme výzvami, pred ktorými stojí medzinárodné právo, ak ide o postihovateľnosť zmieňovaných subjektov za terorizmus, problém právneho režimu, aký sa má na nich uplatňovať a ich právne postavenie.⁷⁷ Problémový je aj okruh páchatelov, a to najmä kvôli zahrnutiu príslušníkov hnutí za národné oslobodenie a osobám konajúcim v mene štátu.⁷⁸

2.1 Medzinárodné trestné právo

Ak sa chceme zaoberať potrestaním teroristov na medzinárodnej úrovni, je nutné definovať právo, na základe ktorého budú obvinení, súdení a trestaní (v súlade so zásadou *nullum crimen sine lege*). Na prvý pohľad očividné riešenie sa javí v priradení terorizmu k medzinárodnému zločinu. Terorizmus sa svojou závažnosťou a enormným dosahom na základné hodnoty nepochybne približuje k medzinárodným zločinom. Terorizmus je však klasifikovaný aj v právnych poriadkoch štátov ako trestný čin. Štáty na jeho vymedzenie

⁷⁷ K štátnemu terorizmu pozri kapitolu Terorizmus a štát.

⁷⁸ BÍLKOVÁ, V. Mezinárodní právo a terorismus. Definovat nedefinovatelné? *Trestněprávní revue*, 1/2010.

používajú vnútroštátne právo, stanovujú jurisdikciu súdov a sankciu za spáchanie trestných činov. K legislatívnej aktivite v tejto oblasti prispeli rezolúcie OSN i medzinárodné dohovory, ktoré zaväzujú štáty prijať opatrenia proti terorizmu a jeho hrozbe na svojom území.

Na medzinárodnej úrovni je takáto úprava zložitejšia. Stále absentuje všeobecná legálna definícia, hoci existuje mnoho čiastkových. Zatiaľ nie je známe, ktorý súd by mal mať jurisdikciu a konať v prípade teroristického útoku, zadržania, súdenia a potrestania páchatel'ov. Ako bolo spomenuté vyššie, túto právomoc nemá Medzinárodný trestný súd ani špecializované trestné súdy, ktoré boli vytvorené pre určité územie (pre bývalú Juho-sláviu a Rwandu). Platí všeobecné pravidlo, že jurisdikciu má ten štát, na území ktorého sa teroristi zdržiavajú alebo boli zadržaní.⁷⁹ Toto v praxi vyvoláva problémy, keďže ponechaj rozhodovanie o čine medzinárodného terorizmu úplne na vnútroštátnych súdoch nie je definitívne riešenie.

Názory štátov na to, či by mal byť terorizmus zahrnutý v jurisdikcii Medzinárodného trestného súdu, sa rôznia. Štáty ako Alžírsko, India alebo Turecko s tým súhlasia a prirovnávajú terorizmus k zločinom proti ľudskosti. Ak by sme medzinárodný terorizmus do tejto kategórie priradili, Cassese sa prikláňa k rozširujúcemu výkladu zločinov proti ľudskosti (po splnení podmienok podľa Štatútu súdu).⁸⁰ Pokiaľ by nebolo možné pod túto kategóriu terorizmus podradiť, bolo by potrebné vytvoriť samostatnú kategóriu.

Pokiaľ existuje súdny orgán, ktorý vykonáva jurisdikciu vo veciach medzinárodných zločinov, nie je dôvod, prečo by medzinárodný terorizmus nemohol byť do jeho jurisdikcie zahrnutý, a to aj v prípade, keby sa nemusel priradovať pod zločiny proti ľudskosti. Toto riešenie je už značne komplikované a prinieslo by aplikačné problémy v praxi. Na druhej strane štáty vrátane USA, ktoré sa jurisdikcii Medzinárodného trestného súdu bránia 4 hlavnými argumentmi:

1. čin nie je dostatočne definovaný,
2. zahrnutie tohto činu by politizovalo súd,

⁷⁹ Aktuálny prípad Salaha Abdeslama, francúzskeho občana narodeného v Belgicku, ktorý bol obvinený zo spáchania teroristických činov v Paríži z novembra 2013. Bol zadržaný v Belgicku a vydaný do Francúzska, kde je trestne stíhaný. Podrobnejšie v *Paris attacks suspect Salah Abdeslam extradited to France*. Dostupné na www.bbc.com/news/world-europe-36147575. Stránka navštívená 27.3.2017.

⁸⁰ Podrobnejšie pozri CASSESE, A. Terrorism is Also Disrupting Some Crucial Legal Categories of International Law. *European Journal of International Law*, 2001, vol. 12, no. 5. s. 995.

3. niektoré teroristické činy nedosahujú závažnosť na úrovni zaručenia trestného postihu medzinárodným súdom a
4. trestné stíhanie a trest národnými súdmi je efektívnejší.⁸¹

USA vedú pri obhajobe svojho stanoviska predovšetkým politické a mocenské dôvody. Riešením by bolo vytvorenie nového, špecializovaného súdu na medzinárodnej úrovni (napríklad pod záštitou OSN), ktorý by konal vo veciach medzinárodného terorizmu. Na jeho vytvorenie už existuje spojená iniciatíva Rumunska a Španielska.⁸² Podľa môjho názoru by fungoval podobne ako špecializované trestné súdy (pre Juhosláviu, Rwandu). Nutnosťou je definovať terorizmus tak, aby bola založená jurisdikcia súdu, čo sa zatiaľ, pri čiastkových definíciách, javí ako nereálna podmienka.

Oba spôsoby, rozhodovanie vnútroštátnych súdov pod prípadným dohľadom Medzinárodného trestného súdu i zverenie jurisdikcie súdu na medzinárodnej úrovni (existujúcemu alebo novovytvorenému), sú prijateľné pre medzinárodné spoločenstvo. Argument nedostatočnej závažnosti by sa vyriešil normou, ktorá by určila hranice, kedy sa uplatní jurisdikcia národných súdov a kedy už tento trestný čin bude spadať pod Medzinárodný trestný súd. Riešenie problémov, či by súd mal jurisdikciu alebo nie, by bolo vytvárané *ad hoc* podľa okolností každého prípadu. Rozlišujúcim kritériom by mohla byť závažnosť činu či dôsledky, resp. neochota či neschopnosť národných súdov sa s danou kauzou vysporiadať. Pre medzinárodný trestný súd by to nebola nadmerná záťaž, nakoľko faktom zostáva, že nie veľké množstvo teroristov vôbec prežije útok, prípadne zajatie, takže pred súd sa dostane iba pár jednotlivcov. Je na medzinárodnom spoločenstve, aby túto nelichotivú bilanciu zmenilo (najmä samovraždy vo väzniciach, mučenie väzňov), a teroristi boli postavení pred nezávislý a nestranný súd tak, ako je to v súčasnosti pri páchateloch medzinárodných zločinov.

Terorizmus je trestný podľa vnútroštátneho práva a možnosti, ako by bol medzinárodným zločinom a súdený v rámci jurisdikcie Medzinárodného trestného súdu, sme rozobrali vyššie. Pre úplnosť je nutné spomenúť extradíciu a ostatné formy spolupráce štátov v trestných veciach. Tu je potrebné vziať do úvahy dodržiavanie ľudských práv,

⁸¹ Tamtiež. s. 994.

⁸² Press release: MFA officially initiates consultations on Romania's initiative to create an International Court to combat terrorism. *Ministry of Foreign Affairs* [online]. 04-16-2015. [cit. 2017-02-16]. Dostupné na: <http://www.mae.ro/en/node/31628>.

predovšetkým právo na spravodlivý proces. Extradícia sa dá len obtiažne aplikovať na teroristické činy, ktoré svojou krutosťou a dôsledkami spôsobujú riziko uloženia najvyšších sankcií. USA majú v právnom poriadku trest smrti. Ak by išlo napríklad o vydanie teroristov zodpovedných za útoky z 11. septembra z Európy do USA, hrozba, resp. veľká miera pravdepodobnosti uloženia trestu smrti by znemožnila ich vydanie.⁸³ Jednotlivé antiteroristické dohovory zakotvujú pre štáty povinnosť spolupráce v trestných veciach vrátane extradície; vymenúvajú teroristické činy, za spáchanie ktorých je možné tento inštitút využiť. Medzinárodný terorizmus predstavuje dostatočnú hrozbu na to, aby si štáty uvedomili nevyhnutnosť rozšíriť aj iné formy spolupráce v trestných veciach. Ide predovšetkým o zaistenie priebehu súdneho procesu s podozrivou osobou, ktorá bola vydaná do krajiny pôvodu, o.i. pomoc pri vyšetrovaní, poskytnutie dôkazov, výmenu dôkazov a (utajovaných) informácií, zaistenie svedkov. K tomuto druhu spolupráce vyzýva aj Rezolúcia OSN 1371(2001), hoci iba vo všeobecných rysoch.⁸⁴

Na tomto mieste sa žiada upozorniť na európsku úpravu, keďže Európska únia ako priestor slobody, bezpečnosti a spravodlivosti nabáda na úzku spoluprácu štátov v trestných veciach. Táto spolupráca je čím ďalej tým podstatnejšia, vzhľadom na vzostup teroristických útokov v Európe a náročnosť zadržania a potrestania jeho páchatelov. Dôležitým medzníkom bolo prijatie európskeho zatykača v roku 2002.⁸⁵ Tento postup značne mení koncept vzájomného vydávania osôb podozrivých zo spáchania trestného činu vrátane terorizmu. Výhodou je odstránenie komplikácií pri extradičnom procese, keďže sa zjednocuje úprava procesných pravidiel pre všetky členské štáty. Nový systém sa nazýva jednoduché vydávanie, ktoré je spojené s voľným pohybom súdnych rozhodnutí. Celý proces podlieha kontrole justičnými orgánmi štátu, kde bola osoba zatknutá. Podľa Novotnej je najväčším prínosom odbúranie podmienky obojstrannej trestnosti (okruh trestných činov, na ktoré sa zatykač vzťahuje, je veľmi široký), a naopak, dôvody odmietnutia vykonať zatykač sú úzke a taxatívne vymedzené. Celý zatykač si dáva za cieľ maximálne zjednodušenie celej procedúry. Ide o „naprosto zlomový moment v evropské justiční spolupráci“.⁸⁶

⁸³ Napríklad Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd znemožňuje vydanie osoby do krajiny, kde môže byť vystavená trestu smrti.

⁸⁴ Rezolúcia BR OSN S/RES/1373(2001), tiež Rezolúcia BR OSN S/RES/1269(1999), ktorá rôzne formy spolupráce považuje za *sine qua non* pri nachádzaní legálnych odpovedí na terorizmus.

⁸⁵ Rámcové rozhodnutie Európskej rady z 13. júna 2002 o európskom zatykači a postupoch pri vydávaní medzi členskými štátmi 2002/584/JHA. Bol výsledkom intenzívnejšej spolupráce štátov v tejto oblasti po teroristických útokoch z 11. septembra 2001.

⁸⁶ NOVOTNÁ, J. Evropský zatykač-významný mezník mezinárodní spolupráce v trestných věcech. *Trestněprávní revue 1/10 (2002)*, s. 304-5.

Novým problémom, ktorý sa v spoločnosti rozmohol za posledné roky, je postihovanie občanov EÚ, ktorí odišli z Európy bojovať napr. na stranu ruských separatistov na Ukrajinu či do východných štátov, kde sa pripoja k teroristickej skupine a vrátia sa do Európy. Do začiatku roku 2017 toto konanie nebolo trestne postihnuteľné, iba samotný útok. Prijatím novej smernice vo februári 2017 je tento postup kriminalizovaný.⁸⁷ Aktuálnym problémom je regulácia migrantov, ktorí prúdia do Európy od utečeneckej krízy v roku 2015, pričom teroristické útoky v Európe páchané jednotlivcami sú často spájané so žiadateľmi o azyl, ktorí do Európy prišli práve počas niektorej z migračných vln. Terorizmus teda súvisí aj s utečeneckým právom a princíp *non-refoulementu* sa môže vzťahovať i na teroristov. Na podrobnejší rozbor prekryvu terorizmu a utečeneckého práva nie je v tejto práci dostatočný priestor. Mojmím cieľom je zamerať sa na odvetvia práva, kde je stret s terorizmom najvýraznejší, a kde predstavuje výzvu pre medzinárodné právo, aby sa s ním vysporiadalo. Medzi tieto odvetvia patrí najmä MHP a MLP.

2.2 Použitie medzinárodného humanitárneho práva

Terorizmus je násilný čin. Práve násilie je jeho typickým znakom. Jeho závažnosť sa približuje ozbrojenému konfliktu, niekedy ho aj priamo vytvára. Ochranu osôb v ozbrojenom konflikte zaručuje medzinárodné humanitárne právo (ďalej ako „MHP“). Základnými dokumentami upravujúce túto oblasť sú Ženevské dohovory z roku 1949 a dva Dodatkové protokoly k Ženevským dohovorom z roku 1977. MHP sa uplatňuje tak na štáty, ktoré sú viazané týmito dohovormi, ako aj na opozičné ozbrojené skupiny.⁸⁸

Je potrebné sa zaoberať prístupom MHP k teroristom. Je zrejmé, že sa jeho použitie na teroristov nedá vylúčiť. Práve naopak, je nutné skúmať, za akých okolností sa na nich bude uplatňovať. Z dôvodu neexistencie univerzálnej definície terorizmu a celkovej nejasnosti v okruhu páchatel'ov a ich definovaní, či aspoň konkretizovaní, v ktorom by panovala v medzinárodnom spoločenstve zhoda, je pochopiteľné, že aj vzťah MHP a tero-

⁸⁷ Smernica zo 16. 02. 2017 kriminalizuje činy súvisiace s prípravou teroristických útokov, medzi ktoré patrí: cesta do zahraničia za účelom pripojenia sa k teroristickej skupine a následný návrat do Únie so zámerom spáchať teroristický útok; nábor za účelom páchania teroristických trestných činov; výcvik a účasť na výcviku za účelom páchania teroristických trestných činov; napomáhanie, navádzanie, podnecovanie a pokus o vykonanie útoku; verejné podnecovanie na páchanie terorizmu alebo jeho glorifikácia; financovanie terorizmu alebo teroristických skupín.

⁸⁸ ŠTURMA, P. Terorizmus a mezinárodní odpovědnost. *Terorizmus a medzinárodné právo, Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie Bratislava 23. a 24. november 2006*. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, Eurokódex, 2007. s. 50.

rizmu je nejasný, s otáznikmi nad priamou či bezvýhradnou aplikáciou. I bez podrobnejšej analýzy môžeme konštatovať, že na teroristov sa MHP bude aplikovať určite vtedy, ak je teroristický útok ozbrojeným útokom. V praxi sa môžeme stretnúť s dvoma odlišnými prúdmi; jedným, ktorý priznáva teroristom práva vyplývajúce z MHP a druhým, ktorý im práva podľa MHP nepriznáva. Vidieť to možno napríklad na vojne v Afganistane od roku 2001 (ktorá určite má prvky ozbrojeného konfliktu), kde sa na zajatých teroristov MHP podľa praxe USA neuplatňuje, avšak podľa odbornej verejnosti áno. V ďalšom texte rozoberám modely, ktoré sa môžu na použitie MHP aplikovať, a následnú klasifikáciu teroristov, ktorý útok vykonajú, príp. padnú do zajatia. Ich postavenie nie je do súčasnosti jednoznačné, ale balansuje nad ich uznaním za kombatantov alebo civilistov.

2.2.1 Vzťah MHP a terorizmu

Je známych viacero prístupov, ako sa rieši vzťah terorizmu a MHP. Rozšíreným je model vynútiteľnosti práva, kde sa MHP aplikuje za určitých podmienok. Použitie sily je obranou voči hrozbe bezprostredného násillia, resp. útoku zo strany podozrivej osoby, pričom je nutné dodržiavať zásadu proporcionality.⁸⁹ Použitie sily voči podozrivej osobe je prostriedkom *ultima ratio*. Terorista má v tomto modeli právo na život, ktoré nie je absolútne. Je možné ho zbaviť života, ak plne platí zásada prezumpcie nevinu, ak osoba podozrivá zo spáchania alebo plánovania teroristického činu má byť uväznená, zadržaná alebo vypočúvaná a existujú o tom vierohodné dôkazy. Legitímnosť použitia sily voči takejto osobe prichádza do úvahy len vtedy, ak je to nevyhnutné, a ak je nepochybné, že ochrana možnej obeť zatknutím podozrivej osoby je neuskutočniteľná.

Kretzmer si kladie otázku, či táto výnimka nebude poskytovať výhodu pre štáty, ktoré to môžu zneužívať, napr. ako preventívny zásah voči teroristom, ktorí útok ešte len plánujú. Odpovedá na ňu argumentom, že výnimku je nutné vykladať úzko, a teda akékoľvek preventívne zásahy sú nelegálne, nehľadiac na mieru podozrenia a pravdepodobnosti, že útok nastane. V tomto prípade prevládne ľudské právo, konkrétne právo na život.

Ďalším prístupom je model ozbrojeného konfliktu. Tu sa naplno uplatňujú pravidlá MHP, pričom sa osoby delia na civilistov a kombatantov. Problémom je podradenie tero-

⁸⁹ Kretzmer cituje článok 51 ods. 5 b) Dodatkového protokolu č. 1, teda ide o proporcionality vo vzťahu k civilistom a civilným objektom. KRETZMER, D. Targeted Killing of Suspected Terrorists: Extra-Judicial Executions or Legitimate Means of Defence? *European Journal of International Law*, April 2005, vol. 16, issue 2, s. 179.

ristu pod niektorú z týchto dvoch kategórií, ktorý rozoberieme v ďalšom texte.⁹⁰

Aplikácia MHP na teroristov predstavuje viacero problémov. Pri terorizme je sporná samotná existencia ozbrojeného konfliktu, pri ktorom sa normy MHP uplatňujú. Nie každý teroristický útok zakladá alebo je súčasťou ozbrojeného konfliktu. Ďalej je sporné, či ide o konflikt medzinárodný alebo vnútroštátny (i keď toto nemá vplyv na uplatnenie MHP). Dalo by sa povedať, že teroristické útoky sú často útokmi *sui generis*, a to najmä v období mieru a ak nezakladajú ozbrojený konflikt. Tu už je otázne, či sa MHP bude aplikovať alebo nie. V roku 2001 nastali zmeny vo vnímaní terorizmu. Bola vyhlásená „vojna proti terorizmu“. Je problematické určiť, či je možné ju označiť za ozbrojený konflikt (k tejto problematike pozri 3. kapitolu). Súčasnú vnímanie problému aplikovania noriem nie je v tom, že by existujúce normy nepostačovali na pokrytie fenoménu terorizmu, ide skôr o rozsah ich použitia v snahe vyhnúť sa nadmernej reakcii na terorizmus prijatím opatrení, ktoré by neboli v súlade s MHP ani s ľudskými právami.

2.2.2 Status teroristu v MHP

Keďže terorizmus nemá univerzálnu legálnu definíciu, je logické, že jednotné poňatie postrádajú aj jeho páchatelia, teroristi. Toto zistenie môže byť nebezpečné, keďže štáty sa snažia „ohýbať“ si postavenie teroristov a ich pomenovanie tak, aby to najviac slúžilo ich cieľom, ale navonok neporušovalo medzinárodné právo. Preto je nevyhnutné vzťahnúť pravidlá MHP na teroristov, avšak nie absolútne. USA nevyhlásili vojnu proti terorizmu preto, aby na teroristov vzťahli MHP, ale naopak - aby sa teroristi stali legitímnym cieľom útoku. Všeobecne panuje názor, že voči teroristom je potrebné v zásade dodržiavať vojnové právo.

V snahe zaradiť teroristov pod existujúce inštitúty medzinárodného práva (a pre prípadnú aplikáciu vojnového práva), je podstatné zaoberať sa statusom teroristov. USA ich počas mandátu prezidenta Busha začali nazývať nelegálnymi kombatanťami („unlawful combatants“). Nie je to úplne nový pojem vytvorený pre túto situáciu. V USA bol pôvodne použitý americkým Najvyšším súdom v 40. tých rokoch 20. storočia (v tom čase však neboli v platnosti Ženevské dohovory). Po čase sa ustálil jeho všeobecne vnímaný obsah. Za nelegálneho kombatanta sa považuje osoba, ktorá sa priamo zúčastňuje bojov

⁹⁰ Podrobnejšie o modeloch pozri tamtiež, s. 182, 183.

bez toho, aby na to bola oprávnená, teda môže ísť i o civilistu.⁹¹ Niektorí autori zachádzajú vo vnímaní tohto pojmu ďalej a namietajú, že pomenovanie nelegálny kombatanť nie je len rozlíšenie osôb v ozbrojenom konflikte, ale všeobecne označuje teroristov ako nepriateľov vo vojne proti terorizmu, teda osoby, ktoré sú proti krajinám, ktoré bojujú proti terorizmu, teda nielen členovia Talibanu a al-Káidy, ale aj osoby, ktoré podporujú teroristov.⁹² Z tohto vysvetlenia však nie je jasné, akým právnym režimom sa takáto osoba spravuje. V tejto kapitole používame tento pojem na označenie skupiny osôb tak, ako je všeobecne vnímaný, avšak nestotožňujeme sa s jeho údajnou právnou validitou podľa medzinárodného práva v tom zmysle, ako ju prezentovali USA. Nelegálny kombatanť však z právneho hľadiska nepokrýva (nerovná sa) pojmu terorista. Hoci všeobecné vnímanie tieto pojmy stotožňuje, je nutné citlivo vnímať rozdiel. Terorista je podľa môjho názoru širší, všeobecnejší pojem zahŕňajúci nielen osoby, ktoré sa svojím konaním priamo zúčastňujú boja, ale aj organizátorov, finančných podporovateľov, kyberteroristov a pod. Pojem nelegálny kombatanť teda vykladám skôr v užšom zmysle, prevažne vo vzťahu k ozbrojenému konfliktu.

Civilista nemôže byť predmetom útoku, pokiaľ sa priamo nezúčastňuje nepriateľských akcií. Pri tomto prístupe nestačí, že osoba je súčasťou skupiny, ktorá útok organizuje. Každá osoba sa posudzuje individuálne, či sa priamo zúčastňuje nepriateľských akcií.⁹³ Vo všeobecnosti je teda možné teroristu označiť za civilistu, pokiaľ sa priamo nezúčastní nepriateľských akcií.

Problémom by sa mohlo zdať vyvodenie zodpovednosti voči konkrétnym osobám. Môže nastať situácia, v ktorej v konflikte vystupuje na jednej strane štát a na druhej teroristická organizácia, teda neštátny aktér (problematikou zodpovednosti neštátnych aktérov za teroristické činy sa zaoberám podrobnejšie v kapitole Terorizmus a štát, tu tento

⁹¹ Porov. DORMANN, K. Unlawful Combatants. *Max Planck Encyclopedia of Public International Law*. Oxford University Press. 2013. s. 872.

⁹² ŠROLEROVÁ, K. Boj proti terorizmu vs. ochrana lidských prav. *Mezinárodní ochrana lidských prav. Regionální a tematická diferenciace. (Studie z mezinárodního práva, č. 2 (25))*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011. s. 122-123. Hoffmann vyvracia pojem nelegálnych kombatanťov argumentom, že kombatanťi zvyčajne útočia počas ozbrojených nepriateľských akcií prevažne na vojenské ciele, čo teroristi takmer nikdy nerobia. Práve naopak, najčastejšie operujú v čase mieru a útočia na právom chránené miesta a osoby. Podľa Hoffmanna by sa správne mali nazývať nezákonní útočníci/bojovníci („unlawful belligerents“). Bližšie v HOFFMANN, M. H. Terrorists are Unlawful Belligerents, Not Unlawful Combatants: A Distinction with Implications for the Future of International Humanitarian Law. *Case Western Reserve Journal of International Law*, Spring 2002, vol. 34, issue 2, s. 229.

⁹³ Bližšie k splneným kritériám pozri KRETZMER, D. Targeted Killing of Suspected Terrorists: Extra-Judicial Executions or Legitimate Means of Defence? *European Journal of International Law*, April 2005, vol. 16, issue 2, s. 192, 193.

problém spomínam pre porovnanie statusu teroristov „klasického“ ozbrojeného konfliktu a v konflikte, kde je stranou neštátny aktér). Nejde o medzinárodný ozbrojený konflikt v pravom slova zmysle, keďže ten môže nastať iba medzi štátmi, ale ide o nemedzinárodný ozbrojený konflikt („non-international armed conflict“).

Problémom je určenie, či terorista je vojnový zajatec, ak padne do zajatia. Postavenie vojnových zajatcov upravuje tretí Ženevský dohovor o zaobchádzaní s vojnovými zajatcami z roku 1949.⁹⁴ Status vojnového zajatca má podľa Ženevského dohovoru kombatant, ktorý počas ozbrojeného konfliktu padne do zajatia. Na to, aby bola zadržaná osoba uznaná za vojnového zajatca, musí spĺňať určité podmienky a až po ich naplnení môže požívať výhody tohto statusu (napr. podlieha určitému systému velenia, otvorene nosí zbraň, má jednotné označenie, vedie boj podľa pravidiel medzinárodného vojnového práva, a.p.). Nie je možné ich zabíjať, popravovať bez súdu alebo mučiť za účelom získania informácií a je nutné zachovať im isté základné práva.⁹⁵

Článok 45 Dodatkového protokolu č. 1 je aplikovateľný aj v prípade, ak by sa na nelegálnych kombatantov vôbec nevzťahoval Štvrtý Ženevský dohovor. Článok 5 Štvrtého Ženevského dohovoru používa pojem *chránená osoba* a tento status sa vzťahuje na vyzvedačov, sabotérov či „je v jej prípade dôvodné podozrenie, že vyvíja činnosť škodlivú pre bezpečnosť okupačnej mocnosti“⁹⁶, teda pokrýva aj prípad teroristov, či v tomto

⁹⁴ Uverejnený pod číslom 65/1954 Zb.

⁹⁵ Podrobnejšie v: CHMELÍK, J. *Extremismus a jeho právni a sociologické aspekty*. Linde Praha, 2001, s. 90, 91.

Ženevské dohovory však rozlišujú niekoľko prípadov, akým spôsobom došlo k zajatiu. To ešte viac zamotáva status nelegálnych kombatantov, ktorí padli do zajatia. Štvrtý Ženevský dohovor v článku 4 poskytuje ochranu osobám, ktoré padli do zajatia inej mocnosti ako tej, ktorej príslušníkmi sú, na okupovanom území alebo na území inej mocnosti. Okrem tejto podmienky zavádza aj ďalšie výnimky: nie sú chránení príslušníci štátu, ktorý nie je viazaný týmto dohovorom (čl. 4 druhá veta) a pre príslušníkov neutrálneho štátu uvádza nutnosť normálneho diplomatického zastúpenia v štáte, v ktorého moci sú. Rovnako sa táto ochrana nevzťahuje na osoby, ktoré podliehajú režimu v Dohovoroch č. 1-3. (Ženevský dohovor o ochrane civilných osôb počas vojny z roku 1949. Uverejnený pod číslom 65/1954 Zb.) Skupinou osôb, ktorá sa zdá byť vyňatá, sú nelegálni kombatanti, ktorí sa nachádzajú na území svojho štátu, ktorý (ešte) nie je okupovaným územím. Na vyplnenie tejto medzery sa použije ustanovenie čl. 45 (nazvaný *Ochrana osôb, ktoré sa zúčastnili na nepriateľských akciách*) Dodatkového protokolu č. 1. (Dodatkový protokol k Ženevským dohovorom z 12. augusta 1949 o ochrane obetí medzinárodných ozbrojených konfliktov (Protokol I). Uverejnený pod číslom 168/1991 Zb.) „Osoba, ktorá sa zúčastní na nepriateľských akciách a ocitne sa v moci druhej strany, bude sa pokladať za vojnového zajatca, a teda bude chránená Tretím dohovorom, ak požiada o status vojnového zajatca alebo ak sa ukáže, že na taký status má právo, alebo ak strana, od ktorej je závislá, požiada pre ňu o taký status na základe notifikácie adresovanej mocnosti, v ktorej moci sa príslušná osoba nachádza, alebo na základe notifikácie adresovanej ochranej mocnosti. Ak dôjde k pochybnosti o tom, či taká osoba má právo na status vojnového zajatca, bude táto osoba naďalej taký status mať, a bude teda chránená Tretím dohovorom a týmto Protokolom až do doby, keď jej status určí príslušný súd.“ Cieľom tohto odseku je zabezpečiť, aby osoby, ktorým status vojnového zajatca prináleží, neostali bez ochrany, ktorá im z tohto postavenia vyplýva.

⁹⁶ Tamtiež, čl. 5.

prípade nelegálnych kombatantov, keďže uvedené kategórie osôb vykonávajú nezákonnú činnosť a priamo sa zúčastňujú nepriateľských akcií. Navyše priamo zo znenia Protokolu I je možné vyvodiť zákaz terorizmu. Článok 51 ods. 2 poskytuje ochranu civilistom, a to aj zákazom konania, ktoré ich terorizuje („Násilné činy alebo hrozby násilnými činmi, ktorých základným cieľom je terorizovanie civilného obyvateľstva, sa zakazujú.“).⁹⁷ Hoci pojem terorizmus sa v tomto článku nespomína, je očividné, že protokol takéto konanie kriminalizuje. Faktom však zostáva, že tento článok nijako nevysvetľuje, prečo by mali nelegálni kombatanti požívať ochranu.

Existuje niekoľko argumentov pre a proti, prečo by mali požívať nelegálni kombatanti ochranu podľa Ženevských dohôrov. Zhrnula som ich do nasledujúcich bodov:

- snaha zahrnúť „nový pojem“ pod existujúci inštitút medzinárodného práva ako najjednoduchšie a očividné riešenie pre univerzálny výklad;
- nelegálni kombatanti nespádajú pod Ženevské dohovory č. 1-3, teda automaticky spadajú pod Ženevský dohovor č. 4 (osoba je buď civilista alebo kombatant, nič medzi tým);
- Ženevské dohovory majú univerzálnu platnosť, tvoria minimálny štandard, obyčajové právo;
- dohovory pamätajú aj na špiónov, sabotérov - teda zahŕňajú aj nelegálnu činnosť osôb, logicky by sa mali vzťahovať aj na teroristov;
- je nutné im priznať určité práva, aby neostali bez právnej ochrany (ponechaní na svojvôľu štátov, aby rozhodli o ich postavení).

Argumentom, prečo by nemali nelegálni kombatanti požívať ochranu podľa Ženevských dohôrov, je to, že tieto dohovory sú z roku 1949, teda sú zastarané a nevyhovujúce pre nové inštitúty 21. storočia (napr. vo svetle vyhlásenej vojny proti terorizmu ako nového typu vojny). S tým súvisí argument, že dohovory nemohli predvídať terorizmus v dnešnej podobe vrátane taktiky, zbraní, motivácie či škodlivých účinkov. Ďalej je to tvrdenie, že tieto osoby sa nezakonným spôsobom zúčastnili bojov, teda nie ako kombatanti, ale ako civilisti, teda nie je dôvod, aby im bola priznaná akákoľvek právna ochrana (ako odpoveď na nezákonné konanie). S týmto zdôvodnením sa nestotožňujem, pretože je len snahou o vyhnutie sa priznania ochrany teroristom. Táto teória neponúka alternatívne riešenie

⁹⁷ Dodatokový protokol k Ženevským dohovorum z 12. augusta 1949 o ochrane obetí medzinárodných ozbrojených konfliktov (Protokol I). Uverejnený pod číslom 168/1991 Zb.

zaobchádzania s teroristami, iba obchádza už vytvorené právne nástroje ich ochrany pred nelegálnym zaobchádzaním, a vytvára tak možnosť arbitrárneho nakladania so životmi teroristov.

Označenie páchatelov ako nelegálnych kombatanov navonok umožňuje USA zadržiavať väzňov na neobmedzenú dobu bez ich postavenia pred súd.⁹⁸ USA navyše odmietajú uplatňovať Dodatokový protokol č. 1, pretože ho neratifikovali. Ženevské dohovory a dodatkové protokoly k nim predstavujú minimálny štandard, na ktorý je nutné prihliadať z dôvodu, že tvorí obyčajové právo, teda aj s príslušníkmi al-Káidy by sa malo zaobchádzať obdobne ako s vojnovými zajatcami. Administratíva prezidenta Busha ich však neuznávala ani ako civilistov, keďže sú zapojení do bojov. USA zaujali akúsi „strednú cestu“ medzi statusom civilistu a kombatanta. Podľa nášho názoru ide o vyhýbanie sa zodpovednosti za praktiky, ktoré USA vykonávali na väzňoch držaných vo väznici Guantánamo na Kube. Tento prístup sme vyvrátili vyššie, je nezlučiteľný s medzinárodným právom a pojem nelegálny kombatant postráda právnu validitu.

Aj keď niektorí teroristi nespĺňajú kritériá vojnových zajatcov, má sa s nimi zaobchádzať humánne. Aj v tomto prípade nie je možné obísť čl. 45 ods. 3 Dodatokového protokolu č. 1, kde sa priznáva právo na ochranu podľa čl. 75 tohto Protokolu aj osobám, ktoré sa zúčastnili na nepriateľských akciách, ale nemajú právo na status vojnového zajatca. Týka sa to najmä kontroverzného zadržiavania osôb podozrivých z terorizmu v Guantáname. USA neuznávajú tieto osoby za vojnových zajatcov, nakoľko by im museli priznať výhody tohto postavenia.⁹⁹ Status vojnového zajatca však podľa čl. 4A odst. 3 Ženevského dohovoru č. 3 a čl. 43 odst. 1 Dodatokového protokolu č. 1 nezávisí na tom, či bojujúca strana uznala vládu alebo orgán, ktorý druhú stranu zastupuje. Status vojnového zajatca by mali mať aj príslušníci pravidelných ozbrojených síl, ktorí sa k takejto vláde alebo orgánu hlásia.¹⁰⁰ Tieto osoby však nevyhovujú označeniu kombatanti. Podľa USA neprezentovali status kombatanta podľa Ženevských dohovorov (otvorené nosenie

⁹⁸ Guantanamo Bay Detainees Overview Current Status and Legal Challenges. *International Debates*. Apr2006, vol. 4, Issue 4, s. 98.

⁹⁹ Prezident G. W. Bush vyhlásil, že sa na príslušníkov Talibanu vzťahujú Ženevské dohovory, ale na príslušníkov al-Káidy nie. CHMELÍK, J. *Extremismus a jeho právni a sociologické aspekty*. Linde Praha. 2001. s. 90, 91. Dôvodom je podľa prezidenta to, že al-Káida nie je štát, teda nemôže byť stranou Dohovorov. Príslušníci Talibanu však nemajú status vojnových zajatcov, nakoľko nespĺňajú podmienky stanovené medzinárodným právom.

¹⁰⁰ Ženevský dohovor č. 3 o zaobchádzaní s vojnovými zajatcami, uverejnený pod číslom 65/1954 Zb.; Dodatokový protokol k Ženevským dohovorom z 12. augusta 1949 o ochrane obetí medzinárodných ozbrojených konfliktov (Protokol I), uverejnený pod číslom 168/1991 Zb.

zbrane,...) a nekonali v súlade s pravidlami vojny. Preto pre nich použili pomenovanie nelegálnych kombatanov.

Postoj a konanie prezidenta Busha v tejto oblasti sa stretlo s obrovskou kritikou nielen medzinárodného spoločenstva, ale aj medzinárodných humanitárnych organizácií. Namietali najmä to, že nie je možné vytvoriť pre tieto osoby nový druh statusu, ako to urobil prezident Bush, teda musia byť buď civilisti alebo kombataní a neskôr vojnoví zajatci.

Vysoká komisárka OSN pre ľudské práva potvrdila, že všetci kombataní zajatí na bojovom poli majú právo, aby sa s nimi zaobchádzalo ako s vojnovými zajatcami, pokiaľ príslušný súd nerozhodne inak.¹⁰¹ Administratíva prezidenta Obamu sa snažila o zmiernenie kontroverzie ohľadom vyhlásenia vojny proti terorizmu i názvu a právneho postavenia zadržaných osôb. Nelegálni kombataní boli „premenovaní“ na *unprivileged enemy belligerents*, ktorí sú definovaní v armádnom predpise 10 US Code.¹⁰² Na ich právnu kategorizáciu podľa medzinárodného práva však úprava tohto pojmu nemá dosah.

Hoci bola vojna proti terorizmu premenovaná postupne zo *zahraničnej bojovej operácie na boj proti násilnému extrémizmu* v roku 2010, stále je nutné premietnuť situáciu v odpovedajúcich medzinárodnoprávných predpisoch, predovšetkým v Charte OSN. Postoj USA v tejto veci sa dá prirovnať k nechávaniu si otvorených „zadných dvierok“, aby so zajatcami mohli nakladať podľa vlastného uváženia. Zajatci by mali mať určený status, aby bolo zreteľné, ako s nimi zaobchádzať. Postoj USA v tejto veci by sa dal označiť za arbitrárny a právom podlieha ostrej kritike, nakoľko sa prieči princípom medzinárodného práva.

Postavenie zadržaných teroristov však nie je iba teoretický problém, ale má aj praktické dôsledky. Chmelík poznamenal, že USA zdráhaním sa udelenia statusu vojnových zajatcov sledujú získavanie informácií od väzňov na efektívny boj s terorizmom. Ak by mali status vojnových zajatcov, podľa Ženevského dohovoru by od nich mohli vyžadovať iba identifikačné údaje bez spravodajskej hodnoty. Navyše by dodržiavanie postupu podľa

¹⁰¹ Ide o potvrdenie článku 5 Ženevského dohovoru o zaobchádzaní s vojnovými zajatcami. Dokument dostupný na stránkach OHCHR <http://www.ohchr.org/EN/PublicationsResources/Pages/Publications.aspx>.

¹⁰² § 948a 10 US Code obsahuje definíciu týchto osôb. Na rozdiel od „privilegovaných bojovníkov“, skupiny, kam USA radia osoby spadajúce pod status kombatanov a po zajatí im priznávajú status vojnového zajatca, rozlišujú „neprivilegovaných bojovníkov“. Patria sem osoby, ktoré boli zapojené do bojov proti USA a ich koalíčným partnerom; cieľavedome a materiálne podporovali útoky voči USA; alebo v čase spáchania týchto činov boli členmi al-Káidy. Dostupné na <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/10/948a> [cit. 2017-03-10].

dohovoru umožnilo naťahovať súdny proces a získať prístup k informáciám, ktoré USA proti teroristom má. Svoju váhu má aj pozornosť verejnosti, ktorú by proces priťahoval a maril poskytnutie hodnoverných dôkazov. Ani tieto argumenty nemôžu prevážiť nad humánnym zaobchádzaním s väzňami.

Na zmiernenie právneho vákua boli v roku 2004 zriadené tribunály, ktoré preskúmajú status väzňov a zajatci sa na tieto súdy môžu obrátiť.¹⁰³ USA sa tak snažili zabezpečiť právo na spravodlivý proces, hoci najprv voči rozsudkom týchto súdov nebol možný opravný prostriedok. Je im vyčítané, že voči väzňom sa uplatňuje princíp prezumpcie viny a metódy získavania informácií sú na hrane s vážnym porušením ľudských práv. USA sa bránia argumentom, že Ženevské dohovory sú obsolétnou normou vo vzťahu k teroristom, ale základné princípy z nich vyplývajúce budú aj naďalej dodržiavať.¹⁰⁴

OSN v roku 2006 označila konanie USA za „kontinuálne a systematické porušovanie ľudských práv...na zadržaných osobách v Guantáname...nedodržaním ich ústavných a medzinárodných práv... [vrátane] mučenia, krutého, neľudského a ponižujúceho zaobchádzania alebo trestu.“¹⁰⁵ Ide o svojvôľu štátu a konanie, ktoré je napádané, je bez legálneho základu. Interamerický výbor pre ľudské práva už v roku 2002 naliehal na Spojené štáty, aby „prijali bezodkladne opatrenia nevyhnutné na určenie právneho statusu zadržaných v zálive Guantánamo príslušným súdom.“ Výbor neskôr pripomína, že každá osoba zadržaná štátom má mať právny status, o ktorom má rozhodnúť súd, nie výkonná moc.¹⁰⁶

Zaobchádzanie s väzňami sa zlepšuje, avšak stále nie je úroveň dodržiavania ich práv optimálna. Postupom času sa už postavenie väzňov v Guantáname nejaví ako najväčší problém. Väzňom boli Najvyšším súdom USA postupne priznané práva *habeas corpus*¹⁰⁷, teda udiala sa formálna zmena a počas mandátu prezidenta Obamu sa znížil počet väzňov. Otázny je postup na základňach v Afganistane, ako je napr. Parwan, kde nesiahajú účinky rozhodnutí Najvyššieho súdu USA a naďalej tam panuje svojvôľa.

¹⁰³ Podrobnejšie pozri CHMELÍK, J. *Extremismus a jeho právní a sociologické aspekty*. Linde Praha, 2001, s. 94-97.

¹⁰⁴ Guantanamo Bay Detainees Overview Current Status and Legal Challenges. *International Debates*. Apr2006, vol. 4 Issue 4, s. 101.

¹⁰⁵ E/CN.4/2006/NGO/190 zo 7.3.2006 na 62. zasadnutí Komisie OSN pre ľudské práva.

¹⁰⁶ Cit. rozsudok Haitian Refugee Ctr. v. Baker, 953 F.2d 1498 (11th Cir. 1992). Výbor reagoval na aktivitu Kongresu USA v danej problematike, keď zúžil rozsah práv garantovaný po rozsudku Najvyššieho súdu v r. 2004. RATNER, M. *Litigating Guantanamo*. In KOL. AUTOROV: *International Prosecution of Human Rights Crimes*. Springer-Verlag Heidelberg, 2007. s. 205 a 209.

¹⁰⁷ V rozsudkoch *Rasul v. Bush*, 542 U.S. 466 (2004); *Hamdan v. Rumsfeld*, 548 U.S. 557 (2006); *Boumediene v. Bush*, 553 U.S. 723 (2008).

Často diskutovanou otázkou je postavenie zadržaných osôb pred americkými súdmi a aplikácia Ženevských dohovorov či medzinárodného obyčajového práva týmito súdmi. Postoj USA spočíva v tom, že ak podozrivých teroristov vydá do krajiny pôvodu, čo je ďalšia z možností, ako tento problém riešiť, tak nebudú potrestaní, ale budú ďalej páchať teroristickú činnosť (napríklad Afganistan ako nefunkčný štát nebude schopný sa s teroristami legálne vysporiadať alebo štáty podporujúce terorizmus, kde je nepravdepodobné, aby voči teroristom vyvodili akékoľvek dôsledky). Preto je badať neochotu zo strany USA vydávať páchatelov do zeme pôvodu. Je možné predvídať najvyššie riziko ohrozenia, preto sa USA obávajú prepustenia zadržaných osôb napríklad z dôvodu, že nie je možné preukázať ich vinu. V neposlednom rade je rizikové aj dodržiavanie procesných práv pre tieto osoby, ak budú postavené pred súd (najmä právo na spravodlivý proces, dané zákonné lehoty na zadržanie, metódy výsluchu). Tento postoj má svoje opodstatnenie, avšak neoprávňuje USA na nelegálne zadržiavanie podozrivých osôb bez ohľadu na dodržiavanie ich základných práv. Preto je nutné aj naďalej sledovať vývoj situácie a nachádzať legálne riešenia.

Pri snahe klasifikovať teroristov do niektorého z inštitútov medzinárodného práva sa vynára otázka, či terorista nemôže byť uznaný za partizána. Pri partizánoch sú podmienky pre uznanie za kombatantov ťažko splniteľné, keďže základom partizánskeho boja je prekvapenie protivníka.¹⁰⁸ Partizán nespĺňa znaky kombatanta, napr. otvorene nenosí zbraň, nemá uniformu, naopak, taktikou je ukrývanie, snaha splynúť s civilným obyvateľstvom. Typickým znakom je taktika na obranu svojho územia, a to najmä prekvapivými útokmi, ktoré majú za cieľ oslabiť nepriateľa, vytlačiť ho z územia, ktorým postupuje alebo ho už okupuje. Terorista, hoci je tiež často naviazaný na územie, na ktorom pôsobí, často útočí v inom štáte, ako v tom, ktorého je štátnym príslušníkom. Štátna príslušnosť teroristu vo väčšine prípadov nemá súvis s predmetom či miestom útoku. Cieľom teroristu síce môže byť oslabenie protivníka, ale hlavným motívom je šírenie teroru, spôsobenie ujmy na životoch, a to prevažne na civilistoch, a nie na ozbrojených zložkách.

Podľa Ženevských dohovorov zajatému partizánovi neprislúchal status vojnového zajatca (čo by mohlo zjednodušiť prirovnanie teroristu k partizánovi a odoprieť mu týmto status vojnového zajatca). Dodatočné protokoly však už zohľadňujú osobitosti partizánskeho boja a upravujú jeho postavenie v tom zmysle, že ak sa kombatant v čase útoku

¹⁰⁸ KLUČKA, J. *Medzinárodné právo verejné (všeobecná a osobitná časť)*. Bratislava: Iura Edition, 2008. s. 495.

odlišuje od civilistov, je mu priznaný status vojnového zajatca.¹⁰⁹ Po vytvorení novej, širšej definície kombatantov tam spadajú aj partizáni. To však nevyjasňuje právne postavenie nelegálnych kombatantov, iba podporuje názor, že sa medzi pojmy partizán a terorista nedá dať znamienko rovnosti. Faktom je, že hoci teroristi niekedy využívajú partizánske metódy boja, nie je možné tieto dva pojmy stotožňovať.¹¹⁰

Z vyššie uvedeného rozboru vyplýva, že terorista a kombatant síce nie sú synonymá, ale existujú situácie, za ktorých je medzi nimi rovnosť. Je to za podmienky, že teroristický útok zakladá, prípadne je súčasťou ozbrojeného konfliktu. V prípade, že ozbrojený konflikt absentuje, terorista nie je kombatant, ale malo by sa na neho vzťahovať vojnové právo (v rozsahu, aký je priznaný civilistom, ktorí sa zapoja do bojov). Bez uznania tohto argumentu sa teroristi operujúci mimo ozbrojený konflikt dostávajú do stavu, kedy im neprislúcha ochrana, čo by odporovalo zásadám medzinárodného práva.

Terorizmus, ako špecifický jav, ktorý nie je možné jednoducho vtesnať pod pojem vojna či ozbrojený konflikt, vykazuje špecifiká, pre ktoré to nie je možné. Tieto osobitosti si so sebou nesú i jeho páchatelia, ktorých status je predmetom polemiky už viac ako desaťročie. I keď zmluvné právo neposkytuje jednoznačnú odpoveď, patričná ochrana by sa mala sformovať na obyčajovej úrovni. Kvôli kontroverznému prístupu USA k teroristom, ktorí im nepriznávajú práva podľa MHP, ale nazývajú ich rôznymi hybridnými pojmami, však zatiaľ nie je možné konštatovať, že by bolo obyčajové pravidlo vytvorené. Teroristi sú tak i napriek protestom humanitárnych a ľudskoprávných organizácií vystavení krutému zaobchádzaniu i keď je zrejmé, že by voči nim mal platiť princíp prezumpcie neviny a malo by sa s nimi zaobchádzať humánne. Problémom zostáva i klasifikácia konfliktu tzv. vojny proti terorizmu, i legálny spôsob použitia sily rozoberané v 3. kapitole. MHP nie je jediný systém noriem, aký by sa mal na teroristov uplatňovať. Do úvahy treba vziať i použitie MĽP, i vzájomnú kombináciu týchto systémov na teroristov.

2.2.3 Vzťah MHP a ľudských práv

Pri prvej úvahe o vzťahu MHP a medzinárodného práva ľudských práv (ďalej ako „MĽP“) sa ich vzťah javí ako jednoduchý. MĽP sa uplatňuje univerzálne (každý jednot-

¹⁰⁹ Tamtiež.

¹¹⁰ Hlavné rozdiely medzi guerillou a terorizmom sme rozobrali v podkapitole Terorizmus ako inštitút medzinárodného práva.

livec má súbor práv, ktoré mu nemožno odňať), jeho použitie sa viaže na čas mieru a MHP sa použije na prípady ozbrojeného konfliktu, kde je nutné použiť osobitnú kategóriu noriem. Toto zjednodušené poňatie nie je celkom správne a z pohľadu medzinárodného práva je nepresné. Vo všeobecnosti existujú tri modely, akými na vzťah MHP a MĽP nazerá.

Prvým je model integračný, kumulatívny. Podstatou tohto modelu je tvrdenie, že MHP a MĽP tvoria jeden celok, v ktorom je MHP vnímané ako podmnožina MĽP. MĽP v tomto modeli predstavuje bázu, ktorá sa aplikuje v čase mieru aj ozbrojeného konfliktu. Pri konflikte týchto systémov na tú istú situáciu prevládne model, ktorý poskytuje vyššiu mieru ochrany. Tento prístup je snahou o „privilegovanie“ MĽP, resp. rozšírenie jeho pôsobenia aj na situácie, kde by sa mohlo aplikovať iba MHP.

Druhým modelom je komplementárny model. Chápe MHP a MĽP ako dva oddelené režimy, ktoré majú iné základy a funkciu, pričom ani jeden z nich nie je nevyhnutne subsidiárny k druhému. Pri spochybnení ich spoločnej aplikácie v tej istej situácii je výsledkom ich čiastkové použitie tak, aby ich bolo možné vzájomne skombinovať, teda jeden je doplnkový ku druhému.

Tretím modelom je model nezlučiteľnosti. Striktne oddeľuje MHP a MĽP tvrdením, že každý má svoje vlastné pole pôsobenia dané ich povahou a mierou využitia. MĽP slúži primárne na obdobie mieru a na vzťahy medzi vládou a obyvateľstvom. Naopak, MHP reguluje nepriateľské vzťahy medzi štátmi alebo bojujúcimi skupinami v ozbrojenej konfrontácii.¹¹¹ Narozdiel od prvého však tieto režimy nie je možné skombinovať.

Najrozšírenejším pohľadom je druhý model, prípadne v kombinácii s prvým (pri aplikácii oboch systémov prevládne vyššia právna ochrana). Medzinárodné dohovory tento vzťah okrajovo upravujú. Napríklad Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach (článok 4 ods. 1) a Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd (článok 15) potvrdzujú, že sú aplikovateľné aj v mimoriadnej situácii (i keď v obmedzenom rozsahu).¹¹²

Hoci je logické, že medzinárodné dokumenty, ktoré upravujú MĽP, deklarujú svoju univerzálnu platnosť, aj pramene MHP uznávajú svoju subsidiaritu k MĽP. Dodatkový

¹¹¹ Porov. BHUTA, N. States of Exception: Regulating Targeted Killing in a 'Global Civil War'. In: ALSTON, P., MacDONALD, E. *Human Rights, Intervention, and the Use of Force*. Oxford. 2008. s. 251-254.

¹¹² Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach publikovaný pod č. 120/1976 Zb; Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd, 1948. Publikovaný pod č. 209/1992 Zb. EDĽP je aplikovateľný i v čase vojny, v MPOPP vojna uvedená nie je.

protokol č. 2 hovorí, že pramene MLP majú podporný charakter na zabezpečenie vyššej miery ochrany osôb v ozbrojených konfliktoch.¹¹³

2.3 Terorizmus a ľudské práva

Ľudské práva sú spájané s terorizmom v rôznych variáciách. Tento vzťah sa prelína nielen v rovine postihovania teroristov a ich základných práv či v problematike štátneho terorizmu, ale aj vo všeobecnejšej rovine, ako príčina terorizmu, a dokonca aj ako následok (reakcia) na porušovanie ľudských práv. Problematika ľudských práv je široká, dá sa spojiť s akýmkoľvek ľudským konaním, preto je asociácia s terorizmom priam nevyhnutná. Poukázaním na jeden zo znakov terorizmu-vyvolať v ľuďoch strach, je samozrejmé, že styčných bodov týchto dvoch oblastí bude viac.

Ako prvá sa núka analýza ľudských práv obetí terorizmu, ale na druhej strane nie je možné opomenúť ľudské práva, ktoré prináležia páchatelom teroristických činov. Ak je cieľom teroristických činov dosiahnutie anarchie či rozvrátenie existujúceho systému zriadenia, nemôže byť účinnou obranou voči nim porušovanie ľudských práv, ktoré by tento systém značne narúšalo a dokonca negovalo. Rovnako nie je prijateľné riešenie, v ktorom by sa páchatelom nepriznali žiadne práva s odôvodnením, že ide o nevyhnutné opatrenie (alebo o argument vyvrátený vyššie, že ak teroristi porušili právo, nemajú sami právo na dôstojné zaobchádzanie či spravodlivý proces).

Ďalším nevyhnutným prvkom je terorizmus ako motivácia pre páchatelov. Tu môže ísť o dva prípady:

- ak sa ľudské práva v danej krajine dodržiavajú a sú zakotvené, teroristi sa snažia o ich rozvrat, alebo
- nedodržiavanie či potláčanie ľudských práv v krajine, v tomto prípade sa teroristi svojimi činmi snažia upozorniť na túto skutočnosť a dosiahnuť zmenu.

Hoci všetky spomenuté príklady i rozbor v tejto práci priamo či nepriamo poukazujú na prelínanie sa terorizmu s ľudskými právami v najrôznejšom kontexte, nie je možné

¹¹³ „Medzinárodné dokumenty vzťahujúce sa na ľudské práva poskytujú základnú ochranu ľudskej osobnosti, zdôrazňujú potrebu zabezpečiť lepšiu ochranu obetiam týchto ozbrojených konfliktov“. Preambula Dodatkového protokolu k Ženevským dohovorom z 12. augusta 1949 o ochrane obetí ozbrojených konfliktov nemajúcich medzinárodný charakter (Protokol II). Uverejnený pod číslom 168/1991 Zb.

konštatovať, že tento prienik nastáva v právnej rovine zakaždým alebo automaticky. V niektorých prípadoch dochádza k pokusom o morálne ospravedlnenie terorizmu (Izraelsko-palestínsky konflikt) či k snahe jeho odsúdenia za každých okolností (zostrelenie ruskej stíhačky Tureckom v novembri 2015), zjednodušovaniu problému na útok, páchatela a obeť, vyzdvihovanie problému samovražedných atentátnikov, zahmlievanie skutočného dopadu na ľudské práva a spoločnosť (útok muža s kamiónom v Nice v júli 2016), či poukazovanie na náboženské aspekty- útočník je islamský fanatik, psychologické aspekty- terorista je narušený jedinec,... Tieto tendencie sú podstatné iba pre špecifické úseky práva, napr. psychologický aspekt pre príčetnosť páchatela pri trestnej zodpovednosti či preukazovaní viny. Hoci sa do právnej roviny v týchto prípadoch mieša morálka viac ako pri iných spojeniach s terorizmom, terorizmus nikdy nemôže byť legálny bez ohľadu na jeho ciele či príčiny, ktoré by mohli byť morálne prijateľné. Preto nie je možné zjednodušene tvrdiť, že terorizmus narúša ľudské práva v každom jednotlivom prípade často iba preto, že morálny a politický tlak silno zasahuje do právnej roviny.

Pre analýzu ako a či vôbec dochádza k stretu terorizmu a ľudských práv a ako sa s týmto stretom vysporadúva medzinárodné právo, som si zvolila komparáciu z pohľadu subjektov medzinárodného práva ako alternatívu k častému deleniu prienikov na porušovanie ľudských práv ako dôsledku a príčiny terorizmu.¹¹⁴ Jednoduchý diagram jednotlivých subjektov a vzťahov, ktoré medzi nimi vznikajú na základe prelínania terorizmu a ľudských práv, je prílohou č. 2 k tejto práci. Jednotlivé práva, povinnosti i vzťahy medzi nimi sú heslovito naznačené, a veľmi stručne sumarizujú nasledujúcu analýzu.

Prvým subjektom, ktorému vyplývajú povinnosti z aplikácie MĽP v kontexte terorizmu, je štát. V prvom rade je to zodpovednosť štátu a jeho povinnosť garantovať svojim občanom nerušené užívanie ľudských práv. Ďalšie povinnosti vyplývajú štátu z noriem medzinárodného práva (napr. prevencia zločinov podľa medzinárodného práva na ochranu civilistov, tzv. *responsibility to protect*).

Výbor pre ľudské práva konkretizuje obligáciu štátu pri garantovaní ľudských práv: štát musí ľudské práva a slobody rešpektovať, chrániť a vykonávať. Znamená to, že štát má uznať účinnosť práv a nezasahovať do ich slobodného výkonu, a zároveň zabrániť

¹¹⁴ Pozri napr. BÍLKOVÁ, V. *Boj proti terorizmu z pohľadu ľudských práv*. Aleš Čeněk. 2014. s. 111-164; VON SCHORLEMER, S. Human Rights: Substantive and Institutional Implications of the War against Terrorism. *European Journal of International Law*. 2003. Vol. 14 No. 2. s. 265-282.

iným v rušení tohto výkonu. Výkonom práv sa rozumie prijímanie opatrení v rôznych aspektoch štátnej moci (napríklad v legislatívnej, súdnej, administratívnej oblasti), aby štát zabezpečil nerušený výkon ľudských práv, prípadne zjednal nápravu v prípade ich porušenia.¹¹⁵ Súčasťou tejto povinnosti je aj prijímanie opatrení represívneho charakteru.

Problémom je charakter týchto opatrení. Nevyhnutne bude zasahovať do práv a slobôd jednotlivcov, aby tieto boli efektívne a skutočne (nielen formálne) prispeli k ochrane obyvateľstva. Je zložité nájsť hranicu, kde už sú opatrenia nadmerným zafažením pre obyvateľstvo, a kedy sa jedná o legitímny prostriedok boja proti terorizmu, hoci súčasne môže znížiť mieru požívania ľudských práv. Situácia je zložitejšia od zavedenia konceptu tzv. preventívnej sebaobrany štátu, ktorá v rámci predvídania teroristického útoku povoľuje prijímať „preventívne“ opatrenia, medzi ktoré patrí najmä obmedzenie ľudských práv a zníženie možnosti ich plného užívania obyvateľstvom.

Na jednej strane je takéto správanie štátu logické a môže priniesť efektívne výsledky, pretože zabránenie teroristickému útoku je najlepšia obrana. Štát sa vyhne otázke odvety po útoku, nutnosti kompenzácie obetiam činu, náhlemu prijímaniu represívnych opatrení a zabezpečenie bezpečnosti napadnutého obyvateľstva. Existujú mantinely, za ktoré by štát pri prevencii (a celkovo v boji proti) terorizmu nemal ísť. Teroristi, narozdiel od štátov, ktoré sú zodpovedné za svojich občanov, nie sú zodpovední nikomu. Pri boji s terorizmom nie je možné porušovať ľudské práva ani argumentom, kto stojí na druhej strane- špecifický subjekt, ktorého status je nedefinovaný, a preto aj ťažko určiteľný. Toto konštatovanie nemôže byť na ujmu právam občanov, pretože porušenia ľudských práv štátmi by iba podporilo terorizmus, ktorý sa štát snaží protiteroristickými opatreniami zničiť.

Právny rámec pre obmedzenie niektorých práv v medzinárodne záväznej podobe je možné nájsť napríklad v Medzinárodnom pakte o občianskych a politických právach z roku 1966.¹¹⁶ V článku 4 tohto paktu je umožnená limitácia práv v primeranom rozsahu, ale za splnenia stanovených podmienok. Prvou podmienkou je to, aby tieto opatrenia neboli v rozpore s inými záväzkami podľa medzinárodného práva. Rovnako nie je možné porušiť zákaz diskriminácie. Druhou podmienkou je informačná povinnosť štátu voči OSN vrátane dôvodov, ktoré daný štát k obmedzeniu viedli. Zamedzí sa tak svojvôli štá-

¹¹⁵ Human Rights Committee General Comment No.31 [80]: *The Nature of the General Legal Obligation Imposed on States Parties to the Covenant adopted on 29 March 2004*, 2004.

¹¹⁶ Vyhláška č. 120/1976 Zb.

tov a zneužití tejto možnosti zo strany štátov, ktoré by si inak mohli cez takéto opatrenia vynútiť obmedzenia, ktoré by boli inak medzinárodným spoločenstvom ostro kritizované (a samozrejme aj protiprávne). Podľa článku 4 nie je možné obmedziť všetky práva. Z limitácie je vyňaté právo na život, zákaz mučenia, zákaz otroctva, zákaz uväznenia len pre neschopnosť splniť zmluvný záväzok, zásada *nullen crimen sine lege* a právo na uznanie právnej osobnosti.¹¹⁷ Je otázne, či táto informačná povinnosť štátu v praxi funguje, resp. ako je zo strany OSN nastavená kontrola primeranosti opatrení či sankcionovanie opomenutia splnenia tejto povinnosti.

Obdobný prístup k limitácii garantovaných práv je obsiahnutý v článku 15 Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd.¹¹⁸ Dohovor rovnako ako Pakt vymenúva práva, ktoré nie je možné derogovať. Nad primeranosťou opatrení dohliada Európsky súd pre ľudské práva, o čom svedčí jeho judikatúra k tomuto článku (napr. prípad *Lawless v Ireland* 1961, *Ireland v. UK* 1978, *Aksoy v. Turkey* 1996, *A. and Others v. UK* 2009). Štáty sa v praxi odvolávajú na článok 15, a to aj v súčasnosti, v prípade terorizmu (napr. v roku 2015 Ukrajina a Francúzsko, v roku 2016 Turecko).¹¹⁹

Štáty však častejšie využívajú limitácie stanovené priamo v článkoch, ktoré jednotlivé práva upravujú. Jedným z dôvodov, prečo je to tak, je náročnosť splnenia podmienky verejného ohrozenia existencie štátu (možno lepšie vyjadrené anglickým „other public emergency threatening the life of the nation“) a tiež podmienku nevyhnutnosti a primeranosti. Hoci by teroristický útok teoreticky mohol naplniť túto podmienku, je veľmi ťažké obhájiť derogáciu ľudských práv založenú na nepresvedčivom základe. Podľa nášho názoru by muselo ísť o teroristický útok rozsahu 11. septembra 2001. Faktom zostáva, že oba medzinárodnoprávne dokumenty boli prijímané pred viac ako polstoročím, takže nepredpokladali ich použitie na hrozby medzinárodného terorizmu, ako ho poznáme z praxe v 21. storočí. I tak však aj dnes tieto dohovory slúžia svojmu účelu a sú použiteľné v

¹¹⁷ Ide o články 7, 8, 11, 15, 16 a 18 Paktu. Výbor pre ľudské práva pridáva ďalšie nederogovateľné práva podľa medzinárodného obyčajového práva: právo všetkých osôb zbavených slobody na ľudské a dôstojné zaobchádzanie, zákaz brania rukojemníkov, zákaz únosu, kolektívnych trestov, medzinárodná ochrana práv osôb patriacich k menšinám, zákaz deportácií či násilných transferov obyvateľstva bez dôvodu a iné uvedené v Human Rights Committee General Comment No.29: *States of Emergency* (článok 4), 2001.

¹¹⁸ Odst. 1: „V prípade vojny alebo akéhokoľvek iného verejného ohrozenia existencie štátu, môže ktorákoľvek Vysoká zmluvná strana prijať opatrenia smerujúce k odstúpeniu od záväzkov vyplývajúcich z tohto dohovoru v rozsahu, v akom to bezprostredne vyžaduje naliehavosť situácie a za predpokladu, že tieto opatrenia sú zlučiteľné s jej inými záväzkami podľa medzinárodného práva.“ Dohovor publikovaný pod č. 209/1992 Zb.

¹¹⁹ ECHR. Factsheet–Derogation in time of emergency. February 2017. Dostupné na www.echr.coe.int/Documents/FS_Derogation_ENG.pdf [cit. 2017-03-12].

prípade útoku veľkého rozsahu.

Hoci z medzinárodného zmluvného i obyčajového práva nesporne vyplývajú záväzky štátu uznávať a garantovať ľudské práva, môže byť otázný územný dosah týchto povinností. Štát má povinnosť garantovať ľudské práva všetkým osobám na jeho území a podliehajúcim jeho jurisdikcii (vyplýva to z čl. 2 ods. 1 Medzinárodného paktu o občian-ských a politických právach). Konkrétne sa povinnosť štátu vzťahuje na subjekty, nad ktorými vykonáva efektívnu kontrolu, a to i v prípade, že sa nenachádzajú na jeho území (bez ohľadu na štátnu príslušnosť).¹²⁰ Z tohto vysvetlenia vyplýva, že nielen štátne územie je hranicou povinnosti štátu, ale výkon efektívnej kontroly, čo chápanie povinnosti štátu rozširuje. Stret jurisdikcií štátov v trestnom práve bol riešený Medzinárodným súdnym dvorom v prípade *Lotus*. Súd použil pozitívnoprávnú argumentáciu: ak isté správanie nie je zakázané, zvrchovanosť štátu v danej veci sa prezumuje, teda ak medzinárodné právo nezakazuje rozšírenie jurisdikcie štátov nad subjektmi mimo svojho územia, nejde o protiprávne konanie takto konajúceho štátu.¹²¹

V súvislosti s územným dosahom jurisdikcie je potrebné spomenúť exteritoriálnu jurisdikciu štátu (vzťahujúcu sa na trestné činy trestné podľa vnútroštátneho práva) a univerzálne platný princíp *aut dedere aut judicare*, ktorý ako prvý spomínal už Hugo Grotius a vzťahuje sa na medzinárodné zločiny. Tento princíp je obsiahnutý takmer vo všetkých protiteroristických dohovorech (napr. v Medzinárodnom dohovore o potlačovaní bombového terorizmu 1997 alebo v Dohovore o potlačovaní financovania terorizmu 1999). Štátom ukladá povinnosť „vydať alebo súdiť“, teda zadržaného páchatela vydať štátu, ktorý si ho vyžiadala. Ak dožiadaný štát páchatela nevydá, je povinný ho súdiť tak, ako by sa čin stal v jeho jurisdikcii a je povinný prijať opatrenia na to, aby sa tak stalo.¹²² Podmienkou súdenia v štáte, kde sa zadržaný nachádza je i to, že žiaden štát o vydanie nepožiadala. Na exteritoriálnu povahu činu a občianstvo páchatela sa neprihliada.

Tento princíp však nie je absolútny. Jeho uplatnenie môže byť korigované napríklad utečeneckým právom. Práve teroristické činy utečencov, resp. osôb, ktorým bol priznaný azyl alebo oň v inej krajine požiadali, sa stali čoraz častejším problémom druhého desa-ťročia 21. storočia. Utečenecké právo pozná princíp *non-refoulementu* (zákazu navrátenia)

¹²⁰ Human Rights Committee General Comment No.31 [80]: *The Nature of the General Legal Obligation Imposed on States Parties to the Covenant adopted on 29 March 2004.*

¹²¹ The Case of the S.S. "Lotus", ICJ Reports 1927.

¹²² VAN KRIEKEN, P. J. *Terrorism and the international legal order: with special reference to the UN, the EU and cross-border aspects.* Hague: Asser Press, 2002. ISBN 90-6704-148-3. s. 37

zakotveného v článku 33 Dohovoru o právnom postavení utečencov.¹²³ V prípade teroristov bude možné sa odvolať na výnimku v odseku 2, kde sa páchatel teroristického trestného činu bude považovať za nebezpečného. Tu je však nevyhnutný konečný rozsudok osobitne závažného trestného činu, teda aj trestného činu terorizmu. Ide však o výnimku, a tie sú vykladané úzko. Judikatúra ESĽP i rozhodnutia Výboru proti mučeniu konštantne potvrdzujú absolútny charakter princípu *non-refoulementu*, a to i priamo vo vzťahu k terorizmu.¹²⁴

Štátu však nie je stanovená povinnosť vyhostiť. Princíp *aut dedere aut judicare* nestanovuje záväznú povinnosť štátu na vydanie osoby a jej nesplnenie medzinárodné právo nesankcionuje (extradícia totiž vyžaduje splnenie niekoľkých podmienok, ktoré sú často mimo kontroly štátu, napr. žiadosť iného štátu, právne normy žiadajúceho štátu, ktoré znemožnia vydanie,...). Avšak ak pacháteľa štát nevydá a nezačne ani stíhať na svojom území (teda nekoná), vtedy už porušuje normy medzinárodného práva. Štát musí preukázať objektívne dôvody, prečo tak neučinil.¹²⁵

Na účinné fungovanie mechanizmu extradície, princípu *non-refoulementu*, a zároveň dosiahnutie účinného potrestania teroristov, je nutné prihliadnuť k výnimkám z niektorých ľudských práv. Pretrvávajúcim problémom zostáva rovnováha medzi vydaním osoby, ochrany ľudských práv osoby v extradičnom procese a potrestaním páchatela. Na jeho vyriešenie je potrebné oprieť sa o MĽP, rešpektovať neodňateľné práva podozrivej osoby a zaistiť, aby nedošlo k vážnym porušeniam ľudských práv či nespravodlivosti (napr. odňatím práva na spravodlivý proces) pre účely trestného stíhania. Cieľom prelínajúcich sa mechanizmov nie je potrestať podozrivého za každú cenu, resp. bez preukázanej viny, ale účinne sa vysporiadať s následkami terorizmu v spoločnosti za súčasného dodržiavania ľudských práv a ďalších medzinárodnoprávných noriem orientovaných na ochranu jednotlivca.

¹²³ „Žiadny zmluvný štát nevyhostí utečenca akýmkoľvek spôsobom alebo ho nevráti na hranice území, na ktorých by jeho život alebo jeho osobná sloboda boli ohrozené z dôvodov jeho rasy, náboženstva, národnosti, príslušnosti k určitej sociálnej skupine alebo zastávania určitých politických názorov.“ Toto obmedzenie je korigované druhým odsekom článku 33, kde je zakotvená výnimka pre utečenca, ktorý je nebezpečný pre spoločnosť. Dohovor o právnom postavení utečencov, Oznamenie MZV pod č. 319/1996 Z. z.

¹²⁴ ESĽP odvodzuje princíp *non-refoulementu* z čl. 3 EDĽP a v súlade s ním rozhoduje napr. v rozsudkoch *Chahal v. Spojené kráľovstvo* z roku 1996 a *Saadi v. Taliansko* z roku 2008. Výbor proti mučeniu sa explicitne vyjadril o princípe *non-refoulementu* v rozsudku *Arana v. Francúzsko* z roku 2000. Bližšie rozobraný vzťah terorizmu a uplatňovania *non-refoulementu* v FLÍDROVÁ, E. Ochrana cizinců podezřelých z terorismu před vyhoštěním. BÍLKOVÁ, V., J. KYSELA, P. ŠTURMA. *Výjimečné stavy a lidská práva*. Praha: Auditorium, 2016. ISBN 9788087284575. s. 103-116.

¹²⁵ Bližšie pozri TRAPP, K.N. *State Responsibility for International Terrorism*. Oxford. 2011. s. 85-88.

Viacere rezolúcie BR OSN poukazujú na dodržiavanie ľudských práv pri prijímaní protiteroristických opatrení. Napríklad rezolúcia 1456(2003) obsahuje túto povinnosť štátov a vyzdvihuje konformnosť opatrení s MĽP, MHP a právom utečencov.¹²⁶ Ostatné rezolúcie obsahujú potvrdenie, že terorizmus predstavuje ohrozenie medzinárodného mieru a bezpečnosti (napr. 1390(2002), 1373(2001)). V rezolúcii 1455(2003) je navyše zakotvené, že „proti ohrozeniu medzinárodného mieru a bezpečnosti spôsobenému teroristickým činom je nutné bojovať všetkými prostriedkami v súlade s Chartou a medzinárodným právom“.¹²⁷

Dlhoročné snahy OSN poukazujúce na postup štátov v tejto oblasti predstavuje rezolúcia, ktorá vzišla zo Svetového summitu z roku 2005, ktorá nadväzuje na rezolúciu č. 1456(2003). Pripomína vykonávanie medzinárodnej spolupráce v boji proti terorizmu za súčasného dodržiavania medzinárodného práva vrátane Charty OSN a relevantných medzinárodných dohôrov či rezolúcie č. 1456(2003).¹²⁸ Táto rezolúcia je akýmsi sumárom predchádzajúcich rezolúcií, potvrdzuje ich znenie a pripomína štátom ich záväzky. Každý individuálny štát je podľa tejto rezolúcie zodpovedný za ochranu svojho obyvateľstva pred trestnými činmi genocídy, vojnovými zločinmi, etnickými čistkami a zločinom proti ľudskosti. Týmto vymedzením sa podľa Ondřeja zužujú dôvody pre uplatnenie konceptu *responsibility to protect*. Zodpovednosť za ochranu má aj medzinárodné spoločenstvo pod záštitou OSN (zaistenie bezpečnosti podľa Charty OSN). Uplatnenie tejto zodpovednosti sa posudzuje v každom jednotlivom prípade a podmienkou je neadekvátnosť mierových prostriedkov zároveň s konštatovaním, že národným autoritám sa „zjavne nedarí chrániť obyvateľstvo“.¹²⁹

Protiteroristické opatrenia musia prejsť testom proporcionality, a to už na vnútroštátnej úrovni, predovšetkým cez súdnu kontrolu. Na to, aby sa vnútri štátu dokázal vybalancovať zásah konkrétneho opatrenia do práv obyvateľstva v súlade s právom vnútroštátnym i medzinárodným bez toho, aby sa tým musel zaoberať medzinárodný súd, je

¹²⁶ „States must ensure that any measure taken to combat terrorism comply with all their obligations under international law, and should adopt such measures in accordance with international law, in particular international human rights, refugee, and humanitarian law.“ Rezolúcia BR OSN S/RES/1456(2003).

¹²⁷ Rezolúcia BR OSN S/RES/1455(2003) a rezolúcie Rezolúcia BR OSN S/RES/1390(2002), Rezolúcia BR OSN S/RES/1373(2001).

¹²⁸ World Summit Resolution A/RES/60/1.

¹²⁹ Bližšie pozri ONDŘEJ, J. Bezpečnosť jednotlivců a lidská práva. *Mezinárodní ochrana lidských práv: regionální a tematická diferenciacce*. Praha: Univerzita Karlova v Praze. Právnická fakulta. 2011. 72-73.

potrebné, aby vzájomná kontrola mocí dobre fungovala. Je nutné proporcionality skúmať v každom jednotlivom prípade. Efektivita súdnej kontroly voči exekutívnej moci je téma, ktorou sa zaoberá politológia. Nakoľko predmetom tejto práce je právna analýza, nebudeme sa politologickým aspektom ďalej zaoberať.

Okrem štátu, ktorého hlavnými úlohami pri terorizme sú garancia ľudských práv a primeranosť represívnych opatrení, je ďalším dôležitým subjektom jednotlivec. Na neho sa dá nazeráť ako na pacháteľa terorizmu alebo ako na obeť teroristického činu. Sám jednotlivec môže byť pachateľom teroristického trestného činu. V tomto prípade je prelínanie sa s ľudskými právami očividné. Práva a povinnosti pachateľa sme rozoberali vyššie, v skratke ide o jeho zodpovednosť za protiprávne konanie, avšak na druhej strane má tiež priznané určité ľudské práva, ktoré mu nemožno odňať. Kontroverzný náhľad na teroristu ako na človeka bez akýchkoľvek práv sa zdá byť definitívne prekonaný, a to najmä po právnej náprave režimu v Guantáname či úprave vnútroštátnych právnych predpisov, ktoré upierali teroristom základné ľudské práva (známe sú *Patriot Act* v USA a *Anti-terrorism, Crime and Security Act* v Spojenom kráľovstve). Možnosti jeho potrestania v kontexte ľudských práv rozoberám v podkapitole Použitie inteligentných sankcií (2.3.1).

Do interakcie s ľudskými právami sa nedostáva jednotlivec iba ako pachateľ trestného činu, ale je potrebné právne ošetriť aj problematiku obetí terorizmu, ktorá sa dostala do popredia najmä po útokoch z 11. septembra 2001. Hoci panuje všeobecný názor, že sa na ne vzťahujú vnútroštátne, prípadne medzinárodné predpisy o obetiach trestných činov, na medzinárodnej úrovni existuje niekoľko špecializovaných dokumentov, ktoré sa venujú konkrétne obetiam terorizmu. Ako je pre oblasť terorizmu v medzinárodnom práve typické, doposiaľ nevznikol jednotný medzinárodný právne záväzný dokument, ktorý by obsahoval komplexnú úpravu práv obetí terorizmu.

Na pôde OSN síce bola už v r. 1985 prijatá Deklarácia základných princípov spravodlivosti pre obeť trestných činov a zneužitia moci¹³⁰, ktorá je aplikovateľná aj na obeť terorizmu, ale jej praktický dopad vidieť predovšetkým v premietnutí princípov v nej obsiahnutých v protiteroristických dohovoroch OSN. Práve OSN je v tejto oblasti najaktívnejšia. Vytvorila orgány, ktoré sa touto problematikou zaoberajú, oi. špeciálneho spravodajcu OSN pre ľudské práva a boj s terorizmom či Osobitnú jednotku pre implementáciu protiteroristickej stratégie OSN (CTITF).

¹³⁰ Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power, 1985, GA Res. 40/34.

V Rade Európy vznikol v roku 2005 dokument obsahujúci odporúčania na ochranu obetí teroristických činov.¹³¹ Právne záväzným dokumentom, ktorý sa zaoberá priamo obeťami terorizmu, je Dohovor Rady Európy o predchádzaní terorizmu. V jeho článku 13 je zakotvená povinnosť štátov prijať nevyhnutné opatrenia na zabezpečenie ochrany a podpory obetiam terorizmu, ktorý bol spáchaný na ich území, a to napr. finančnou pomocou alebo inou kompenzáciou obetiam a ich rodinným príslušníkom.¹³² Dohovor zaväzuje štáty, aby vytvorili relevantnú úpravu pomoci a odškodnenia obetiam terorizmu. Aj na úrovni EÚ sa problematika obetí terorizmu dostáva do sekundárneho práva. Nová smernica prijatá v roku 2017 obsahuje ustanovenia zamerané na okamžité poskytnutie pomoci obetiam teroristických útokov a ich príbuzným.¹³³

Tu sa vynára otázka, kto sú obeť terorizmu a ako je možné ich kategorizovať. Odborná literatúra ponúka niekoľko typov delení. Pre ilustráciu uvádzam najvýstižnejšie z nich. Obeťami terorizmu sú osoby, ktoré:

- teroristický čin usmrtil,
- boli činom zranené, zohyzené alebo psychicky týrané, ale nakoniec boli prepustené alebo oslobodené,
- boli zranené alebo padli v protiteroristickej ofenzíve rukami teroristov,
- sa v dôsledku teroristického činu stali mentálne alebo fyzicky hendikepovaní alebo spáchali samovraždu.¹³⁴

Schmid túto skupinu osôb označuje ako primárne obeť terorizmu. Rozlišuje aj skupinu

¹³¹ Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on the Protection of Victims of Terrorist Acts. Tento dokument bol prijatý Výborom ministrov na 917. zasadnutí zástupcov ministrov konanom 2. marca 2005. Relevantný je prípadne ešte dokument z roku 2002 - Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on Human Rights and the Fight against Terrorism. Na úrovni EÚ nebol prijatý právny akt, ktorý by sa týkal priamo obetí terorizmu, ale ich nároky nepriamo uznávajú smernice 2012/29/EU a 2004/80/ES. Podrobnejšie v BÍLKOVÁ, V. Odškodnění obětí terorismu - mezinárodní rovina. In: ŠTURMA, P. *Odškodňování v mezinárodním právu*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2013. Studie z mezinárodního práva. ISBN 978-80-87146-98-9.

¹³² Porov. čl. 13 Dohovoru Rady Európy o potlačovaní terorizmu, Oznámenie č. 186/2007 Z. z.

¹³³ Členské štáty budú napr. zodpovedné za zabezpečenie stálej dostupnosti podporných služieb. Tie by o.i. mali: zabezpečiť okamžitú lekársku a psychologickú podporu pre obeť útokov; pomôcť rodinám lokalizovať miesto hospitalizácie ich príbuzného po útoku; poskytnúť obetiam z iných členských štátov pomoc pri návrate do vlasti; poskytnúť obetiam poradenstvo v právnych a finančných záležitostiach týkajúcich sa uplatnenia si nároku na škodu. Viac v tlačovej správe na http://www.europarl.europa.eu/pdfs/news/expert/infopress/20170210IPR61803/20170210IPR1803_sk.pdf [cit. 2017-03-17].

¹³⁴ SCHMID, A. *Magnitudes and Focus of Terrorist Victimisation*. In LETSCHERT, R., STAIGER, I., PEMBERTON, A. *Assisting Victims of Terrorism. Towards a European Standard of Justice*. Springer, 2010. s. 19.

sekundárnych obetí, kam zaraďuje rodinných príslušníkov a blízke osoby primárnych obetí, osoby s dôvodnou obavou, že sa môžu stať primárnou obeťou, osoby, ktoré zažili stratu príjmov alebo majetku v dôsledku terorizmu a taktiež osoby, ktorým sa zmenil životný štýl v dôsledku teroristickej hrozby alebo protiteroristických opatrení.¹³⁵ Toto delenie je však iba teoretické a nie je pravdepodobné, že by bolo v tejto podobe zachytené v medzinárodne záväznej podobe (napríklad v komplexnom dohovore zaoberajúcom sa obeťami terorizmu). Na jeho všeobecnom základe by nebolo možné vyvodzovať prípadný nárok na odškodnenie či pomoc, jednotlivé kategórie sú vymedzené vágne. Pri hlbšom pohľade na klasifikáciu je zrejmé, že medzi sekundárne obeť sa zaraďuje takmer každý obyvateľ štátu, keďže všetci sú viac či menej dotknutí hrozbou terorizmu či opatreniami štátu na jeho prevenciu. I tak je táto klasifikácia užitočná, poskytuje základný prehľad o obetiach terorizmu a popri iných deleniach vystupuje najlogickejšie.

Nie je vyjasnený ani obsah práv, ktoré by obeť mali mať, ani ich povaha. Obeť, i kvôli absencii ich záväznej definície, nie sú priamymi adresátmi noriem. Sú to štáty, ktoré im majú práva garantovať (vyplýva to aj z postavenia štátov v medzinárodnom práve). Najdôležitejšími právami, ktoré priamo či nepriamo vyplývajú z medzinárodných dokumentov záväznej i nezáväznej povahy, sú účinný prístup k spravodlivosti a právo na odškodnenie v najrôznejších formách podľa druhu ujmy.¹³⁶ Veľmi pravdepodobný vývoj oblasti práv obetí terorizmu v medzinárodnom práve načrtla Bílková, keď uvádza, že by bolo najlepšie mať všeobecnú úpravu práv obetí, teda nielen terorizmu, ale aj ďalších závažných zločinov. Vytvoril by sa zjednotený systém, s prípadnými odchýlkami pre špecifické prípady obetí, kam patria aj obeť teroristických činov. Inak bude dochádzať k roztrieštenosti práv obetí, ktoré majú vo väčšine prípadov rovnaký právny základ.¹³⁷

Kdesi „medzi“ štátom a jednotlivcom je neštátny aktér, ktorý tiež môže byť páchatelom teroristického činu (problematika neštátnych aktérov bližšie pozri v kapitole Terorizmus a štát). Jednotlivec ako obeť trestného činu má právo na ochranu od štátu. Je sporné, či je toto ľudské právo vymáhateľné, resp. pričítateľné priamo neštátnemu aktérovi ako páchatelovi alebo len prostredníctvom štátu (nepriamo). Nie je úplne jednoznačné

¹³⁵ Tamtiež.

¹³⁶ Bližšie pozri BÍLKOVÁ, V. Mezinárodní právo obětí terorismu: slibný vývoj, nebo zbytečné tříštění systému? *Právník*. 2014, **153**(1), 22. V širšom kontexte autorka uvádza aj právo na pomoc, na vyšetrovanie a stíhanie páchatelov, na ochranu súkromia a rodinného života, ochranu dôstojnosti a bezpečnosti, poskytovanie informácií, a.i.

¹³⁷ Tamtiež.

tvrdenie, že teroristické činy spáchané teroristami alebo ozbrojenými skupinami, ktoré konajú mimo kontrolu štátu, sú porušením ľudských práv. MĽP bolo vyvinuté primárne ako odvetvie na ochranu osôb pred zásahmi štátov (v ktorom sa tieto osoby nachádzajú). Neštátny aktér nie je striktne vzaté povinný dodržiavať režim MĽP v rovnakom rozsahu ako štát, preto jeho činy nemôžu byť priamo porušením týchto noriem, ale nepochybne trestným činom na území konkrétnych štátov.¹³⁸

V prípade tradičného nazerania na ľudské práva ako na vzťah jednotlivca a štátu sa ponúka jediné riešenie zodpovednosti štátu za konanie páchatela a možnosť následného postihu páchatela štátom (tak, ako to je vo vnútroštátnom trestnom práve).

2.3.1 Použitie inteligentných sankcií

Hoci je nepopierateľné, že terorizmus a ľudské práva sa v konkrétnych prípadoch prelínajú (dostávajú sa do konfliktu), je nutné tieto strety skúmať s ohľadom na platné medzinárodné dokumenty i obyčajové právo. Je nevyhnutné, aby jednotlivé štáty pri ochrane práv svojich občanov pred teroristickými činmi neobmedzili neprimeraným spôsobom ľudské práva obyvateľstva, či nezavádzali nehumánne praktiky na osobách podozrivých z trestných činov terorizmu. I keď je už samozrejmé, že aj týmto osobám patria ľudské práva, ich užívanie je možné (a často aj nevyhnutné) obmedziť. Pre tento prípad môžeme použiť výraz „zoslabenie práv“. Nejedná sa totiž o odňatie práv, ale o pozastavenie ich výkonu.

Ďalšie spôsoby potrestania teroristov sú tradičné sankcie- individuálne a kolektívne- v medzinárodnom práve zamerané na štáty, a inteligentné sankcie zavedené na potrestanie jednotlivcov- teroristov. Inteligentné sankcie sú síce menej sporné, avšak tiež vyvolávajú praktické problémy. Je dôležité rozlíšiť, za aký čin bude terorista postihnutý, podľa akého práva sa bude posudzovať (ktorý právny predpis bude použitý) a ako bude prebiehať samotný výkon trestu tak, aby boli všetky opatrenia v súlade s medzinárodným právom. Aj vzhľadom na absenciu univerzálnej definície terorizmu je tento postup komplikovanejší ako potrestanie páchatela vo vnútroštátnom práve, kde je čin, proces i trest podrobne popísaný v trestnom kódexe daného štátu. V medzinárodnom práve takýto jednoznačný postup neexistuje, je teda nutné rozobrať jednotlivé možnosti potrestania i legálny postup,

¹³⁸ Podrobnejšie v VON SCHORLEMER, S. Human Rights: Substantive and Institutional Implications of the War against Terrorism. *European Journal of International Law*. 2003. Vol. 14 No. 2. s. 270.

ako k nemu môže dôjsť.

Trestanie teroristov predstavuje osobitnú oblasť, ktorá si vyžaduje špecifické riešenie, a to i pomocou sankcií, ktoré primárne k trestaniu neslúžia. Ako bolo spomenuté vyššie, terorizmus je ako trestný čin zakotvený vo vnútroštátnych právnych poriadkoch, za ktorý sú ukladané sankcie príslušnými súdmi. Medzinárodný terorizmus však nie je možné takto kategorizovať. Je nutné nájsť spôsob, ako medzinárodný terorizmus postihovať, a to najmä v prípade, keď teroristi nespĺňajú podmienky na potrestanie za porušenie MHP. Najčastejšie využívanou možnosťou, menej kontroverznou v porovnaní s cieľným zabíjaním spomenutým nižšie, je uvalenie sankcií a to buď „klasických“ obchodných alebo špecifických - inteligentných sankcií. Hoci otázka potrestania a sankcií spolu nutne nesúvisí (sankcie sú častejšie nástrojom prevencie ako postihu), predsa len sa v istých smeroch prelínajú. Pri tradičných sankciách je problémom to, že najväčšiu ujmu utrpí nevinné obyvateľstvo a politické a ekonomické elity zostanú zásahom nedotknuté, pričom dochádza k značnému porušovaniu ľudských práv. Práve porušovanie ľudských práv (civilného) obyvateľstva je veľkým negatívom týchto postihov. Do istej miery ide o porušenie povinnosti štátu chrániť obyvateľstvo, keďže štátna intervencia v tomto prípade je legálna z pohľadu medzinárodného práva to tej miery, kedy porušenie ľudských práv nie je nad primeranú mieru. Je však náročné túto mieru odhadnúť. Naopak inteligentné sankcie zasahujú priamo páchatela, teda sú efektívnejšie.¹³⁹

Rozvoj inteligentných sankcií vyriešil viacero politických problémov, ktoré spôsobovali ťažkosti pri ich počiatocnom uplatňovaní. Podľa Dreznera stále nie je dokázané, že táto taktika priniesla lepšie výsledky pre cieľovú krajinu. Uznáva, že ich použitie vo veľkej miere zabránilo režimu Saddáma Husajna vyvíjať zbrane hromadného ničenia, avšak za cenu zníženia irackého HDP na polovicu. Ak by sankcie nepriniesli želaný efekt, celý systém by bol zbytočný. Vedľajší, negatívny účinok týchto sankcií je napríklad rozmach čierneho trhu alebo oslabenie pôsobenia práva. Príkladom takýchto sankcií je zmrazenie aktív, finančné sankcie, zákaz cestovania, obmedzenia luxusného tovaru a iné.¹⁴⁰ Sú zamerané na jednotlivcov, čo je nesporne obrovská výhoda, keďže je tak možné teroristov priamo postihnúť.

¹³⁹ SHAGABUDTINOVA, E. - BEREJIKIAN, J. Deploying Sanctions while Protecting Human Rights: Are Humanitarian “Smart” Sanctions Effective? *Journal of Human Rights*, January-March 2007, vol. 6, issue 1, s. 59. Aj tu však nejde o bezproblémové riešenie. Dokazujú to prípady spomenuté v ďalšom texte- napr. prípad *Kadí*.

¹⁴⁰ DREZNER, D. W. Sanctions Sometimes Smart: Targeted Sanctions in Theory and Practice. *International Studies Review*. Mar2011 Vol. 13 Issue 1. s. 96-108.

Otázny je dopad na štát, v ktorom sa tieto osoby nachádzajú. Použitie týchto sankcií sa primárne zameriava na zodpovednosť jednotlivca, a nie na štát, ktorý teroristov môže priamo či nepriamo podporovať. Cieľom sankcií síce je postihnúť jednotlivca, nie štát, ale existujú prípady, kde je sankciou jednotlivca postihnutý aj štát. Stáva sa to v prípade, ak je jednotlivec hlavou štátu, prípadne iným nositeľom moci. Téza potrestania predstaviteľa štátu či štátu samotného z dôvodu, že terorizmus na svojom území podporuje, je založená na názore, že štáty najčastejšie „tolerujú“ prítomnosť teroristických organizácií, ktoré ako také nemajú znaky štátnosti, preto nie sú spájané so štátom (pokiaľ nie je podpora a prepojenie medzi nimi očividné). Navyše ide o zásah proti terorizmu vo všeobecnosti presahujúci územie štátu, kde sa teroristi zdržiavajú.

Použitie inteligentných sankcií je účinné nielen voči jednotlivcom, ale aj teroristickým organizáciám, najmä sankcií finančného charakteru.¹⁴¹ Je to prevažne organizácia, ktorá disponuje zdrojmi na financovanie teroristických aktivít, nie jej členovia, preto je efektívnym nástrojom boja voči terorizmu zmrazenie účtov a znemožnenie prístupu k finančným prostriedkom. Odtrhnutie teroristov od finančných prostriedkov, z ktorých financujú svoje akcie, je účinným nástrojom prevencie terorizmu. Môže sa stať, že štáty budú uplatňovať finančné sankcie síce oprávnené, ale viac ako reálny dopad na postihované osoby ich zaujíma obmedzenie obchodovania v danej oblasti.¹⁴² Je preto potrebné sledovať ich skutočnú efektívnosť.

OSN uplatňuje inteligentné sankcie od 90. rokov. V roku 1999 rezolúcia BR OSN č. 1267¹⁴³ namierená voči osobám podozrivým z podporovania terorizmu vyzvala Taliban, aby upustil od aktivít podporujúcich terorizmus. Na vymoženie tejto požiadavky (vrátane výzvy k afgánskej zložke, aby vydala Usámu bin Ládina a umožnila jeho postavenie pred súd) Bezpečnostná rada zmrazila všetky finančné zdroje, ktoré organizácia kontrolovala. Rezolúcia 1267 sa označuje za prelomovú, pretože uložila štátom doplnkové povinnosti, ktoré sú záväzné. Bola vystavená kritike za porušenie práva na spravodlivý proces po-

¹⁴¹ HERSEY, E. C. No Universal Target: Distinguishing Between Terrorism and Human Rights Violations in Targeted Sanctions Regimes. *Brooklyn Journal of International Law*. 2013. vol. 38 issue 3. s.1255, 1256.

¹⁴² Napr. pri obchode so zbraňami. Pozri v: FITZGERALD, P. Managing Smart Sanctions against Terrorism Wisely, Symposium Responding to Rogue Crimes. From Smart Bombs to Smart Sanctions. *New England Law Review*. Vol. 36 Num. 4. Summer 2002. s. 961-962.

¹⁴³ S/RES/1267(1999).

dozrivých osôb, ktorým bol znemožnený prístup k ich majetku.¹⁴⁴ Táto rezolúcia zároveň založila výbor monitorujúci sankcie, ktorý od roku 2001 zahŕňal okrem Talibanu aj sankcie voči al-Káide.

Na prijatie takýchto sankcií je nutné identifikovať osoby, ktoré narúšajú medzinárodný mier a bezpečnosť. Následne sú pridané na zoznam osôb, ktorý vedie sankčný výbor BR OSN (tzv. *listing*). V prípade pridania osôb na zoznam až do roku 2009 neexistoval žiadny právny prostriedok nápravy.¹⁴⁵ Po rozsudkoch vo veci *Kadi* bol zriadený na úrovni OSN ombudsman a kontaktné miesto pre prijímanie žiadostí o výmaz. Ďalšie rezolúcie OSN, ktoré boli prijaté v období desiatich rokov vytyčujú smer, akým sa BR OSN uberá pri ukladaní inteligentných sankcií. Nárastu ich uplatňovania prispeli aj udalosti 11. septembra 2001 a vyhlásenie tzv. vojny proti terorizmu. BR OSN rozširuje rozsah použitia inteligentných sankcií na zmrazenie aktív a zablokovanie finančných fondov, ktoré sú kontrolované alebo vo vlastníctve teroristických organizácií; uvalila embargo na zbrane v Afganistane na území, ktoré je pod kontrolou Talibanu, či vyzýva členské štáty na dodržiavanie rezolúcií prijatých v tejto oblasti.

Napríklad rezolúcia 1390(2002) ustanovila tzv. súhrnný zoznam osôb a organizácií, ktoré sú spojené s al-Káidou.¹⁴⁶ Tento zoznam vytvorila Komisia OSN a je priebežne aktualizovaný. Bezpečnostná rada si týmito metódami vytvorila relatívne samostatný systém nástrojov boja proti terorizmu vrátane postihovania teroristov využitím inteligentných sankcií.¹⁴⁷ Tento druh sankcií je v súčasnosti rozšírený a predstavuje pomerne efektívny nástroj boja s terorizmom. Vzhľadom na nízky dopad na civilné obyvateľstvo je akýmsi „najmenším zlom“, hoci má svoje úskalia.

Ako sa zdá z notoricky známeho prípadu *Kadi* a *Al Barakaat*, inteligentné sankcie a ich uplatňovanie majú z pohľadu medzinárodného práva dobre fungujúci mechanizmus. Z pohľadu jednotlivca to také jednoznačné nie je. Až na konkrétnom prípade je zrejmé, že domáhať sa výmazu zo zoznamu nebolo jednoduché. Hoci bola sankcia nepochybne účinná, bolo náročné sa domôcť svojich práv, ktoré boli osobe pridanej na zoznam neo-

¹⁴⁴ Podrobnejšie v: HERSEY, E. C. No Universal Target: Distinguishing Between Terrorism and Human Rights Violations in Targeted Sanctions Regimes, *op.cit.*, s. 1262. Prejavuje sa tu kvázilegislatívna činnosť BR OSN. Toto „samozvané“ správanie OSN bolo kritizované, pretože nie je právne podložené, takáto právomoc BR OSN nevyplýva z Charty.

¹⁴⁵ KLUČKA, J. *Medzinárodné právo verejné (všeobecná a osobitná časť)*. Bratislava: Iura Edition. 2008. s. 228-229. Náprava prišla rezolúciou S/RES/1904(2009) a jej doplneniami.

¹⁴⁶ S/RES/1390(2002).

¹⁴⁷ Pozri Rezolúcie BR OSN: S/RES/1390(2002), S/RES/1333(2000), S/RES/1699(2006), S/RES/1822(2008).

právnene obmedzené. Na tomto prípade sa zreteľné ukazuje praktické uplatnenie ľudských práv, ktoré je v rozpore s účinnosťou protiteroristických opatrení OSN a EÚ. EÚ na vykonanie rezolúcií BR OSN o zmrazení finančných prostriedkov nemôže prijímať obmedzujúce opatrenia voči p. Kadimu bez dôkazov o jeho teroristických aktivitách.¹⁴⁸

Prípád je zvláštny aj z formálneho hľadiska, pretože normy medzinárodného práva sú určené štátom, nie priamo jednotlivcom. O sankciách nerozhoduje súd, ale orgán OSN, pričom sa dotknutá osoba nemá ako brániť voči jeho rozhodnutiam. ESD mohol o prípade rozhodovať iba preto, že EÚ implementovala právne akty OSN o inteligentných sankciách. Jedným z argumentov, ktoré načrtli skutočný vzťah medzi obmedzením práv a legitímnym bojom proti terorizmu, bola garancia práv osobám ako medzinárodným, tak aj európskym právom. Preto sa Európsky súdny dvor zaoberal tým, či k porušeniu práv sťažovateľov skutočne došlo, pričom využil kritérium proporcionality zásahu do práv. Súd podľa Bílkovej došiel k záverom, že práva boli porušené, „neboť žalobci nebyli nijak informovaní o skutočnostiach v jejich neprospech, a nemohli se tedy k těmto skutečnostem ani vyjádřit (právo být vyslechnut); nedostatek podkladů nedovolil soudům ES přezkoumat legalitu sporného nařízení (právo na soudní ochranu); a zásah do vlastnického práva sice sledoval legitimní cíl boje proti terorismu, vzhledem k jeho závažnosti a dlouhodobosti jej ale měly doprovázet adekvátní procesní záruky, zejména právo být vyslechnut, což se nestalo (právo na ochranu vlastnictví).“¹⁴⁹

Hoci je možné práva obmedziť, je nutné sledovať rozsah obmedzenia, aby im v skutočnosti ich výkon nebol pozastavený úplne. I v boji s terorizmom, kde je nevyhnutné prijímať takéto opatrenia, je ochrana základných práv stále významným faktorom. Dobro to vyjdaril Nagy, keď porovnával rozsudky z roku 2005 a 2013: „Nic se tedy nemění na přístupu, že ani přes minimální prostor orgánů EU pro ovlivnění obsahu napadených právních aktů nelze rezignovat na dodržení základních (ústavních) zásad práva EU, kam rozhodně patří i ochrana základních práv.“¹⁵⁰

Jednou z riešených vecí bolo (súčasnú) uplatňovanie medzinárodného a európskeho práva v boji s terorizmom a možnosť napadnúť právny akt EÚ jednotlivcom vrátane domá-

¹⁴⁸ Spojené věci C-584/10 P, C-593/10 P a C-595/10 P: Európska komisia, Rada Európskej únie, Spojené kráľovstvo Veľkej Británie a Severného Írska v. Yassin Abdullah Kadi, Francúzsko. Rozsudok Súdneho dvora (veľká komora) z 18. júla 2013.

¹⁴⁹ BÍLKOVÁ, V. Protiteroristické finanční sankce Evropské unie: případy Kadi, Yusuf, Al Barakaat a PMOI.[článok] *Právní rozhledy*[online]. 2009, 17(21), [cit. 2016-12-19]. s. 764.

¹⁵⁰ NAGY, P. Boj proti financování mezinárodního terorismu aneb případ Kadi opět před Soudním dvorem EU. *Třestněprávní revue*. 2014, (9), s. 210.

hania sa jeho zrušenia. Stotožňujem sa s názorom Svobodu, ktorý uvádza, že „[r]ozsudek je významný tým, že precizoval pravidla vyvažování mezi ochranou mezinárodního míru a bezpečnosti a právem na spravedlivý proces a právem na obhajobu“.¹⁵¹

Najväčšou dilemou sa zdá byť garancia práva na súdnu ochranu, ktorá je zaručená i samotným európskym právom, a faktickou nemožnosťou osoby dostať sa ku všetkým argumentom a dôkazom o svojej činnosti z dôvodu utajenia. Samozrejme, že i občan EÚ musí strpieť zásah do svojich práv, ako napr. vlastníckeho, a jeho práva nemôžu ohroziť účinok protiteroristických opatrení vyzradením citlivých informácií. Avšak inteligentné sankcie využívajú moment prekvapenia, aby sa osoba nemohla sankcii vyhnúť. Práve preto by tejto osobe malo byť priznané právo brániť sa voči takémuto opatreniu, a to i na úrovni EÚ, ktorá vedie zoznam a riadi sa právnymi aktami, ktoré tieto sankcie aplikujú na jednotlivcov. Rozsudok z roku 2013 uzatvára niekoľkoročnú snahu o vykryštalizovanie pravidiel ľudskoprávneho prieskumu inteligentných sankcií.

2.3.2 Cílené zabíjanie

V teoretickej rovine je kontroverzným spôsobom potrestania teroristov cílené zabíjanie. Ide o pojem, ktorý je doslovným prekladom anglického pojmu *targeted killing*, ktorý je používaný v zahraničnej odbornej literatúre. V českej odbornej literatúre je využívaný pojem *cílené likvidace*, ale hoci tento pojem je tiež prekladom anglického slova „liquidation“, má v našom právnom systéme význam najmä v práve obchodnom a dedičskom. Evokuje zánik obchodnej spoločnosti, prípadne sa jedná o pozostalosť, teda významovo nesúvisí s násilným ukončením života fyzickej osoby. Aj z tohto dôvodu je v tejto práci používaný pojem cílené zabíjanie, ktorý už na prvý pohľad evokuje usmrtenie človeka.¹⁵²

Cílené zabíjanie má na prvý pohľad veľa spoločného s inteligentnými sankciami. Ide o politický nástroj hlavne USA, akým postihujú teroristov organizácie al-Káida najmä v Afganistane, Pakistane, Somálsku, Jemene a taktiež nástroj Izraela na Palestínskom území. Najväčšiu pozornosť vzbudilo cílené zabíjanie v roku 2011, kedy boli niekoľko mesiacov od seba zabití dvaja príslušníci al-Káidy na najvyšších pozíciách: Usáma bin

¹⁵¹ SVOBODA, P. Kadi 2013: tečka za jednou kapitolou protiteroristické judikatury SDEU? *Právní rozhledy*. 2013, **21**(23-24), s. 825.

¹⁵² Tento pojem nie je jednoznačný, má politický kontext. Je to zjavné z ďalších anglických názvov „targeted elimination“, „preventive liquidation“ či „selected targeting“.

Ládin v Pakistane a Anwar Al-Awlakí v Jemene špeciálnymi jednotkami USA.¹⁵³

Spoločným znakom cieľného zabíjania a inteligentných sankcií je to, že postihujú vopred určené osoby a takmer sa nedotýkajú širokej verejnosti. Podľa Waltera je nevyhnutnou podmienkou ich použitia existencia ozbrojeného konfliktu. Ďalej uvádza, že ide o prostriedok boja s medzinárodným terorizmom a cituje definíciu osobitného spravodajcu OSN: cieľné zabíjanie je „úmyselné, vopred premyslené použitie smrtiacej sily štátmi alebo ich agentmi konajúcimi podľa zákona alebo organizovanými ozbrojenými skupinami v ozbrojenom konflikte proti konkrétnej osobe, ktorá nie je vo väzbe“.¹⁵⁴ Nejde však o prípad, kde kombatant usmrtí iného kombatanta v boji.

O cieľné zabíjanie sa jedná vtedy, ak ide o zabitie konkrétnej, vopred určenej osoby, na základe faktov zistených vyšetrovaním, ktoré preukazujú, že táto osoba pácha teroristické činy, teda je hrozbou pre spoločnosť. Táto definícia je značne zúžená, keďže nemusí ísť iba o teroristov-atentátnikov, často sú to organizátori, prípadne členovia teroristických organizácií priamo nezaangažovaní do teroristického útoku. Pre naplnenie definíčných znakov je nutná usmrcujúca sila, konkrétna osoba, preukázané podozrenie, resp. vina a úmysel, teda vopred premyslené konanie štátu.

Cieľné zabíjanie a jeho legálne použitie v medzinárodnom práve, a to už v ozbrojenom konflikte alebo mimo neho, vyvoláva viaceré problémy. Pri pohľade na vnútroštátne právo, kde sú trestné činy proti životu jasne definované v skutkových podstatách, sa na cieľné zabíjanie najviac hodí trestný čin úkladnej vraždy.¹⁵⁵ V medzinárodnom práve je situácia iná. Je nutné hľadať zákaz takéhoto konania štátom a prípadné výnimky z tohto zákazu, na ktorom by sa dal postaviť legálny výkon cieľného zabitia. I na tomto mieste je vidieť prienik noriem MHP a MĽP a ich súčasnú aplikáciu. Na cieľné zabitie sa dá pozrieť z pohľadu MHP (keď sa odohrá v rámci ozbrojeného konfliktu) alebo MĽP.

Oporu je možné nájsť v článku 6 ods. 1 Medzinárodného paktu o občianskych a po-

¹⁵³ Aj za predpokladu, že sa jednalo o legitímny cieľ a bola splnená aj podmienka nevyhnutnosti. Vzhľadom na význam týchto osôb aj podmienka proporcionality (obe rozobrané v ďalšom texte), nie je doteraz univerzálne prijatý právny názor, že sa jednalo o legálne cieľné zabíjanie.

¹⁵⁴ Správa osobitného spravodajcu Phillipa Alstona z 28. mája 2010 *Summary or Arbitrary Executions on Promotion and protection of all human rights, civil, political, economic, social and cultural rights, including the right to development*. In: WALTER, CH. *Terrorism, op.cit.*, s. 924.

¹⁵⁵ § 134 ods. 1 Trestného zákona: „Kto iného úmyselne usmrtí s vopred uváženou pohnútkou, potrestá sa...“ Z. č. 300/2005 Z. z., trestný zákon, v platnom znení. Je samozrejme nemožné nahliadať na štát ako na páchatela trestného činu ako vo vnútroštátnom práve pri fyzickej osobe. Hoci by štát ospravedlňoval svoje konanie tým, že chcel chrániť obyvateľstvo pred hrozbou útoku, išlo by o veľmi sporný spôsob ochrany. Pri útoku môžu byť zabití civilisti, teda samotní občania štátu, ktorých má štát povinnosť chrániť, k zabitiu môže dôjsť nelegálnou cestou,...

litických právach: „... Nikto nebude svojvoľne zbavený života.“¹⁵⁶ Na druhej strane Pakt výslovne nezakazuje trest smrti, ale obmedzuje jeho využitie na základe konečného rozsudku a iba za najťažšie trestné činy. Ide o zbavenie života osoby, teda je samozrejmé, že Pakt i Komisia OSN pre ľudské práva, ktorá Pakt interpretovala, kladie výrazné obmedzenia na použitie cieleného zabíjania.

V prípade *Suarez de Guerrero v Colombia* Komisia uviedla, že „právo zakotvené v tomto článku je najvyšším právom človeka. Zbavenie života z moci štátu je záležitosťou najvyššieho významu.“¹⁵⁷ Výkladom pojmu „svojvoľne“ Komisia núti štáty, aby právo daného štátu striktné kontrolovalo a limitovalo okolnosti, za ktorých môže byť osoba pozbavená života. Štát musí postaviť svoje rozhodnutie na dostatočne silnom právnom základe. Tento právny základ sa však netýka iba vnútroštátnych noriem, ale tiež klasifikácie cieleného zabíjania podľa noriem medzinárodného práva. Je potrebné zaradiť cielené zabíjanie pod vnútroštátny či medzinárodný ozbrojený konflikt.

Ak je zaradené pod medzinárodný ozbrojený konflikt, je nutné dodržať normy MHP, kde je dovolené útočiť na kombatantov, ale nie na civilistov, kým nie sú priamo zapojení do bojových akcií. Práve táto klasifikácia môže byť zneužitá, pretože ako som rozoberala na inom mieste v tejto práci, právny status teroristov stále balansuje medzi ich zaradením medzi kombatantov a civilistov.

Použitie smrtiacej sily proti teroristom môže byť odôvodnené výnimočnými okolnosťami, ktoré sú načrtnuté v článku 2 Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd: „Zbavenie života sa nepovažuje za spôsobené v rozpore s týmto článkom, ak vyplýva z použitia sily, ktoré je bezpodmienečne nevyhnutné pri obrane osoby proti nezákonnému násiliu; vykonávaní zákonného zatknutia alebo zabránení úteku osoby zákonne zadržanej; zákonnom potlačení nepokojov alebo vzbury.“¹⁵⁸

Európsky súd pre ľudské práva sa vo svojej početnej judikatúre s odkazom na tento článok vyjadruje pre každý jednotlivý prípad a skúma, či bolo použitie smrtiacej sily nevyhnutné, resp. či splnilo aj ďalšie podmienky dané článkom 2. Na tomto právnom základe potom konštatuje, či k porušeniu práva na život došlo alebo nie.¹⁵⁹

Ďalšou ľudskoprávnou požiadavkou je právo na spravodlivý proces, ktorý je tero-

¹⁵⁶ Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach. OSN, 1966. Publikovaný pod č. 120/1976 Zb.

¹⁵⁷ UNHRC, de Guerrero v Colombia Case, 1982, bod 13.1.

¹⁵⁸ Publikovaný pod č. 209/1992 Zb.

¹⁵⁹ Napr. v prípade *McCann v. Veľká Británia*, kde požiadavky z čl. 2 sú vykladané úzko. ECHR. *McCann and Others v. the United Kingdom*, Application 18984/91, 27 September 1995.

ristom cieleným zabíjaním upretý.¹⁶⁰ Požiadavky na legalitu cieleného zabíjania sú nevyhnutnosť (uvedená vo vyššie spomenutom čl. 2) a proporcionalita. Tieto požiadavky je možné odvodiť zo zákazu použitia sily v medzinárodnom práve a výnimiek z tohto zákazu. Nevyhnutnosť je v tomto prípade nemožnosť použiť iný prostriedok, ktorým by sa dosiahol rovnaký alebo porovnateľný výsledok, teda eliminácia teroristu. Cielené zabíjanie má byť použité ako prostriedok *ultima ratio*, pretože je konečné a nezvratné.

V neposlednom rade ide o preukázanie viny, ktoré musí byť nespochybniteľné. Ak by sa neskôr ukázalo, že zabitý terorista nie je vinný, resp. sa nepodieľal či neplánoval teroristické aktivity, nie je možné rozhodnutie zvrátiť. Pri proporcionalite je nutné vziať do úvahy smrť ďalších osôb nachádzajúcich sa v bezprostrednom okolí cieleného zabíjania vrátane objektov, ktoré môžu byť zničené, prípadne ďalších škôd, ktoré môže cielené zabíjanie spôsobiť.

Pri cielenom zabíjaní je často zahmlievané protiprávne zabitie civilistov, ktorí sa nachádzajú v mieste útoku na vytypovanú osobu. Týmto obetiam sa celkom nedá vyhnúť, keďže cieľ útoku sa nenachádza izolovaný, ale najčastejšie v meste, obklopený civilistami (prípadne sa teroristi cielené schovávajú v chránených objektoch). Preto nie je možné uznať všetky miesta, kde sa teroristi nachádzajú a kde je na nich povolené útočiť, za bojové územie.

Tu sa ponúka otázka, nakoľko ešte ide o legitímny prostriedok boja proti terorizmu, keď sú zabití civilisti na mieste útoku, ktoré nepatrí pod bojovú zónu? Odpoveď zatiaľ nachádzame iba v diplomatických vyjadreniach prezidentov USA, keď oznamujú smrť teroristu, ale zamlčia počet civilných obetí, prípadne je počet obetí „vyvážený“ nebezpečnosťou zabitého teroristu. Je to možno politicky či morálne, ale rozhodne nie právne obhájitelný postoj. Obavu nad výkonom tohto opatrenia či skôr trestu smrti vyjadrili aj medzinárodné organizácie (o.i. Amnesty International a Human Rights Watch) v roku 2015 otvoreným listom. V liste sú uvedené požiadavky, ktoré by mali USA pri cielenom zabíjaní splniť:

- zverejniť postupy a kritériá použité na cielené zabíjanie,
- zaručiť, aby použitie smrtiacej sily v zahraničných operáciách bolo v súlade s MHP a MĽP a

¹⁶⁰ Toto právo je zakotvené v čl. 14 Medzinárodného paktu o obč. a pol. právach alebo tiež v čl. 6 EDLP.

- zabezpečiť relevantný dohľad Kongresu a súdov.¹⁶¹

Pri cielenom zabíjaní nie je bezvýznamným faktorom, že sa odohrávajú na území iného štátu, teda nie v štáte, ktorý cielené zabíjanie vykonáva. Štát nesmie vniknúť na územie iného štátu a zabiť tam občanov tohto štátu bez toho, aby neporušil medzinárodné právo, príp. nezačal ozbrojený konflikt alebo vojnu, a to aj vtedy, ak na územie nevniknú jednotky útočiaceho štátu, ale napr. iba bezpilotné lietadlo. Túto otázku okrajovo riešil Európsky súd pre ľudské práva v prípade *Bankovič v. Belgium*, kde posudzoval exteritoriálne použitie Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, teda konkrétne aplikáciu ľudskoprávných záväzkov štátu mimo jeho územia. Aplikáciu za mimoriadnych okolností vztiahol aj na okupované územia, kde štát vykonáva efektívnu kontrolu.¹⁶²

Podobný rozsudok *Issa et al. v. Turkey* potvrdil „jurisdikciu“ štátu pri uplatňovaní záväzkov vyplývajúcich z Dohovoru, a zodpovednosť štátu pri ich porušení, ak štát vykonáva efektívnu kontrolu mimo svojho územia.¹⁶³ Spor o to, či sa jedná o porušenie suverenity štátu, na ktorého území k zabíjaniu dochádza, sa z ľudskoprávnej roviny dostáva k otázke legálneho použitia sily štátom. Spojené štáty sa odvolávajú na právo na sebaobranu podľa článku 51 Charty OSN, čím ešte neodbúravajú prekážku narušenia suverenity iného štátu. Vtedy však nie je namieste riešiť suverenitu napadnutého štátu. Samotné odvolávanie sa USA na článok 51 vyvoláva pochybnosti. Žiaden štát nebol deklarovaný za agresora, ani nepredstavuje bezprostrednú hrozbu medzinárodnému mieru a bezpečnosti. Takéto vyhlásenie môže urobiť iba BR OSN, nie jednostranne niektorý z jej členov.

Z ľudskoprávneho pohľadu sa zdá cielené zabíjanie s ohľadom na narušenie ľudských práv obyvateľov štátu ako najefektívnejší spôsob boja, napr. proti teroristom v Pakistane, pretože teroristi používajú taktiku „udri a uteč“ a je nevyhnutné ich prenasledovať do miest, kde sa skrývajú. Narušenie suverenity USA odôvodňujú tým, že Pakistan im nebráni vytvárať jednotky, organizovať sa, poskytuje im „safe havens“, teda z jeho územia môžu

¹⁶¹ Joint Letter to President Obama Regarding „Targeted Killings“ and Drone Strikes. *Human Rights Watch* [online]. 2015 [cit. 2016-11-30]. Dostupné z: <https://www.hrw.org/news/2015/05/13/joint-letter-president-obama-regarding-targeted-killings-and-drone-strikes>. K listu je pripojený zoznam 10 útokov USA vykonaných cieleným zabíjaním, pri ktorom preukázateľne zomreli civilisti.

¹⁶² ECHR. *Bankovic v. Belgium et al.*, App. No. 52207/99, 19 December 2001. Podobne sa k jurisdikcii a efektívnej kontrole štátu nad svojím územím vyjadril aj MSD v rozsudku *Nicaragua*, ale v návaznosti na legalitu použitia sily štátom, nie v ľudskoprávnej kauze.

¹⁶³ ECHR. *Issa et al. v. Turkey*, App. No. 31821/96, 2004. bod 69: „State responsibility for violations of human rights obligations imposed upon a State’s „jurisdiction“ could derive from that State maintaining „effective control of an area outside its territory“.“

podnikať útoky do iných krajín, napr. do Afganistanu, ale aj do samotných USA.¹⁶⁴

Takémuto argumentovaniu je možné vytknúť protirečenie s judikatúrou MSD v prípade *Congo v. Uganda*, kde MSD vylúčil cezhraničné vniknutie ako pádny dôvod na použitie sebaobrany¹⁶⁵, alebo s prípadom *Nicaragua*¹⁶⁶. Pokiaľ chýba efektívna kontrola štátu nad teroristami, tak nie je prípustné, aby iný štát voči týmto neštátnym aktérom využil právo na sebaobranu. Niektorí autori sa prikláňajú k teórii, že súhlas štátu s vykonaním cieľového zabíjania na svojom území neznamená narušenie jeho suverenity. Odporcovia tejto teórie argumentujú ľudskoprávnym hľadiskom: žiadny štát nemôže súhlasiť so zabitím osoby na svojom území, keďže tejto osobe patrí právo na život a požíva právnu ochranu.¹⁶⁷ Z pohľadu MHP môže byť situácia iná, vtedy cieľ útoku nepožíva právnu ochranu civilistu podľa MHP, ale je považovaný za kombatanta.

Mnoho diskutovaným súdnym rozhodnutím o cieľnom zabíjaní, a prvým svojho druhu je rozhodnutie Izraelského najvyššieho súdu *Public Committee Against Torture in Israel v. Government of Israel* z roku 2006.¹⁶⁸ Podstatným výstupom tohto rozhodnutia bolo uznanie teroristov za civilistov, teda sa na nich nemôže legálne útočiť, až kým sa priamo nezapoja do bojov. Súd však zároveň rozšíril pojem „priama účasť“ a časový úsek, počas ktorého je na nich možné zaútočiť.¹⁶⁹

Priamu účasť rozšíril nielen na doteraz platný význam tohto pojmu, čiže správania sa ako kombatant, ktoré sa prejavuje napr. nosením zbrane, ale aj poskytovaním služieb nelegálnym kombatantom a dobrovoľným zúčastňovaním sa ako ľudský štít. Navyše je podľa súdu priamo zúčastnený nielen ten, kto sa sám fyzicky zúčastnil útoku, ale aj ten, kto ho poslal.¹⁷⁰

Rozšírenie časového hľadiska spočíva v strate postavenia civilistu členstvom v teroristickej organizácii. Počas členstva osoba spáchala viacero činov, a hoci medzi nimi boli i nečinné obdobia, aj v týchto obdobiach je legitímnym cieľom útoku, pretože podľa súdu

¹⁶⁴ Podrobnejšie pozri CHEEMA, P. I. a M. I. CHAUDHRY. License to Kill? On the Legality of Targeted Killings in Pakistan by Drones. *Journal of Political Studies* [online]. 2015, 22(1), s. 322 [cit. 2016-12-10]. ISSN 19941080.

¹⁶⁵ Armed Activities on the Territory of the Congo, ICJ Reports 2005.

¹⁶⁶ Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua, ICJ Reports 1986.

¹⁶⁷ Bližšie vysvetlenie oboch teórií v BUCKLEY, A. Smiting Spell: The Legality of Targeted Killings in the War against Terrorism [notes]. *Journal of East Asia and International Law* [online]. 2012, 5(2), s. 447 [cit. 2016-12-10]. ISSN 19769229.

¹⁶⁸ HCJ 769/02 Dec. 11,2005. Dostupné na http://elyon1.court.gov.il/Files_ENG/02/690/007/a34/02007690.a34.HTM

¹⁶⁹ EICHENSEHR, K. E. On Target - The Israeli Supreme Court and the Expansion of Targeted Killings [comments]. *Yale Law Journal* [online]. 2006, 116(8), 1873 [cit. 2016-12-06]. ISSN 00440094.

¹⁷⁰ Tamtiež, s. 1875.

sú iba prípravou na ďalší čin.¹⁷¹ Súd podmieňuje toto rozšírenie na členstvo v teroristickej organizácii, pričom upúšťa od posudzovania každého jednotlivého prípadu. Stále je nutné skúmať, či osoba, ktorá spáchala teroristický čin, od tohto druhu akcií ustúpila a neplánuje ďalšie. Vtedy má „naspäť“ svoj status civilistu a požíva jeho plnú ochranu.

I tak je sporné, či osoba, ktorá plánuje útok vrámci členstva v teroristickej organizácii, je legálnym cieľom útoku. Otázne je, či predstavujú bezprostrednú hrozbu, čo iba vo fáze plánovania útoku neznamená legitímny cieľ zabitia. Výklady sa rôznia, väčšina sa prikláňa k užšiemu interpretovaniu časového úseku práve preto, že je ťažké dokázať, že osoba predstavuje okamžitú hrozbu v takom dlhom časovom horizonte. To dáva priestor na zneužívanie cieleného zabíjania na systematickú likvidáciu osôb bez dostatočného právneho základu.

Medzinárodné právo sa zatiaľ nestotožnilo s týmto kontroverzným postojom, i keď zatiaľ neprijalo celkom odmietavé stanovisko.¹⁷² Súd rozšírením podmienok predsa len neposunul hranicu prípustnosti použitia cieleného zabíjania príliš nadol. Nepovažuje teroristov automaticky za kombatantov, ale stále za civilistov, ktorí sa priamo zúčastňujú bojov, teda stále požívajú istú mieru ochrany podľa MHP. Mimo ozbrojený konflikt im zostáva ich ľudskoprávna ochrana. Nie každé zapojenie sa do bojov je legitímnym dôvodom pre útok, preto sú podmienky cieleného zabíjania stále pomerne striktné. Buckley výstižne sumarizuje podmienky cieleného zabíjania stanovené súdom:

- dostupnosť presných a overiteľných informácií o navrhovanom cieľi, aby bolo zaručené, že sa priamo zúčastňuje bojov;
- dodržanie zásad nevyhnutnosti a minimalizovania škôd a
- garantovať ex post nezávislé vyšetrowanie na zaistenie, že predchádzajúce dve podmienky boli splnené.¹⁷³

Súd uznal nutnosť uchýliť sa k cielenému zabíjaniu, ale definuje podmienky, za ktorých sa tak môže stať. Hoci sa zdá byť rozšírenie časového hľadiska a priameho zapojenia do

¹⁷¹ HCJ 769/02 Dec. 11,2005, bod 39. Je to koncept preventívnej sebaobrany, ktorý prezentujú USA a Izrael. Tieto dva štáty sú zajedno v koncepte preventívnej vojny, ktorú obhajujú tým, že je lepšie útočníka odstrániť skôr, ako spácha útok.

¹⁷² Doteraz prevláda doktrína, že požiadavky na legalitu sú vykladané úzko- prípad *McCann v. Veľká Británia*. ECHR. *McCann and Others v. the United Kingdom*, Application 18984/91, 27 September 1995.

¹⁷³ BUCKLEY, A. Smiting Spell: The Legality of Targeted Killings in the War against Terrorism [notes]. *Journal of East Asia and International Law* [online]. 2012, 5(2), s. 451 [cit. 2016-12-07]. ISSN 19769229.

bojov široké, súd zároveň limituje použitie cieleného zabíjania v súlade s MHP a MĽP.

S cieleným zabíjaním súvisí kontroverzná téma použitia bezpilotných lietadiel, tzv. drones. Táto taktika je vo všeobecnosti zakázaná (mimo ozbrojeného konfliktu alebo vojny by išlo o použitie sily, ktoré je, až na výnimky, zakázané v článku 2 ods. 4 Charty OSN). Použitie sily je legálne, ak ide o ozbrojený konflikt alebo je v súlade s *jus in bello*. USA sa odvolávajú na druhú výnimku, teda na argument, že sú vo vojne a cielené zabíjanie použitím bezpilotných lietadiel je útokom na nepriateľa, teda na bojujúcu stranu. Aj vtedy musí útok spĺňať požiadavku primeranosti, nevyhnutnosti a rozlišovania. Ak vojnový konflikt absentuje, použitie dronov je zakázané okrem prípadu, keď je útok bezprostredne hroziaci, avšak nesmie primárne viesť k zabitiu (už v tomto bode je cielené zabíjanie bezpilotnými lietadlami porušením zákazu).

USA používa bezpilotné lietadlá jednak na cielené zabíjanie a jednak na prieskum.¹⁷⁴ V praxi je možné sa stretnúť s príkladmi, kde bezpilotné lietadlo bolo pôvodne vyslané na prieskum, resp. oficiálna verzia akcie sa niesla v duchu prieskumu, no v skutočnosti išlo o vytypovanie a okamžité zabitie osoby. Ak teda ide o prieskum, je ich použitie legálne aj v čase mieru, ale len pri bezprostrednej hrozbe.¹⁷⁵

Vo všeobecnosti nie je možné jednoducho prijať fakt, že bezpilotné lietadlá sú ďalšou zbraňou, ktorú USA vyvinuli a používajú ju ako „novinku“ v ozbrojenom konflikte. Z právneho hľadiska nie je možné nahradiť klasické lietadlá bezpilotnými bez toho, aby sa nevynárali ďalšie problémy. Rozdiel je v právnom postavení osoby, ktorá lietadlo riadi. Pri vojenských lietadlách je to člen ozbrojených síl, ktorý je oprávnený útočiť na druhú bojujúcu stranu s úmyslom zabiť. Rovnako on je legitímnym vojenským cieľom pre jednotky nepriateľa. Bepilotné lietadlo však nemusí nutne riadiť vojak. Keďže celá operácia je technicky zvládnutá z inej krajiny, „pilotom“ môže byť civilista (napr. technický pracovník, člen CIA a pod.), ktorý nie je členom ozbrojených síl. Argument, kde bola bezpilotným

¹⁷⁴ MCNAB, M. - MATTHEWS, M. Clarifying the Law Relating to Unmanned Drones and the Use of Force: the Relationships Between Human Rights, Self-defense, Armed Conflict, and International Humanitarian Laws. *Denver Journal of International Law and Policy*. Fall 2011. Vol. 39, issue 4. s. 672.

¹⁷⁵ „V prípade, že je drone vyslaný s cieľom zabiť vytypovaného jednotlivca, je toto konanie legálne iba v prípade, že štát, na ktorého území sa má zabitie uskutočniť, s tým súhlasí, ale nemôže alebo nechce zabrániť hrozbe, ktorú cieľ predstavuje.“ Harold Koh, Legal Advisor, U.S. Dep't of State, Keynote Address at the American Society for International Law Annual Meeting: The Obama Administration and International Law (March 25, 2010). Dostupné na <http://www.state.gov/s/1/releases/remarks/139119.htm>. S jeho názorom sa nestotožňujem, prikláňam sa k názoru zmieneného vyššie, štát nemôže súhlasiť so zabitím na svojom území.

lietadlám vytykaná neprítomnosť útočníka na území krajiny, sa zdá byť historicky prekonaný. Z právneho hľadiska nie je rozdiel medzi tým, či útočník z lode vypustí raketu s dosahom niekoľko sto kilometrov a reálne nevidí cieľ útoku a použitím bezpilotného lietadla navigovaného stovky či tisíce kilometrov od miesta útoku, pokiaľ dodrží pravidlá útoku.

Cielené zabíjanie prostredníctvom drones však podľa viacerých odborníkov hrubo porušuje ľudské práva. Podľa Pausta ide o arbitrárne zabíjanie bez súdneho procesu, kde sa dokazuje vina páchatela, navyše ho tento spôsob pozbavuje ochrany proti svojvoľnému pozbaveniu života práve útokom bezpilotného lietadla.¹⁷⁶ Použitie drones však narušuje suverenitu štátu a pozbavuje ho možnosti ju vykonávať, vrátane poskytovania ochrany občanom. Navyše teroristom, voči ktorým sú útoky namierené, sú „odsúdení“ na trest smrti bez procesu, na základe často tajných a nespoľahlivých informácií. Dôsledok nie je možné zvrátiť, keďže ich cieľom je pozbavenie života a zlikvidovanie hrozby, akú táto osoba predstavovala. V praxi sa s týmto typom útokov stretávame na území štátov, kde daný štát nemá kontrolu nad svojím územím, napr. Pakistan či Afganistan. To samozrejme neznamená, že tam, kde štát nevykonáva svoju moc a suverenitu nad svojím územím, je použitie bezpilotných lietadiel či celkovo cieleného zabíjania dovolené.

Je to však jeden z argumentov USA, ako obhájiť legalitu svojho konania. Je možné polemizovať, či vôbec ešte ide o ozbrojený konflikt, nakoľko vracať sa neustále k útokom z 11. septembra 2001 a ospravedlňovať nimi všetky následné akcie po viac ako 15 rokoch je z hľadiska medzinárodného práva neudržateľné. Podrobnejší pohľad na použitie sily a práva na sebaobranu rozoberám v 3. kapitole.

Hoci bolo cielené zabíjanie za niekoľko desiatok rokov využívané vo viac ako tisícke prípadov a existuje i súdne rozhodnutie, je stále považované za kontroverzné a na hranici legality. Je to pre spornosť zbavenia života cielenej osoby s medzinárodnými dohovormi, narušenie suverenity štátu, na ktorého území sa udialo, i nedostatočné informácie, ktoré môžu viesť k zneužitiu tohto inštitútu. Podľa nášho názoru je možné cielené zabíjanie vykonať v súlade s medzinárodným právom, avšak za prísneho splnenia podmienok a následného potvrdenia, že všetky podmienky nastavené medzinárodným právom boli splnené.

¹⁷⁶ Štát má povinnosť poskytnúť ochranu svojim občanom alebo osobám zdržiavajúcim sa na území, na ktorom vykonáva svoju suverenitu. PAUST, J. J. Permissible Self-Defense Targeting and the Death of Bin Laden [article]. *Denver Journal of International Law and Policy* [online]. 2010, 39(4), 569 [cit. 2016-12-12]. ISSN 01962035.

Kapitola 3

Terorizmus a štát

Pre štát ako tradičný a plnohodnotný subjekt medzinárodného práva sú vytvorené štandardné pravidlá - medzinárodné normy, ktoré regulujú jeho správanie, a tieto normy je povinný dodržiavať. Je zraniteľný, a to územne alebo ekonomicky, i preto môže byť jednak útočníkom a jednak cieľom útoku. V tejto kapitole rozoberáme vzťah štátu a terorizmu a to najprv ako sponzora terorizmu, potom ako útočníka vrátane vyvodenia zodpovednosti, na čo nadväzuje otázka použitia sily štátom a opodstatnenosť pomenovania súčasného stavu, ktorý je označovaný ako vojna proti terorizmu. Jednou z podkapitol je spôsob vysporiadania sa medzinárodného práva s neštátnymi aktérmi a ich zodpovednosťou za terorizmus. Hoci sa táto téma primárne nezaraduje pod vzťah terorizmu a štátu, rozhodla som sa ju sem začleniť z dôvodu, že vzťah zodpovednosti štátu podľa medzinárodného práva je úzko prepojený so zodpovednosťou neštátnych aktérov a s nimi súvisiacich otázok, ktoré postavenie neštátnych aktérov vyvoláva. Mojou snahou je načrtnúť komplexnejší pohľad na zodpovednosť štátu, obohatený o aktuálny vývin postavenia neštátnych aktérov jednak vo vzťahu k štátu, na ktorého území sa nachádzajú, a tiež k činom terorizmu, ktoré na jeho území páchajú.

3.1 Štátny terorizmus vs. štátom podporovaný terorizmus

Ani jeden z týchto pojmov nemá v medzinárodnom práve úplne jednoznačné vymedzenie. V analýze sa snažím o ich priblíženie v odbornej literatúre tak, ako ich chápem z

môjho pohľadu, teda pracujem s tými názormi akademikov, s ktorými sa stotožňujem.

Štátny terorizmus predstavuje páchanie teroristických činov oficiálnymi štátnymi orgánmi. Štátom podporovaný terorizmus znamená všeobecnú podporu štátu teroristom, pomoc s uskutočňovaním útokov, a to buď ich iniciovanie alebo riadenie. Podľa Davida je štátny terorizmus forma nadvlády, jej vnucovanie vyvolávaním strachu a páchanie aktov násilia na dosiahnutie politických cieľov. David ďalej delí tento druh terorizmu podľa toho, ako je násilie páchané. Môže ho páchať sám štát prostredníctvom svojich orgánov (tento pokladáme za štátny terorizmus v užšom slova zmysle) alebo môže k aktom násilia podnecovať jednotlivcov alebo skupiny, napr. výcvikom, financovaním, poskytovaním územnej ochrany a pod. (tento druh chápeme ako štátom podporovaný terorizmus a štátny terorizmus v širšom zmysle). Štátny terorizmus je možné rozdeliť na vnútorný a vonkajší. Vnútorný terorizmus predstavuje použitie sily voči vlastnému civilnému obyvateľstvu „na oslabenie morálky a zničenie vôle odporovať rozhodnutiam vlády“, pričom vonkajší terorizmus smeruje voči cudziemu obyvateľstvu.¹⁷⁷

Medzinárodné právo má vytvorený komplex noriem, ktoré regulujú štátny terorizmus v širšom i užšom zmysle, avšak špeciálny koncept štátneho terorizmu ako takého nepozná. Toto konanie postihuje prostredníctvom iných inštitútov. Ide predovšetkým o zákaz agresie, zákaz použitia sily a povinnosť nazasahovať do vnútorných záležitostí iných štátov. Na kategorizáciu, pod ktoré zakázané konanie štátny terorizmus patrí, slúži inštitút pričítateľnosti štátu či miera zainteresovania štátu v teroristickom čine, intenzita použitia násilia alebo sily všeobecne (pri menšej intenzite ide o agresiu) a účel útoku (pokiaľ je účelom zásah do vnútorných záležitostí iného štátu ide o vmiešavanie sa).¹⁷⁸

Deklarácia priateľských vzťahov ukladá štátom povinnosť „zdržať sa organizovania, podnecovania, podporovania alebo účasti...v teroristických aktoch v inom štáte alebo ich napomáhaniu, ako aj tolerovaniu organizovanej činnosti na svojom území smerujúcej k páchaniu takýchto aktov.“¹⁷⁹ Nedodržanie tejto povinnosti má za následok vyvodenie medzinárodnej zodpovednosti. Na určenie splnenia znaku protiprávnosti je relevantné

¹⁷⁷ DAVID, V. *Terorizmus a medzinárodné právo*. In: *Terorizmus a medzinárodné právo, op.cit.*, s. 167, 168.

¹⁷⁸ TRAPP, K. N. *State responsibility for international terrorism: problems and prospects*. Oxford: Oxford University Press, 2011. Oxford monographs in International law. s. 24-34.

¹⁷⁹ Deklarácia zásad medzinárodného práva týkajúcich sa priateľských vzťahov a spolupráce medzi štátmi v súlade s Chartou OSN, A/RES/2625(XXV). In: SIRJAJEV, J. *Cyberterrorism in the Context of Contemporary International Law*. *San Diego International Law Journal, Warwick School of Law Research Paper No. 2012/03*, 2012, vol. 14. Dostupné na <http://ssrn.com/abstract=2220296> alebo <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2220296>. s. 150. [cit. 2014-01-30]

medzinárodné právo, keďže vo vnútroštátnom práve môže byť postup štátu legálny. Nie každé protiprávne konanie štátu za súčasného použitia násilia je možné označiť za štátny terorizmus. David uvádza definíciu štátneho terorizmu ako „...použitie násilia v rozpore s medzinárodným právom uskutočnené, podnecované alebo kontrolované štátnymi orgánmi na vlastnom území alebo cudzom štátnom území na dosiahnutie určitých cieľov (väčšinou politických).“¹⁸⁰ Tým sa štátny terorizmus odlišuje napríklad od agresie, represálií či sebaobranu. Existuje i opačný názor, že štátny terorizmus nie je novým pojmom, iba sumarizuje použitie sily štátom v rozpore s medzinárodným právom.

Zákaz štátneho terorizmu nepredstavuje *lex specialis* k právam a povinnostiam štátu zakotveným v medzinárodnom práve (predovšetkým ochranu občanov, zdržania sa konania, ktoré ohrozuje iný štát, apod.)¹⁸¹ Prikláňam sa k druhému názoru, pretože štátny terorizmus, hoci definovaný na odbornej úrovni, stále predstavuje iba zosumarizovanie porušení, ktoré štátu vyplývajú z medzinárodných noriem.

Štátom sponzorovaný terorizmus môže mať viacero foriem. Smith medzi ne radí morálnu a diplomatickú pomoc, ochranu, financovanie, zbrane, výbušniny, technickú pomoc a vybavenie, ochranné zóny (útočiská), tréningové tábory a plánovanie činov. Dodáva, že štátna podpora výrazne zvýši možnosti teroristickej skupiny, ktorú podporuje.¹⁸² Teroristi majú väčšie možnosti, keďže profitujú z prostriedkov poskytnutých štátom, a dokážu ublížiť väčšej časti obyvateľstva. Takéto teroristické skupiny sú často výborne organizované, majú najmodernejšie vybavenie, teroristi sa podrobujú kvalitnému výcviku a konajú na základe presných a aktuálnych informácií.¹⁸³

Štátom podporovaný terorizmus je medzinárodne protiprávnym konaním. Vyplýva to napríklad z rezolúcie BR OSN 1373(2001), kde BR zdôraznila, aby sa „všetky štáty vzdali poskytovania akejkoľvek formy podpory, aktívnej alebo pasívnej, organizáciám alebo osobám páchajúcim teroristické činy“.¹⁸⁴ Nie je ľahké štátom sponzorovaný terorizmus dokázať, nakoľko štát sa prostredníctvom podpory organizáciám, ktoré terorizmus páchajú „namiesto neho“, snaží vyhnúť sa zodpovednosti na medzinárodnej úrovni. Štát

¹⁸⁰ DAVID, V. *Terorizmus a medzinárodné právo. op.cit.*, s. 168.

¹⁸¹ UNSG Report, In larger freedom: towards development, security and human rights for all, UN Doc.A/59/2005 (2005), par. 91.

¹⁸² BARTLEY, C. M. *Al Qaeda's Nests of Evil: The Threat of State Sponsored Terrorism*. (May 10, 2004), s. 12.

¹⁸³ Porov. MCFAYDEN, E. *Global Implications of State Sponsored Terrorism*. (September 25, 2009), s. 4.

¹⁸⁴ S/RES/1373(2001).

takto koná prostredníctvom teroristických skupín, ktoré priamo či nepriamo podporuje.

Ďalším problémom je absencia kontroly štátneho územia, kde sa môžu teroristi úchyliť. Pre teroristov sú optimálne podmienky v krajinách, kde štátna moc efektívne nekontroluje celé svoje územie, napr. pre al-Káidu je ideálnym útočiskom Afganistan. Je nutné sa vysporiadať so štátmi, ktoré teroristom poskytujú útočisko. Tieto štáty im umožňujú nerušené získavať zdroje na výcvik a prípravu akcií. Ide o pasívnu formu podpory terorizmu na rozdiel od aktívnej, kde štát podporuje teroristov už vyššie zmienenými spôsobmi.¹⁸⁵

Použitie sily voči štátom podporujúcim terorizmus však z dlhodobého hľadiska nepredstavuje efektívne riešenie a nie je obhájiteľné pred medzinárodným spoločenstvom (iba z dôvodu, že štát podporuje teroristov). Vysporiadanie sa s fenoménom štátom podporovaného terorizmu je o to zložitejšie, že zatiaľ nemá v medzinárodnom práve legálnu definíciu. Uplatniteľné sú existujúce inštitúty ako zodpovednosť štátu za medzinárodne protiprávne konanie, zákaz agresie, použitia sily, či následné uvalenie sankcií. Z praxe je možné vyvodiť znaky štátom podporovaného terorizmu. Maogoto uvádza päť: politicky zameraný násilný čin alebo hrozba, podpora štátu, určitý politický výsledok, civilný, vojenský alebo materiálny cieľ a následok, ktorým je zranenie alebo zničenie, od ktorého možno očakávať ovplyvnenie do istej miery žiaduceho výsledku.¹⁸⁶ Štátom podporovaný terorizmus je teda hlavne politicky motivovaný a to buď vnútri štátu, voči obyvateľstvu, alebo navonok ako zastrašenie iného štátu.

Štát využíva teroristické skupiny na dosiahnutie svojich mocenských či politických cieľov. Rizikom je, že štát skupinu neovláda úplne, iba ju podporuje. To znamená, že teroristická skupina je do istej miery nezávislá a môže sa stať, že príkaz štátu neposlúchne, ale bude konať samostatne, pričom konanie bude pričítateľné štátu, ktorý ju podporuje. Ak štát odvolá svoju podporu, môžu sa útoky teroristickej skupiny namieriť proti nemu. Vtedy už síce nebude spĺňať test efektívnej kontroly, ale vystavuje sa možnosti vzniku vnútroštátneho konfliktu.¹⁸⁷ Štát teda vstupuje do istého rizika a musí zvážiť aj postup pri podporovaní teroristov, samozrejme neuvažujúc o fakte, že to zakladá jeho medzinárodnoprávnu zodpovednosť. Je nutné vziať do úvahy aj hrozbu kyberterorizmu, ktorý je

¹⁸⁵ Delenie štátom podporovaného terorizmu na aktívny a pasívny pozri bližšie v DRURY, C. - MOHN, J. - MOORE, M. Sanctions and State Sponsored Terrorism. *APSA 2011 Annual Meeting Paper*, 2011. Dostupné na <http://ssrn.com/abstract=1900554>. [cit. 2014-01-30]

¹⁸⁶ MAOGOTO, J. N.: War on the Enemy: Self-Defence and State-Sponsored Terrorism. *Melbourne Journal of International Law*, 2003, vol. 4, no. 2, s. 10.

¹⁸⁷ Viac o teste efektívnej kontroly pozri nižšie prípad *Nicaragua*.

podporovaný štátom, a v súčasnosti rýchlo a lacno použiteľný spôsob realizácie terorizmu. Povolíť, aby sa územie štátu využívalo proti právam iného štátu, je protiprávnym konaním zo strany štátu. Za nelegálne je toto konanie vyhlásené aj v rozsudku Medzinárodného súdneho dvora *Corfu Channel*.¹⁸⁸ Ak štát organizuje, aktívne podporuje alebo prispieva k spáchaniu jedného alebo viacerých teroristických činov cez kyberpriestor, je možné ho pokladať za štát podporujúci terorizmus.¹⁸⁹

Pri vzťahu štátu a terorizmu je nevyhnutné vziať do úvahy medzinárodnoprávnu zodpovednosť štátu za teroristické činy spáchané vrámci štátneho terorizmu vrátane štátom podporovaného terorizmu. Prvou možnosťou je pričítateľnosť páchatelovi, teda konkrétnej osobe či organizácii, ktorá nekoná pod záštitou štátu, ale samostatne (tzv. individuálna, trestná zodpovednosť). Druhou možnosťou je pričítateľnosť samotnému štátu, ktorý koná cez svoje orgány a týmto konaním sa dopúšťa terorizmu. Existuje aj ďalšia možnosť, kde je naraz vyvodzovaná zodpovednosť individuálna aj zodpovednosť štátu. Príkladom je *Bosnia Genocide Case*¹⁹⁰, kde ten istý čin vyvolal oba druhy zodpovednosti, ale na základe porušenia iného pravidla.¹⁹¹ Právnou normou, z ktorej pri vyvedení zodpovednosti vychádzame, je Návrh článkov Komisie pre medzinárodné právo o zodpovednosti štátov za medzinárodne protiprávne konanie.¹⁹² Podľa tohto dokumentu sa zodpovednosť štátu skladá z dvoch prvkov: z pričítateľnosti a porušenia medzinárodného záväzku (ide o tzv. subjektívny a objektívny prvok).¹⁹³

Keďže medzi konaním štátu a výsledkom teroristickej činnosti je možné nájsť súvislosť, táto činnosť je za splnenia podmienok pričítateľná štátu ako subjektu medzinárodného práva a štát je za svoje konanie zodpovedný. Vymenúvajúc len typy najčastejšie spájané s terorizmom, môže ísť o konanie štátnych orgánov, teda orgánov, ktoré majú takéto postavenie podľa vnútroštátneho práva (článok 4 Návrhu článkov Komisie pre medzinárodné právo o zodpovednosti štátov za medzinárodne protiprávne konanie, ďalej ako

¹⁸⁸ *Corfu Channel Case*, ICJ Reports 1949, ods. 4, 22.

¹⁸⁹ SIRJAJEV, J. Cyberterrorism in the Context of Contemporary International Law. *San Diego International Law Journal, Warwick School of Law Research Paper No. 2012/03*, 2012, vol. 14. s. 151. Dostupné na <http://ssrn.com/abstract=2220296> alebo <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2220296>.

¹⁹⁰ *Case Concerning the Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro)*, ICJ Reports 2007.

¹⁹¹ TRAPP, K. N. *State responsibility for international terrorism: problems and prospects*. Oxford: Oxford University Press, 2011. Oxford monographs in International law. s. 10.

¹⁹² Príloha Rezolúcie VZ OSN č. 56/83 z r. 2002.

¹⁹³ Bližšie pozri KLUČKA, J. *Medzinárodné právo verejné: (všeobecná a osobitná časť)*. Bratislava: Iura Edition. 2008, s. 183.

„Návrh článkov“). Ďalším typom konania, pri ktorom bude štát zodpovedný za terorizmus, je prekročenie právomoci alebo konanie v rozpore s inštrukciami orgánu oprávneného na výkon štátnej moci (článok 7 Návrhu článkov); konanie riadené alebo kontrolované štátom, teda podľa inštrukcií štátu, pod jeho riadením alebo kontrolou (článok 8 Návrhu článkov); alebo aj konanie uznané a akceptované štátom ako jeho vlastné (článok 11 Návrhu článkov). Netreba opomenúť i zodpovednosť za konanie povstaleckého hnutia, čo je prípad hlavne Afganistanu či Pakistanu.¹⁹⁴

V kontexte terorizmu je možné podľa Šturmu rozlíšiť tri základné typy situácií:

1. zodpovednosť štátu za teroristické činy;
2. zodpovednosť štátu za porušenie záväzkov na potlačovanie terorizmu;
3. zodpovednosť štátu za porušovanie ľudských práv v boji proti terorizmu.¹⁹⁵

Ad 1: Pri typickom prípade štátneho terorizmu nie je s vyvodením zodpovednosti problém. Ak je možné preukázanie subjektívneho prvku protiprávneho konania pri štátom podporovanom terorizme, situácia by mala byť jednoznačná. Takéto situácie však budú vzácne, nakoľko štáty sa takmer nikdy otvorene k terorizmu nehlásia. Absencia definície terorizmu komplikuje určenie rozsahu zodpovednosti, nakoľko nie sú jasné presné hranice, čo je terorizmom a čo nie.

Pri individuálnom alebo skupinovom terorizme je potrebné preukázať väzbu na štát.¹⁹⁶ Nestačí, že jednotlivec alebo skupiny operujú na území konkrétneho štátu, je nutné, aby konali pod jeho kontrolou alebo spadali pod jeho vedenie. Medzinárodný súdny dvor v rozsudku *Vojenskej a polovojenskej akcie v a proti Nicaragua* (ďalej ako *Nicaragua*), zaviedol tzv. „test efektívnej kontroly“. Tento test bol podrobený kritike, nakoľko je takmer nemožné pričítať teroristické činy štátu podľa testu efektívnej kontroly, najmä čo sa týka dokazovania. Teroristi zvyčajne nemajú takú silnú väzbu na štát, aby bolo možné ich konanie pričítať štátu.

¹⁹⁴ Návrh článkov Komisie pre medzinárodné právo pripojený ako príloha rezolúcie Valného zhromaždenia OSN č. 56/83 z 28. januára 2002.

¹⁹⁵ ŠTURMA, P. Terorismus a mezinárodní odpovědnost. *Terorismus a mezinárodní právo, op.cit.*, s. 42-48.

¹⁹⁶ Štátu nie je pričítateľné konanie, ak „...účasť štátu, hoci prevažujúca alebo rozhodujúca, vo financovaní, organizovaní, tréningu, zabezpečovaní a vybavení kontrast, vo výbere ich vojenských cieľov...vrátane celkovej kontroly...samo o sebe nestačí...že Spojené štáty si vynútili spáchanie činov v rozpore s ľudskými právami...“ *Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua*, ICJ Reports 1986, ods. 115.

Na druhej strane Medzinárodný trestný tribunál pre Juhosláviu v rozsudku *Tadič* kladie požiadavky na úlohu štátu v organizovaní, koordinovaní a plánovaní vojenských akcií (popri financovaní alebo materiálnom vybavení skupín).¹⁹⁷ Nazýva sa „celkový test“ a jeho požiadavky sú miernejšie než pri teste efektívnej kontroly. Postačuje preukázať, že skupina profituje zo štátu alebo z jeho podpory a že štát sa vo všeobecnosti podieľa na koordinovaní teroristických činov (nie nevyhnutne každej teroristickej akcie). Tento test je najviac použiteľný na vzťah medzi štátom a teroristickými skupinami.¹⁹⁸

Následkom vyvodenia zodpovednosti je povinnosť upustiť od protiprávneho konania a náhrada škody postihnutému štátu (ak vznikla škoda, nie je nutnou podmienkou zodpovednosti). Ak to štát neurobí, je možné túto povinnosť vynútiť priamo cez medzinárodné sankcie. Ak ide o ohrozenie medzinárodného mieru a bezpečnosti, môže Bezpečnostná rada OSN konať podľa kapitoly VII. Charty OSN.¹⁹⁹ Tento test sa pre svoju miernosť vo všeobecnosti nepresadil, stále je hlavným kritériom test efektívnej kontroly.

Ad. 2: Táto zodpovednosť vyplýva z medzinárodných dohôd, ktoré upravujú problematiku terorizmu. Sú pre zmluvné strany záväzné a nesplnenie záväzkov v nich obsiahnutých je protiprávnym konaním. Medzi takéto záväzky môžeme zaradiť povinnosť začleniť konkrétne trestné činy do vnútroštátneho právneho poriadku, vrátane spolupráce pri vydávaní osôb. Podľa Šturmu odpadá problém pričítateľnosti, ktorý je zreteľný v prvom prípade. Tu ide nepochybne o konanie alebo opomenutie štátnych orgánov. Následne môže dôjsť k použitiu priameho donútenia vo forme represálií, ktoré však musia dodržiavať obmedzenia stanovené medzinárodným právom.²⁰⁰

Ad. 3: Vyvodenie tejto zodpovednosti je aktuálne najmä pri už spomínanom zadržávaní osôb v základni Guantánamo. Podľa Interamerickej komisie pre ľudské práva je každý štát povinný dodržiavať chránené práva každej osoby nachádzajúcej sa pod jeho jurisdikciou, hoci nie nevyhnutne na jeho území.²⁰¹

Ďalšia povinnosť štátu, za ktorej porušenie môže byť vyvodená zodpovednosť i vo vzťahu k terorizmu, je povinnosť predvídať činy medzinárodného terorizmu, ktorá mu vyplýva z protiteroristických dohôd a obyčajového práva. Súčasťou tejto povinnosti

¹⁹⁷ ICTY *Prosecutor v. Tadič*, Prípady IT-94-1.

¹⁹⁸ Bližšie pozri CRAWFORD, J. *State Responsibility, The General Part, Cambridge Studies in International and Comparative Law*. Cambridge University Press, 2013, s. 156, 157.

¹⁹⁹ Podrobnejšie v: ŠTURMA, P. Terorismus a mezinárodní odpovědnost. *Terorismus a mezinárodní právo, op.cit.*, s. 42-45.

²⁰⁰ Porov. *Ibid.*, s. 46-47.

²⁰¹ Pozri IACHR, Precautionary Measures in Guantanamo Bay, 13 March 2002.

je záväzok natoľko kontrolovať svoje územie, aby na ňom nemohli vyvíjať činnosť teroristi či teroristické organizácie. Kým zodpovednosť za teroristické činy, ktoré štát aktívne podporoval, vyplýva zo zaangažovania sa štátu v čine, problematickejšie je vyvodiť zodpovednosť štátu za činy, ktorým nedokázal zabrániť. Od štátu sa neočakáva, že bude predvídať všetky útoky medzinárodného terorizmu, ale má povinnosť vykonávať svoje medzinárodné záväzky v súlade so zásadou bdelosti. To znamená prijať všetky možné a dostupné opatrenia podľa konkrétnych okolností prípadu.²⁰² Na splnenie povinnosti predvídať činy medzinárodného terorizmu musí mať štát jednak kontrolu nad svojím územím, jednak vedomosť o tom, že takáto hrozba sa na jeho území nachádza. Povinnosť prevencie bude splnená, ak štát zasiahne proti hrozbe na svojom území, o ktorej vie, a to spôsobom dovoľeným medzinárodným právom (štát nesmie použiť terorizmus ako prostriedok boja proti nemu). Vyššie zmienené požiadavky vyplývajú z rozsudkov MSD vo veci *Corfu Channel* a *Bosnia Genocide Case*.²⁰³

Zodpovednosť štátu za porušenie povinnosti bdelosti je navyše limitovaná schopnosťou štátu tejto hrozbe zabrániť. I táto požiadavka je precizovaná judikatúrou v *Bosnia Genocide Case*, kde schopnosť štátu zabrániť útoku závisí od jeho spôsobilosti efektívne ovplyvniť osoby, ktoré čin môžu vykonať, a to v medziach medzinárodného práva (za použitia legálnych prostriedkov). Zodpovednosť štátu by bola vyvodená v prípade, že je jasné, že bol efektívne spôsobilý a nevyužil všetky dostupné prostriedky.²⁰⁴ Tu však hrozí riziko, že štátu, ktorý neovláda svoje územie (napr. zrútený štát), nebude môcť byť vyvodená zodpovednosť ani za porušenie zásady bdelosti, ale ani za teroristické činy organizácií usídlených na jeho území. Typickým príkladom je Afganistan, ktorý síce má vedomosť o prítomnosti teroristov, no nie je schopný im v činnosti efektívne zabrániť.

Ďalšou povinnosťou štátu je záväzok *aut dedere aut judicare*, ktorý bol analyzovaný v 2. kapitole. Nesplnenie tejto povinnosti štátom znamená porušenie medzinárodného práva, avšak nie za teroristický čin, za ktorý mala byť nevydaná osoba súdená (teda na inom právnom základe). Osobitným problémom je realizácia práva národov na sebaučinenie, ktorý však súvisí s medzinárodným terorizmom iba okrajovo, preto v tejto práci

²⁰² MAOGOTO, J. N.: War on the Enemy: Self-Defence and State-Sponsored Terrorism. *Melbourne Journal of International Law*. [online]. 2003, vol. 4, no. 2. Dostupné na <http://ssrn.com/abstract=901219>. [cit. 2017-02-10.] s. 14.

²⁰³ Armed Activities on the Territory of the Congo, ICJ Reports 2005; Case Concerning the Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro), ICJ Reports 2007.

²⁰⁴ Tamtiež, par. 430.

nebude podrobnejšie analyzovaný.

Zodpovednosť štátu úzko súvisí s teroristickými činmi páchanými neštátnymi aktérmi, pretože sa tieto skupiny nachádzajú akoby mimo dosahu medzinárodného práva, ktoré reguluje konanie štátov a vyvodzuje ich zodpovednosť. V súčasnosti je stále naliehavá potreba sa s trojuholníkom vzťahov štátu, terorizmu a neštátnych aktérov vysporiadať, pretože počet i intenzita teroristických činov sú oveľa vyššie na strane neštátnych aktérov. Svedčí o tom veľké množstvo útokov počnúc 11. septembrom 2001.

3.2 Neštátni aktéri

Problematika neštátnych aktérov v súvislosti s terorizmom už bola čiastočne načrtnutá v druhej kapitole. Ako bolo spomenuté v úvode tejto kapitoly, formálne neštátni aktéri nezapadajú pod tému terorizmu a štátu, čo vyplýva už z pojmu neštátny aktér. Do tejto kapitoly som túto problematiku zaradila z dôvodu logickej náväznosti na výzvy spojené s vymedzením sa štátu voči terorizmu, aj vo vzťahu k neštátnym aktérom, ktorí terorizmus páchajú. Neštátni aktéri nepochybne vstupujú do tohto vzťahu, a to nielen pri zodpovednosti za teroristický čin (zodpovednosť štátu za čin neštátneho aktéra i bez priamej kontroly), ale aj pri možnosti legálneho napadnutia neštátnych aktérov na území štátu, kde sa nachádzajú (problém narušenia suverenity štátu a zásady nazasahovania do vnútorných záležitostí iného štátu).

Neštátny aktér je výzvou pre medzinárodné právo nielen z hľadiska jeho zaradenia medzi subjekty a praktické dopady jeho konania na štáty, ale aj potrestania či možnej prevencie útokov z jeho strany. Je dôležité sa zamyslieť nad právnym postavením neštátnych aktérov v medzinárodnom práve, ktoré bolo dlhé roky smerované iba voči štátom. Práve terorizmus bol prelomom a dôvodom, prečo sa začalo riešiť použitie sily voči neštátnym aktérom, bola vyhlásená vojna proti terorizmu, schválené protiteroristické dohovory a zosilnili sa hlasy žiadajúce univerzálnu definíciu terorizmu. 11. september sa zdá byť zlomom vo vnímaní zodpovednosti neštátnych aktérov. Protiúder totiž nesmeroval voči konkrétnemu štátu, voči ktorému by bola vyvodená zodpovednosť podľa pravidiel medzinárodného práva, ale voči organizácii, ktorá navyše nemá presne vymedzené územie, či

de facto štátnu moc (ako v tom čase Taliban v Afganistane).²⁰⁵

Vzhľadom na rezolúcie OSN, kde sa spomínajú ako neštátni aktéri takmer výlučne teroristické organizácie, je pojem neštátny aktér vnímaný práve vo význame teroristickej organizácie, ktorá pácha terorizmus.²⁰⁶ Príkladom takéhoto použitia je rezolúcia 1540(2004), ktorá sa zaoberá neštátnymi aktérmi v spojení so šírením jadrových, chemických a biologických zbraní. Podľa rezolúcie je neštátny aktér „osoba alebo spoločnosť, ktorá pri vykonávaní svojej činnosti nekoná pod zákonnou autoritou žiadneho štátu...“²⁰⁷ V spojení s terorizmom sa v ďalšom texte spomína hrozba terorizmu zo strany neštátnych aktérov, ktorí sú uvedení na zozname OSN v prípade, ak získajú zbrane uvedené vyššie.

Pojmové vymedzenie je stále laxné. Teória medzinárodného práva pripúšťa, že títo aktéri majú istú formu subjektivity pre určité prípady, nevedie to však k záveru, že by mali byť plnoprávnymi subjektmi medzinárodného práva, a tým pádom ich postaviť, v obmedzenej miere, na roveň štátov. Už samotný pojem *aktér* má politický a nie právny charakter, nedá sa prirovnáť k pojmu subjekt (možno snáď iba objekt, ale objektom medzinárodného práva môže byť čokoľvek, čo podlieha jeho regulácii). Pojem neštátny aktér teda nemá právnu relevanciu, čo sa týka subjektivity.²⁰⁸

Neštátnych aktérov nie je možné regulovať, teda ukladať im povinnosti a priznávať práva bez ich súhlasu (podľa zásady medzinárodného práva, že štátom možno uložiť len tie povinnosti, ku ktorým sa sami zaviazali, resp. na tvorbe ktorých sa podieľali). Pokiaľ ide o teroristické organizácie, nie je možné celkom vylúčiť názor, že pri porušovaní medzinárodného práva sa na nich vzťahuje *ius cogens*. I keď je vyvodenie zodpovednosti neštátnych aktérov za porušenie *ius cogens* zatiaľ iba teoretické, zastávam názor, že teroristické organizácie by mali *ius cogens* dodržiavať. V medzinárodnom práve, ktoré je stále orientované na štáty, MSD poskytol priestor na ich uznanie za subjekty v rozsudku *Reparation for Injuries Case*: „Subjekty práva nie sú v žiadnom právnom systéme úplne totožné v povahe ich práv a ich povaha závisí od potrieb spoločnosti.“²⁰⁹

²⁰⁵ MRÁZEK, J. Válka proti terorizmu a mezinárodní právo. In SCHEU, H. Ch. a Z. ŠULCOVÁ. *Mezinárodněprávní aspekty boje proti terorismu*. Praha: Univerzita Karlova, 2004. Právní aspekty terorismu. s. 221.

²⁰⁶ Pojem neštátny aktér je širší pojem ako teroristická organizácia. Zahŕňa tiež súkromné vojenské a bezpečnostné spoločnosti, mimovládne organizácie, ktoré však nie sú v priamom spojení s terorizmom.

²⁰⁷ Rezolúcia BR OSN S/RES/1540(2004), 1. bod preambuly.

²⁰⁸ Podrobnejšie pozri v ALSTON, P. *Non-state actors and human rights*. Oxford: Oxford University Press, 2005. The Collected Courses of the Academy of European Law. s. 19-21.

²⁰⁹ *Reparation for Injuries Suffered in the Service of the United Nations*, ICJ Reports 1949, 178.

Každý neštátny aktér, ktorý pácha terorizmus, má svoje špecifiká, a preto jednotná definícia, resp. spôsoby postihu voči nim, nemôžu byť rovnaké pre všetkých. Stručne spomeniem niektoré z nich.

Cieľom Al Kájdý je rozšíriť kalifát na všetky krajiny, kde žijú moslimovia a zvrhnúť americký vplyv v týchto krajinách. Ich ideológia je absolutistická, nie je možné ju ovplyvniť, teda mierové spôsoby riešenia konfliktu by boli neúčinné (napr. diplomatickou cestou, vyjednávaním alebo politickým kompromisom). V porovnaní s IRA, tradičnou teroristickou organizáciou minulého storočia, kde bolo možné dospieť ku kompromisu, tu toto riešenie neprichádza do úvahy. Al-Káida sa prihlásila k útokom z 11. septembra, stala sa tak agresorom voči USA. Na jej činnosť reagujú rezolúcie BR OSN, napr. 1373(2001), kde je zreteľná snaha OSN zastaviť štáty v podporovaní terorizmu a zabrániť poskytovaniu bezpečných útočísk (safe havens).²¹⁰ Zaujímavé je, že sa v nej síce spomína al-Káida, avšak rezolúcia je priamo mierená na štáty, teda BR OSN výslovne nepovyšuje neštátneho aktéra na úroveň štátu- plnoprávneho subjektu medzinárodného práva.

Al-Káidu nie je možné považovať ani za povstalecké hnutie, teda dočasný subjekt medzinárodného práva s obmedzenou medzinárodnoprávnou subjektivitou. Hoci spĺňa podmienku efektívneho výkonu moci nad časťou územia štátu, štáty ju ako povstalecké hnutie neuznali, práve naopak, je zreteľná podpora centrálnych vlád (Irak, Afganistan). Al-Káida sa navyše neangažuje politicky, nesformovala povstaleckú vládu. Jej právny status je preto nejasný, pretože okrem neštátneho aktéra, ktorý sám o sebe nie je definovaným pojmom medzinárodného práva, ju nie je možné zaradiť ani pod jednu právnu kategóriu.

Hnutie Taliban sa najviac blíži k dosiahnutiu právnej subjektivity štátu v ponímaní medzinárodného práva. Nejde totiž iba o teroristickú organizáciu, ale ako v prípade IRA sa angažuje politicky. Do roku 2001 bol Taliban de facto štátny stabilizovaný režim, ktorý vykonával štátnu moc na území Afganistanu, i keď, s výnimkou troch štátov, nebol uznaný za legitímnu vládu. Po invázii USA sa jeho pozícia zmenila na povstalecké hnutie; Taliban stále ovláda niektoré územia Afganistanu a po smrti lídrov v roku 2014 a 2016 zostáva roztrieštený na niekoľko menších zoskupení.

Hoci je v súčasnosti v Afganistane nastolená demokratická vláda, hrozba terorizmu na jeho území neoslabla. Je to najmä kvôli činnosti Talibanu a ďalších teroristických skupín, ktoré Afganistan zastrešuje. Od roku 2011 Taliban používal profesionálnu guerilla

²¹⁰ Rezolúcia BR OSN S/RES/1373(2001).

taktiku, od r. 2014 a stiahnutia vojsk NATO sa jeho taktika označuje za hybridný spôsob vedenia vojny, s prvkami konvenčnej vojny.²¹¹ Taliban je však natoľko spätý s Afganistanom, že po útokoch 9/11 bol napadnutý USA, a to po prijatí rezolúcie BR OSN, kde nebol spomenutý možný cieľ útoku. Poskytovanie útočiska jednotkám al-Káidy bol podľa USA dostatočný dôvod na inváziu a vágny postoj OSN vyjadrený v rezolúciách tomu napomohol. Taliban sa priamo zapojil do medzinárodného terorizmu, tým sa stal terčom, voči ktorému je možná individuálna alebo kolektívna sebaobrana napadnutým štátom.²¹²

Pomerne novým neštátnym aktérom, ktorý mátie názvoslovie, je Islamský štát (tiež ISIS, IS, ISIL, Daesh). ISIS nie je štát v zmysle medzinárodného práva, ale militantná skupina, ktorá sa za štát prehlasuje. Okupuje územie Sýrie a Iraku a od roku 2014 je cieľom útoku USA, ktoré proti nemu začali vojenskú ofenzívu. Hoci ide o teroristickú skupinu, ktorá využíva násilie odporujúce MHP i MLP a hrubo porušuje medzinárodné právo, al-Káida sa od nej dištancuje.²¹³ Útoky na ISIS na území Iraku a Sýrie naplno otvárajú diskusiu o možnosti použitia sily voči neštátnym aktérom. Ako pri al-Káide, i u Islamského štátu je možné uvažovať o jeho klasifikovaní ako povstaleckého hnutia. Jeho cieľom je vytvorenie štátu, ovláda značné územia, kde vykonáva moc a má aj mocenskú štruktúru. Štáty Islamský štát neuznali pre jeho praktiky, ktoré sú nezlučiteľné s medzinárodným právom. I pri IS je značná podpora ostatných štátov centrálnym vládam krajín, kde IS pôsobí a snaha potlačiť ho, napr. inváziou USA do Sýrie a Iraku v r. 2014.

Vo všeobecnosti je možné al-Káidu a Islamský štát podradiť pod charakteristiku Bílkovej, ako „zle identifikovateľnú entitu nadnárodnej povahy“.²¹⁴ Pri spomenutých neštátnych aktéroch je nutné spomenúť postavenie súkromných vojenských a bezpečnostných spoločností. Ich právna regulácia, na jednej strane žiadaná, na druhej popieraný jej zmysel a praktický dopad na už existujúce normy, je zatiaľ rámcová s minimálnym dopadom na boj s terorizmom, keďže teroristický útok nie je ekvivalentným pojmom s

²¹¹ GIUSTOZZI, A. Counterinsurgency Challenge in Post-2001 Afghanistan. *Small Wars* [online]. 2017, **28**(1), 12-33 [cit. 2017-03-20]. DOI: 10.1080/09592318.2016.1266126. ISSN 09592318. s. 17-18. Taliban vo februári 2017 zmenil svoj názov na Islamský emirát v Afganistane (IEA) a vyhlasuje, že je vo vojne so štátom Afganistan.

²¹² Podrobnejšie o statuse Talibanu v PHILLIP, C. Taliban. *Max Planck Encyclopedia of Public International Law* [online]. Oxford University Press, 2013.

²¹³ Vedenie al-Káidy vydalo výrok, že ISIL nie je vetvou al-Káidy. „... (Al Qaeda) does not have an organizational relationship with it and is not the group responsible for their actions.“ Al Qaeda breaks link with Syrian militant group ISIL. In: *Reuters* [online]. 3rd February 2014 [cit. 2017-01-20]. Dostupné z: <http://www.reuters.com/article/us-syria-crisis-qaeda-idUSBREA120NS20140203>.

²¹⁴ BÍLKOVÁ, V., J. KYSELA, P. ŠTURMA. *Výjimečné stavy a lidská práva*. Praha: Auditorium, 2016. ISBN 9788087284575. s. 78.

ozbrojeným útokom.²¹⁵

Objavujú sa názory, že nie je nutné definovať a regulovať neštátnych aktérov, ale samotný terorizmus, a to univerzálnou definíciou. Tomuto riešeniu sa dá vytknúť, že prijatie definície terorizmu by muselo obsahovať vyjadrenie, či bude zodpovednosť vyvodzovaná iba voči štátu alebo aj voči neštátnym aktérom.²¹⁶

Podľa medzinárodného práva v súčasnosti je zjavné, že akt terorizmu môžu spáchať členovia neštátnej skupiny, avšak zodpovednosť je vyvodzovaná voči štátom, u ktorých je priame páchanie terorizmu sporné. Štáty sú ešte stále monopolným subjektom medzinárodného práva. Teroristi vždy pôsobia na nejakom území, ktoré patrí konkrétnemu štátu. Tento štát má právo i povinnosť vykonávať na tomto území svoju jurisdikciu a nielen ochrániť obyvateľstvo pred hrozbou terorizmu, ale aj aktívne predchádzať možným útokom. Neštátni aktéri, hoci v súčasnosti roztrúsení v malých skupinách na území viacerých štátov, predstavujú hrozbu, ktorá môže vyústiť v teroristický čin. Medzinárodné právo musí nájsť efektívnu cestu, ako teroristickým skupinám zabrániť páchať teroristické útoky. To sa dá dosiahnuť iba na úrovni štátov, ktoré budú efektívne vykonávať svoju jurisdikciu a podľa svojich vnútroštátnych pravidiel postihovať teroristov či celé organizácie (napr. svojím systémom trestného práva).

Na taktiku boja s terorizmom nie je v medzinárodnom spoločenstve ustálený názor. Spôsob odpovede na teroristické útoky často balansuje na hranici legality podľa platného medzinárodného práva. Typickým príkladom je vojna proti terorizmu, ktorá sa v čase jej vyhlásenia USA stretla s náporom kritiky a opätovne donútila odbornú verejnosť zamyslieť sa nad statusom neštátnych aktérov i vnímaní zákazu použitia sily a jeho výnimiek.

3.3 Vojna proti terorizmu

Hoci nie je pochýb o tom, že útoky z 11. septembra boli nelegálnym činom s obrovskými dôsledkami pre USA i medzinárodné právo, o reakcii na tieto útoky sa už desaťročie vedú debaty, spochybňuje sa konanie USA a hľadajú sa cesty, ako nový fenomén „vtesnať“

²¹⁵ BÍLKOVÁ, V. Dilemata právní úpravy postavení soukromých vojenských a bezpečnostních společností. *Nové trendy odpovědnosti a řešení sporů v mezinárodním právu (vliv nestátních aktérů)*. Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta. 2012. s. 9-21.

²¹⁶ Pre teroristov by definícia terorizmu znamenala zvýšené uchýľovanie sa ku guerille, ktorá by nahradila terorizmus v prípadoch, ke by sa kryl s definíciou. Teroristi by sa snažili vyhnúť situáciám spadajúcim pod definíciu a vytvorili by si nový spôsob boja, s najväčšou pravdepodobnosťou guerillu, ktorá má otvorené možnosti a je podobná terorizmu v niektorých jej znakoch (pozri Prílohu č. 1 k tejto práci).

pod existujúce inštitúty medzinárodného práva. Teroristický útok, vykonaný organizáciou - neštátnym aktérom, ktorý nespadá pod sféru vplyvu žiadneho štátu, dokázal spôsobiť porovnateľné škody ako vojenský útok štátu (napr. útok na Pearl Harbor v roku 1941).

11. september znamenal prevrat v strategickom vnímaní terorizmu a al-Káidy Spojenými štátmi. Bushova administratíva vyhlásila vojnu proti terorizmu. Zo začiatku bolo toto vyhlásenie vnímané v právnom význame, teda že sú USA v ozbrojenom konflikte s al-Káidou a jej prívržencami. Veľmi rýchlo sa rétorika otočila pod tlakom kritiky a praktických dôsledkov, ktoré by vyhlásenie vojny znamenalo. I po reakcii medzinárodného spoločenstva prijatými rezolúciami OSN, je kontroverzná otázka následnej operácie Trvalá sloboda, zadržiavanie väzňov v Guantáname či bojové operácie USA na území Sýrie, Iraku či Afganistanu.

Greenwood tvrdí, že označenie pre útoky z 11. septembra ako „vojnových činov“ a celého konfliktu ako vojny proti terorizmu je pochopiteľné v politickej rovine, ale nie v medzinárodnom práve.²¹⁷ Plne sa stotožňujem s jeho názorom. Hoci boj s terorizmom môže splňať niektoré zo znakov vojny, rozhodne ho nie je možné považovať za konvenčnú vojnu. Tento názov je len akýmsi alibi, prostriedkom na ospravedlnenie rázneho zásahu voči terorizmu, nakoľko nie je možné terorizmus ako fenomén zahŕňajúci množstvo osobitostí spomenutých v predchádzajúcich kapitolách, vtiesnať do definície vojny podľa medzinárodného práva. Ak by to bolo možné, nebolo by napríklad také dôležité prijať jeho definíciu a zaoberať sa legálnou reakciou naň.

Cassese tvrdí, že pojem vojna je nepochybne zlé pomenovanie. Vojna je ozbrojeným konfliktom medzi dvoma štátmi, čo nie je situácia závažného teroristického útoku neštátnej organizácie proti štátu. Pripúšťa, že použitie termínu vojna má veľký psychologický dopad na verejnú mienku a upriamenie na nevyhnutnú odpoveď s použitím násilia a takými prostriedkami, ako by to bolo vo vojne.²¹⁸

Názov *vojna proti terorizmu* je však účinným nástrojom zahraničnej politiky USA. Samotný názov indikuje, že sa jedná o závažný konflikt, že reakcia na neho bude tvrdá a budú prijaté opatrenia s použitím sily, prípadne s odvolaním sa na právo sebaobrany, čo USA skutočne urobili. Pomenovanie reakcie na útoky z 11. septembra ako vojny je výhodné aj pre štát, ktorý vojnu vypovedal. Za takejto situácie je oprávnený legálne

²¹⁷ GREENWOOD, Ch. International Law and the 'War against Terrorism'. *International Affairs*. April 2002, vol. 78, issue 2. s. 306.

²¹⁸ CASSESE, A. Terrorism is Also Disrupting Some Crucial Legal Categories of International Law. *The European Journal of International Law*. [online] 2001. Vol. 12, No. 5. s. 993.

používať prostriedky boja dovolené vo vojne, teda aj použitie sily. Vyhlásenie vojny proti terorizmu sa ľahko môže otočiť proti USA. Pokiaľ teroristi uznajú, že sú bojujúcou stranou, budú oprávnené presvedčení, že sú vo vojne, a teda ich útoky sú legitímne (majú povolené zabiť).

Vojna proti terorizmu je nesprávne právne pomenovanie stavu, ktorý nastal po útokoch z 11. septembra. Samotné USA počas mandátu prezidenta Busha tvrdili, že nejde o vojnu podľa pravidiel medzinárodného práva, ale o novú, koncepcie inú vojnu. Názov sa zmenil s nástupom prezidenta Obamu do funkcie- v marci 2009 bola oficiálne premenovaná na „overseas contingency operation“, teda na zahraničnú bojovú činnosť, a v roku 2010 sa názov opäť zmenil na neurčitý „boj proti násilnému extrémizmu“ (countering violent extremism).²¹⁹ Tieto zmeny vypovedajú o uvedomení si faux-pas v právnom zaradení konfliktu s al-Káidou. Z pojmovej nejednotnosti vyplýva nejasné postavenie teroristov (tiež menený názov), problém území, kde sa konflikt odohráva, a samozrejme klasifikácia neštátnych aktérov ako bojujúcej strany. Je dôležité poznamenať, že niektoré fázy tzv. vojny proti terorizmu mali povahu ozbrojeného konfliktu, napr. vojna v Afganistane. Za týchto okolností nie je možné vylúčiť právnu úpravu regulujúcu ozbrojený konflikt, najmä uplatnenie MHP.

Ak považujeme vojnu proti terorizmu za neoprávnené vyhlásenie, ktoré odporuje normám medzinárodného práva (oi. klasifikácie neštátnych aktérov ako bojujúcich strán), je nutné tento stav legálne pomenovať a kategorizovať jednotlivé činy pod platné normy medzinárodného práva. Buď uznáme modifikáciu obsahu tradičných pojmov ako je vojna alebo ozbrojený útok a prispôbime ich tak, aby sa dal boj s terorizmom pod ne podradiť, alebo uznáme, že je potrebné vyčleniť tento konflikt pod nové odvetvie práva, a v ňom určiť pravidlá na boj s terorizmom.

3.3.1 Použitie sily

Jedným z najdôležitejších pravidiel moderného medzinárodného práva je nepochybne zákaz hrozby silou a použitia sily. Okrem obsiahnutia tohto pravidla v medzinárodných dokumentoch je tiež univerzálne prijímané za súčasť obyčajového medzinárodného práva. Často akcentovaným problémom je význam pojmu „sila“ v článku 2 ods. 4 Charty

²¹⁹ WILSON, S.- KAMEN, A. 'Global War on Terror is Given New Name'. *The Washington Post*[online]. March 25, 2009.[cit. 2017-03-05].

OSN, kde je zákaz použitia sily zakotvený. Pojem sila je v znení Charty OSN použitý zámerne, pričom nebol použitý pojem vojna, ako to bolo v dokumentoch predchádzajúcich Chartu OSN. Hoci je pre použiteľnosť tohto ustanovenia Charty nepochybne výhodou, že bol použitý širší pojem, pretože umožňuje širší výklad a nie je nutné splnenie ďalších podmienok (napr. pri pojme vojna by sa muselo preukazovať, že ide o vojnu a splňať jej definičné znaky), nastáva situácia, kedy nie je úplne jasné, či zahŕňa pojem sila iba ozbrojený útok alebo aj iné formy útoku. Názory na túto otázku sa rôznia.

Za záväzný výklad je možné považovať rozhodnutie MSD vo veci *Nicaragua*, kde súd považoval ustanovenia Charty skôr za dynamické ako za fixné, a teda po čase schopné zmeny praxou štátov.²²⁰ Vývoj v medzinárodnom práve teda prešiel od systému obmedzenia vojny a použitia sily, cez odsúdenie vojny ako prostriedku riešenia vzťahov medzi štátmi až po výslovný zákaz vojny a použitia sily v Charte OSN.

Po 11. septembri bolo predmetom diskusie klasifikovanie útokov, nakoľko od ich začlenenia pod niektorý inštitút medzinárodného práva sa odvíjala reakcia štátov a to ako USA, tak aj celej OSN. Ide o ozbrojený útok podľa č. 51 Charty, ohrozenie mieru podľa čl. 39 Charty alebo o agresiu? Je to trestný čin podľa práva USA alebo ide o celkom nový fenomén, ktorý nemá v medzinárodnom práve svoj ekvivalent? Na zodpovedanie týchto otázok je nutné terorizmus „rozdeliť“ do jednotlivých kategórií a zisťovať, či spĺňa ich znaky. Klasifikovať útoky z 11. septembra iba ako vnútroštátny trestný čin nie je možné. Medzinárodný presah je viac ako očividný. Je potrebné sa s terorizmom vysporiadať na medzinárodnej úrovni, v súlade s platnými medzinárodnoprávnymi normami.

Existujú dva modely na boj s terorizmom. Vojnový model na boj s terorizmom je v kontraste s modelom trestného práva. Vojnový model zahŕňa metódy vedenia vojny, ozbrojené intervencie, použitie ozbrojených síl a násilia. Model trestného práva využíva vynútiteľnosť práva a stíhanie páchatel'ov. Vojnový model má väčší efekt na politiku a psychiku ľudí ako na práva a povinnosti vyplývajúce z MHP.²²¹

Ak by išlo o akt začínajúci vojnu, sú použiteľné pravidlá stanovené pre vojnu, kde

²²⁰ Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua, ICJ Reports 1986, par. 191-195. Paradoxne, ako je rozobrané v ďalšom texte, sa prevratný rozsudok v súčasnosti mení na obsolétny v dôsledku vplyvu neštátnych aktérov.

²²¹ Podrobnejšie o vojnovom modeli vs modeli trestného práva v ALSTON, P. a R. GOODMAN. *International human rights: the successor to international human rights in context: law, politics and morals: text and materials*. Oxford: Oxford University Press, 2013. s. 392.

útočníkom môže byť iba štát.²²² Ak je to ozbrojený útok, ide o výnimku zo zákazu použitia sily a je možné sa odvolávať na právo sebaobrany. Vojnový akt to nie je, pretože útok sa nestal v čase vojny. Ak by sme teoreticky akceptovali vyhlásenie vojny proti terorizmu ako vojnu, útok na USA sa stal predtým, teda nemôže ísť o vojnový akt.

Jednohlasne prijaté rezolúcie následne po útokoch na Svetové obchodné centrum a Pentagon tieto činy klasifikujú ako „hrozbu medzinárodného mieru a bezpečnosti“. Hoci pôvodne mohlo byť takto klasifikované iba správanie štátu, na praxi Bezpečnostnej rady je zreteľné, že medzinárodný terorizmus zaraďuje pod ohrozenie medzinárodného mieru a bezpečnosti.²²³ To však ešte z právneho hľadiska nerieši zaradenie legálnej reakcie na teroristický útok pod čl. 51 Charty OSN, ktorý upravuje zásah v kolektívnej alebo individuálnej sebaobrane. Toto prehlásenie v rezolúcii má proklamačný charakter, ale nie relevantný právny význam.

3.3.2 Terorizmus ako ozbrojený útok

Článok 51 Charty OSN stanovuje, že sebaobrana je legítimna len proti ozbrojenému útoku.²²⁴ Výslovne síce neuvádza, že páchatelom ozbrojeného útoku musí byť štát, ale vyplýva to zo širšieho kontextu (adresátni noriem sú štáty).

Rezolúcie 1368(2001) a 1373(2001) po prvýkrát priznávajú právo štátu na individuálnu a kolektívnu sebaobranu ako odpoveď na teroristické činy. NATO sa prvýkrát v histórii odvolala na čl. 5 Severoatlantickej zmluvy a vyhlásila, že útok na USA bol útokom na všetky členské štáty a je pripravená zasiahnuť v kolektívnej sebaobrane. Ak je teroristická skupina schopná vyvolať ozbrojený útok so závažnými účinkami, ktoré sa dajú pripodobniť účinkom, ktoré by svojim konaním vyvolal štát-agresor, podľa Greenwooda nič nevyklučuje uplatnenie čl. 51 Charty.²²⁵

Toto tvrdenie vôbec nie je jednoznačné a nie je možné s ním bez výhrad súhlasiť. V rezolúcii 1368 sa síce v preambule zdôrazňuje „právo na individuálnu alebo kolektívnu

²²² GREENWOOD, Ch. International Law and the 'War against Terrorism'. *International Affairs*. April 2002, vol. 78, issue 2. s. 305.

²²³ Rezolúcia BR OSN S/RES/1368(2001) a S/RES/1373(2001). Takéto začlenenenie medzinárodného terorizmu vidieť napr. už v rezolúcii S/RES/748(1992) pri zlyhaní Líbye v predstavení konkrétnych opatrení na zrieknutie sa terorizmu.

²²⁴ „Ak dôjde k ozbrojenému útoku proti členovi Organizácie Spojených národov, nijaké ustanovenie tejto Charty neprekáža prirodzenému právu na individuálnu alebo kolektívnu sebaobranu, kým Bezpečnostná rada neurobí potrebné opatrenia na zachovanie medzinárodného mieru a bezpečnosti.“ Čl. 51 Charty OSN.

²²⁵ GREENWOOD, Ch. International Law and the 'War against Terrorism'. *International Affairs*, April 2002, vol. 78, issue 2. s. 307.

sebaobranu v súlade v Chartou OSN“, avšak v samotnom texte sú útoky pomenované ako „teroristické útoky“, nie ozbrojené útoky, ktoré „predstavujú ohrozenie medzinárodného mieru a bezpečnosti“. ²²⁶ Presný rozsah výkonu práva na sebaobranu či legalita následnej operácie Trvalá sloboda však z rezolúcií jasný nie je. Objavujú sa pochybnosti o tom, či Bezpečnostná rada naozaj rozšírila pojem ozbrojený útok aj na neštátnych aktérov, keďže pojem ozbrojený útok sa objavuje iba v preambule spomenutých rezolúcií, v texte je už len „hrozba medzinárodného mieru a bezpečnosti“.

Z rezolúcií je však očividná vôľa štátov schváliť právo na sebaobranu USA. ²²⁷ Odpoveďou vo forme sebaobrany bolo zo strany USA napadnutie Afganistanu, teda štátu a nie priamo organizácie, ktorá ozbrojený útok spôsobila. Prezident Bush sa vyjadril, že nebude robiť rozdiel medzi teroristami a tými, ktorí ich zastrešujú. ²²⁸ Na to by muselo dôjsť k zmene práva, konkrétne k nazeraniu na pojem ozbrojený útok a pričítateľnosť konania neštátnych aktérov štátu. ²²⁹ Svojou nečinnosťou však Afganistan umožnil, aby sa na jeho území rozmáhala teroristická organizácia, čím porušil záväznú normu medzinárodného práva nenechať svoje územie využívať ako základňu pre útok voči inému štátu. V čase začatia operácie Trvalá sloboda nebola jasná súvislosť medzi konaním Talibanu, resp. podpory al-Káidy a nekonaním štátu. Zdá sa, že výroky USA o tom, že nerobia rozdiely medzi teroristami a štátmi, ktoré ich zastrešujú, je viac politickým ako právne relevantným vyhlásením. Z pohľadu medzinárodného práva mieša dva režimy, práva jednotlivcov a povinnosti štátov.

3.3.3 Právo na sebaobranu

Právo na sebaobranu je zakotvené v článku 51 Charty OSN a má dve formy: individuálnu a kolektívnu. Štáty sa k nej môžu uchýliť, ak reagujú na ozbrojený útok. Výkon sebaobrany nie je neobmedzený. Podmienky pre jej výkon sú stanovené jednak v Charte OSN a v medzinárodnom obyčajovom práve. Sebaobrana musí byť nevyhnutná

²²⁶ Rezolúcia BR OSN S/RES/1368(2001).

²²⁷ GRAY, Ch. *International Law and the Use of Force*. Oxford University Press. 2008. s. 193, 198, 199.

²²⁸ MURPHY, S. D. *Contemporary Practice of the United States Relating to International Law*. *American Journal of International Law* [online]. 2002, **96**(4), 956-983 [cit. 2017-02-18].

²²⁹ Zatiaľ nie sú zrejmé argumenty v prospech zmeny práva, nakoľko priamo nevyplýva z rezolúcií BR. Pričítateľnosť konania štátu je dlho známym inštitútom v medzinárodnom práve, najmä po rozsudku ICJ *Nicaragua*. V tomto spore nešlo o pričítateľnosť konania neštátnych aktérov štátu tým, že štát svojím omisívnym konaním nechá na svojom území pôsobiť teroristické organizácie. Vyvodenie zodpovednosti je stále otáznou, najmä pri situácii Talibanu v Afganistane (Afganistan sa považuje za zrútený štát neschopný vykonávať svoju jurisdikciu na svojom území, ktoré je sčasti ovládané Talibanom), al-Káidy a IS.

a primeraná, v opačnom prípade ide o protiprávne konanie. Tieto kritériá konkretizoval Medzinárodný súdny dvor vo svojom rozsudku *Nicaragua*.²³⁰

Kritérium primeranosti je chápané tak, že štát môže využiť inštitút sebaobrany „len v rozsahu nevyhnutnom na svoju obranu a na odrazenie útoku, nemá mať povahu odvetvy alebo potrestania“.²³¹ Tento výklad je sporný vo vzťahu k teroristickým útokom. Vzhľadom na ich nízku predvídateľnosť a pomerne rýchly priebeh je takmer nemožné zmobilizovať účinnú odpoveď na odvrátenie teroristického útoku počas jeho trvania. Ak dôjde k sebaobrane následne po tom, čo teroristický čin skončil, nejde o sebaobranu, ktorá je primárne zameraná na odvrátenie útoku, ale o represálie, pri ktorých je použitie sily zakázané. USA tvrdili, že výkon práva na sebaobranu sa vzťahuje do budúcnosti, na odvrátenie hroziacich útokov.²³²

USA sa v snahe rozšíriť použitie sebaobrany na teroristické činy snažili namieriť použitie sebaobrany do budúcnosti (rozšírenie časového hľadiska), ktoré ťažko splní kauzálny nexus medzi budúcim činom a odvetným zásahom, ak sa útok ešte nestal. Je problematické, ak nie priamo nemožné, predvídať budúci útok s takou precíznosťou a istotou, aby bola splnená požiadavka nevyhnutnosti.

Aj keď sa objavujú názory, že právo na sebaobranu a podmienky jeho výkonu prešli radikálnou zmenou, okrem praxe niektorých štátov a názorov akademikov nie je zrejmé, že by v právnej rovine k posunu došlo. Príkladom je ustálená judikatúra MSD v oblasti použitia sily, ktorá aj napriek kritike zastáva názor opierajúci sa o rozsudok *Nicaragua*.²³³

MSD už v 80. tých rokoch určil rozsah obvyčajového zákazu použitia sily, potvrdil reštriktívny výklad pojmu „ozbrojený útok“, na ktorý je možné odpovedať sebaobranou, a načrtol aj úzky výklad v otázke „súkromnej sily“.²³⁴ Úzky výklad práva na sebaobranu začal už v 40. rokoch rozsudkom *Corfu Channel* a po *Nicaragua* pokračoval aj v rozsudku *Oil Platforms*²³⁵, kde MSD potvrdil zákaz použitia sily na všetky prípady, aj na útoky,

²³⁰ Medzinárodný súdny dvor vyhlásil, že existuje „osobitné pravidlo, podľa ktorého sebaobranu by odôvodňovali iba opatrenia, ktoré sú proporcionálne k ozbrojenému útoku a nevyhnutne na neho reagujú“. *Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua*, ICJ Reports 1986, ods. 176.

²³¹ Ch. Gray In AZUBUIKE, E. CH. Probing the scope of self-defence in international law. *Annual Survey of International and Comparative Law, Golden Gate University, School of Law*, vol. 17. s. 163.

²³² GREENWOOD, Ch. International Law and the 'War against Terrorism'. *International Affairs*, April 2002, vol. 78, issue 2. s. 312.

²³³ Napr. Maogoto, ktorý zastáva liberálnejšiu vlnu názorov podporenú praxou USA.

²³⁴ TAMS, C. J. Light Treatment of a Complex Problem: The Law of Self-Defence in the Wall Case. *The European Journal of International Law*. [online]. 2005. Vol. 16, No. 5. s. 965. [cit. 2017-02-16].

²³⁵ *Corfu Channel Case*, ICJ Reports 1949; *Case concerning Oil Platforms*, ICJ Reports 2003.

ktoré sa neklasifikujú ako ozbrojené útoky (menšie formy použitia sily), pretože aj tie sú v rozpore s OSN v zmysle článku 2 odst. 4 Charty. V línii striktného ponímania použitia sily MSD je poňatý aj posudok *Wall Advisory Opinion*, ktorý prišiel v časovej osi po odvetných útokoch USA v Afganistane a Iraku. V tomto posudku síce súd neaplikoval čl. 51 Charty OSN, pretože sa podľa súdu na prípad nevzťahoval, predsa len však potvrdil dve podmienky použitia sily výkonom práva na sebaobranu:

1. z textu čl. 51 Charty vyplýva, že sebaobrana môže byť vykonaná proti ozbrojenému útoku jedného štátu voči druhému štátu;
2. môže ísť iba o útok, ktorý pochádza „zvonku“ územia štátu, ktorý chce konať v sebaobrane.²³⁶

Súd takto odlišil prípad Izraela, ktorý chcel reagovať v sebaobrane na útok z Palestínskeho územia, ktoré bolo okupované, teda v moci Izraela, a prípad USA, ktoré reagovali na útok zvonku po 9/11, teda z územia, ktoré nebolo kontrolované štátom vykonávajúcim sebaobranu. MSD teda usmernil výkon sebaobrany podmienkou exteritoriality útoku a na medzištátny konflikt.

Prípad *Armed Activities* z roku 2005 neprelomil prax MSD a ďalej vykladá právo na sebaobranu úzko, vo vzťahu k štátom.²³⁷ Do úvahy však treba vziať i odchylné názory sudcov, ktorí kritizujú prístup súdu, útok Konga na Ugandu by klasifikovali ako ozbrojený útok a priznali Ugande právo na sebaobranu. Podporujú názor o práve na sebaobranu voči neštátnym aktérom i v prípade, keď nie sú pod kontrolou štátu.²³⁸

Otázka použitia sily a výkonu sebaobrany voči neštátnym aktérom je predmetom debaty už od 90. tých rokov, kedy sa medzinárodné spoločenstvo muselo začať intenzívne zaoberať legálnou reakciou na terorizmus a následné protiteroristické opatrenia prijímané štátmi. Táto nejasná problematika má tradičný a moderný prístup k rozsahu výkonu práva na sebaobranu, a to z časového hľadiska i entít, voči ktorým je povolená.

V tradičnom prístupe sa na sebaobranu nazerá ako na striktné obranný prostriedok bezprostredne nadväzujúci na ozbrojený útok alebo útok bezprostredne hroziaci. Napríklad Trevalio zastáva názor, že hoci by nemuselo nutne ísť o ozbrojený útok, nie je mo-

²³⁶ Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory, ICJ Reports 2004. par. 139.

²³⁷ Case concerning Armed Activities on the Territory of the Congo, ICJ Reports 2005, par. 145-146.

²³⁸ Armed Activities case: Separate Opinion of Judge Kooijmans, par. 26-31; Separate Opinion of Judge Simma, par. 4-12.

žné potrestať agresora potom, ako sa útok odohral, prípadne hrozba pominula alebo nie je bezprostredná. Tento výklad podopiera prípadom *Caroline*.²³⁹ Zástancom tradičného prístupu je aj Cassese, ktorý tvrdí, že sebaobrana je výnimkou zo všeobecného zákazu zákazu použitia sily, a preto musí byť vykladaná úzko.²⁴⁰ Akákoľvek odvetá, ktorá sa odohrá po útoku, je nezákonná, a nie je možné ju ospravedlniť právom na sebaobranu. Podstatou tradičného prístupu k cieľu sebaobrany je úzke chápanie, potvrdené MSD v prípade *Nicaragua*. Aj tento historický prístup priznáva právo na sebaobranu voči útokom neštátnych aktérov, avšak len v prípade, že ich konanie je pričítateľné štátu (testom efektívnej kontroly) a Medzinárodným trestným súdom pre bývalú Juhosláviu v prípade *Tadić* (celkovým testom), teda podmieňuje použitie sebaobrany kontrolným vplyvom štátu na útočníkov.

Druhým prístup k výkonu práva na sebaobranu je voľnejší, prispôsobuje si výklad Charty na súčasnú situáciu obhajujúc sa napríklad argumentom, že Charta OSN písaná v prvej polovici minulého storočia nemôže pokryť vzrastajúcu hrozbu terorizmu pochádzajúcu najmä od neštátnych aktérov. Ďalším „dôkazom“ je prirovnanie teroristického útoku k ozbrojenému útoku v rezolúciách OSN 1368(2001) a 1373(2001) po 11. septembri. Tieto rezolúcie vyjadrujú jednohlasný súhlas štátov s individuálnym výkonom práva na sebaobranu USA voči neštátnemu aktérovi, ktorý ich napadol.²⁴¹ Ani tento prístup však nemôže ignorovať test efektívnej kontroly. Vysporadúva sa s ním po svojom. Na pričítateľnosť konania bude stačiť, že štát poskytuje teroristom bezpečné útočisko, čo splní požiadavku na väzbu štátu a organizácie. Toto však nevyplýva z rezolúcií OSN, ale z judikatúry a praxe štátov.

V modernom prístupe sa zákaz použitia sily v čl. 2 odst. 4 a práva na sebaobranu v čl. 51 Charty chápe ako tradičný princíp zmluvného práva. V obyčajovom práve sa už

²³⁹ TREVALIO, G. M. Terrorism, International Law, and the Use of Military Force. *Wisconsin International Law Journal*[online]. 2000(18). s. 144,145. Právnym základom na použitie sebaobrany je jej prvá definícia z roku 1837 v prípade parníka *Caroline*, ktorá je použitá aj na terorizmus. Minister zahraničných vecí USA sa vyjadril, že sebaobrana je zákonná vtedy, ak je možné dokázať „nevyhnutnosť sebaobrany a bezprostrednej neodvratnej hrozby, ktorá neponecháva žiadnu voľbu prostriedkov ani okamih pre úvahu.“In SHAW, M. *International Law*. 6th edition. Cambridge University Press, 2008. s. 1131.

²⁴⁰ CASSESE, A. Terrorism is Also Disrupting Some Crucial Legal Categories of International Law. *The European Journal of International Law*. [online] 2001. Vol. 12, No. 5. s. 1000.

²⁴¹ Rezolúcie BR OSN S/RES/1368(2001), S/RES/1373(2001). Ako sme spomenuli vyššie, v rezolúciách nie je priamo označený teroristický útok za ozbrojený útok, a nie je ani výslovne dovoľené použitie sily voči neštátnym aktérom, iba všeobecné skonštatovanie, že USA majú právo brániť sa. Na podporu tohto výkladu sme uviedli to, že USA napadli Afganistan, teda štát, na ktorého území sa neštátni aktéri zodpovední za útoky 9/11 nachádzali, a to aj napriek vyhláseniam, že vojna proti terorizmu je vyhlásená neštátnym aktérom (nie štátu).

podľa niektorých autorov praxou USA tvorí nový, širší výklad ustanovenia o použití sily voči neštátnym aktérom, teda teroristickým organizáciám, a to aj na území iného štátu, a nie je chápané ako agresia či narušenie ďalších princípov medzinárodného práva. Štát má právo brániť sa po teroristickom útoku, prípadne zabrániť ďalším útokom preventívnymi činom. Musí mať dôvodné podozrenie, že k útoku môže dôjsť a nemá nespochybniteľné dôkazy, že k útoku nedôjde.²⁴² Negatívny dôkaz právne neobstojí. Vždy existuje možnosť teroristického útoku, len nevieme predvídať, kedy presne nastane.

Na podloženie názorovej línie moderného prístupu uvádzam konkrétny prípad z roku 2014. Útoky na ISIS na území Iraku a Sýrie naplno otvárajú diskusiu o možnosti použitia sily voči neštátnym aktérom, a to nie v zmysle použitia cieleného zabíjania, ale bombových a raketových útokov na území iného štátu. Na útoky z roku 2014 dal Irak súhlas, avšak Sýria nie. Aj napriek tomu USA zaútočili na ciele na území Sýrie a narušili tak jej územie. Sýria tvrdila, že USA zaútočili v rozpore s medzinárodným právom. USA teda zaútočili na neštátneho aktéra na území štátu, ktorý zásah nepovolil.

Podľa tradičného chápania medzinárodného práva by išlo o jeho jasné porušenie, avšak objavujú sa názory (prevažne amerických akademikov), ktorí tvrdia, že došlo k zmene pravidiel medzinárodného práva tak, aby bolo schopné reagovať na súčasné výzvy, medzi ktoré terorizmus určite patrí. Hoci v zmluvnom práve k viditeľnej zmene nedošlo, obyčajové právo sa mení dynamickejšie. V tomto prípade je otázne, či prax zavedená USA je sformovaná ako obyčajové pravidlo, ktoré zaväzuje aj ostatné štáty, ktoré ho praxou zatiaľ nepotvrdzujú, resp. stavajú sa k nemu kriticky. USA opreli legalitu svojho konania o tri hlavné argumenty:

1. ISIS predstavoval hrozbu pre Irak, ktorý požiadal USA o pomoc,
2. ISIS je v Sýrii poskytované bezpečné útočisko a
3. sýrska vláda nebola schopná sa s ISIS efektívne vysporiadať.²⁴³

Prvý argument slúži iba na „legalizovanie“ zásahu v kolektívnej sebaobrane (je iba akýmsi utvrdením sa, že nedochádza k porušeniu medzinárodného práva). Druhý a tretí argument sú zatiaľ obhájiteľné iba praxou USA v obyčajovom práve. Cassese už v roku 2001 tvrdil, že nemôžeme nechať obeť terorizmu vybrať, na koho zaútočí bez autorizácie OSN. Iba

²⁴² Napríklad MAOGOTO, J. N.: War on the Enemy: Self-Defence and State-Sponsored Terrorism. *Melbourne Journal of International Law*, 2003, vol. 4, no. 2. s. 36.

²⁴³ SCHARF, M. P. How the War against ISIS Changed International Law.[article] *Case Western Reserved Journal of International Law*[online]. 2016, 48(15), s. 34, 35.[cit. 2017-01-31].

preto, že USA zhodnotili, že štát je bezpečným útočiskom a neefektívne sa vysporadúva s teroristami, nie je možné legalizovať útoky za súčasného porušenia zásady medzinárodného práva - rovnosti štátov.²⁴⁴ Tieto argumenty však nestačia na zdôvodnenie napadnutia neštátneho aktéra na území iného štátu. Dôkazom je konštantná judikatúra MSD v obdobných prípadoch *Nicaragua*, *Oil Platforms*, *The Wall Advisory Opinion* a *Congo Case*²⁴⁵, kde použitie sily voči teroristickej organizácii, ktorej činnosť nie je pričítateľná štátu, by bolo klasifikované ako nelegálny ozbrojený útok, proti ktorému by bol napadnutý štát oprávnený brániť sa.

Na druhej strane je nutné uznať, že ešte prednedávnom boli neštátni aktéri v použití sily menej nebezpeční ako štáty, ktoré disponovali plne vybavenými ozbrojenými zložkami, organizáciou a financiami. Terorizmus spôsobený neštátnymi aktérmi bol nebezpečný najmä v prípade štátom podporovaného terorizmu, kde štát prerozdelil značné prostriedky, aby teroristov vybavil. Súčasná situácia je iná a tento model sa zdá byť prekonaný. Teroristické útoky posledných rokov ukazujú, že teroristické organizácie majú často väčšiu moc a územný dosah, finančné prostriedky a schopnosť vykonať ozbrojený útok ako niektoré štáty. Dôkazom je al-Káida a útoky z 11. septembra, po ktorých medzinárodné spoločenstvo reagovalo zdržanlivo (proti akcii USA neboli protesty), i keď nie explicitne proti použitiu sily voči neštátnym aktérom.

V prípade boja proti terorizmu sa využíva i argument kumulácie útokov či trvajúceho útoku, kedy je možné zasiahnuť v sebaobrane „preventívne“, teda z časového hľadiska po menšom útoku, po ktorom však s najväčšou pravdepodobnosťou nasleduje ďalší. Kumulácia činov je relevantným faktorom i v MHP. Napr. Medzinárodný súdny tribunál pre bývalú Juhosláviu v prípade *Kupreškić* uviedol, že séria útokov na vojenské ciele, ktoré jednotlivito neporušujú požiadavku na primerané straty na životoch civilistov, môžu túto

²⁴⁴ CASSESE, A. Terrorism is Also Disrupting Some Crucial Legal Categories of International Law. *The European Journal of International Law*. [online] 2001. Vol. 12, No. 5. s. 1000.

²⁴⁵ Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua, ICJ Reports 1986; Case Concerning Oil Platforms (Iran v. U.S.), ICJ Reports 2003, 161; Armed Activities on the Territory of the Congo, ICJ Reports 2005; Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory, ICJ Reports 2004, 136: „Article 51 of the Charter thus recognizes the existence of an inherent right of self-defence in the case of armed attack by one State against another State. However, Israel does not claim that the attacks against it are imputable to a foreign State. . . . [T]herefore Israel could not in any event invoke those resolutions in support of its claim to be exercising a right of self-defence.“ V prípade *Nicaragua* nešlo o zodpovedanie otázky, či útok nezávislého neštátneho aktéra by mohol aktivovať právo na individuálnu sebaobranu voči tomuto aktérovi, ale to, či útok neštátneho aktéra môže byť považovaný za ozbrojený útok štátom, ktorý sa voči nemu bráni právom na sebaobranu.

požiadavku splniť svojím kumulatívnym účinkom.²⁴⁶ Súd sa odvoláva na kumulatívny efekt i prípade posúdenia, či čin spĺňa predpoklady na jeho uznanie za zločin proti ľudskosti. Upresňuje, že jednotlivé činy možno nie sú neľudské, avšak ich celkové dôsledky už áno. Odmietnutie práva na sebaobranu voči kumulácii útokov či trvajúcemu útoku by veľmi skomplikovalo spôsob obrany voči útokom neštátnych aktérov. Ich taktika by nedávala priestor k využitiu práva na sebaobranu, i keď celkové škody by boli značné a v súčte by sa vyrovnali útoku tradičnej armády.

Invázia, ktorej cieľom je predísť akémukoľvek nebezpečenstvu elimináciou lídrov teroristických organizácií, ktorí môžu rozhodnúť o týchto útokoch alebo k tomu pomôcť iným, je založená na koncepcii preemptívnej sebaobranu.²⁴⁷ Táto koncepcia sa dá vymedziť ako „vojenská akcia štátu, ktorý tak reaguje na bezprostredne hroziaci útok zo strany iného štátu v snahe zabrániť eventuálnym škodám, ktoré by tento útok spôsobil.“²⁴⁸

Koncepcia preemptívnej sebaobranu sa vykladá aj ako použitie sily štátom na potlačenie budúceho útoku iného štátu, aj keď neexistuje dôvod veriť, že útok je plánovaný a žiaden predchádzajúci útok tu nebol. Niektorí autori ju nazývajú aj „prevenciou“ či „preventívnou vojnou“.²⁴⁹ Koncepcia preemptívnej sebaobranu má svoje logické opodstatnenie, pretože keď je štát presvedčený o tom, že ho iný štát napadne, nebude nečinne čakať, kým druhý štát reálne zaútočí a spôsobí mu škodu, ale bude sa brániť, aby k útoku vôbec nedošlo, alebo ak aj došlo, tak s čo najmenšími škodami. Rizikom toho, že štát vo svojej domnienke zasiahne skôr, ako dôjde k ozbrojenému útoku je to, že k útoku nakoniec ani nemusí dôjsť z najrôznejších dôvodov, čo vystaví štát, ktorý sa bránil voči hroziacemu útoku skôr, ako bol napadnutý, do úlohy agresora. Takéto konanie len ťažko spadá do obsahu výkonu práva na sebaobranu podľa súčasného vnímania v medzinárodnom práve.

Druhým problémom je to, že v podstate nie je možné posúdiť takúto sebaobranu podľa kritérií nevyhnutnosti a proporcionality, keďže tieto podmienky výkonu sú reakciou na ozbrojený útok, ktorý má istú formu, priebeh a závažnosť. Pri útoku, ktorý ešte nezačal, nie je možné posúdiť jeho dôsledky. Reakcia na útok, ktorý nezačal, podľa môjho názoru nemôže splniť kritérium nevyhnutnosti. Štát by nemal byť povzbudzovaný k prvému

²⁴⁶ ICTY *Kupreškić et al.*, Prípád IT-95-16. bod 662 a nasl. rozsudku.

²⁴⁷ O'CONNELL, M. E. The Myth of Preemptive Self-Defence. *The American Society of International Law. Task Force on Terrorism*[online]. August 2002. s. 2-3 [cit. 2017-03-05].

²⁴⁸ ARBET, D. Legitimita preemptívnej a preventívnej koncepcie sebaobranu. *Corpus Delicti*[online]. 4/2012, s. 23 [cit. 2017-03-05].

²⁴⁹ O'CONNELL, M. E. The Myth of Preemptive Self-Defence. *The American Society of International Law. Task Force on Terrorism*[online]. August 2002. s. 2-3 [cit. 2017-03-05].

úderu pod zámienkou prevencie, je nutné sa striktne držať Charty OSN (reštriktívneho výkladu). Koncept preemptívnej sebaobrany podporovaný USA zatiaľ nie je prijímaný štátmi a kým nebude mať konkrétne podmienky pre jeho použitie, tak sa nestane súčasťou medzinárodného práva.

Anticipatívna sebaobrana je ďalším kontroverzným druhom sebaobrany. Legálnosť jej použitia je sporná a medzinárodným právom neuznaná. Jej podstatou je otázka, či štát môže odvrátiť útok, ktorý nezačal, ale ešte len hrozí. Musí však ísť o útok, ktorý je ozbrojený a bezprostredne hroziaci. Odpoveď nie je jednoznačná. Ak sa útok začne priskoro, pôjde o agresiu a línia medzi sebaobranou a agresiou je v tomto prípade veľmi tenká. Keďže anticipatívna sebaobrana nie je uvedená v Charte OSN, v judikatúre MSD či rezolúciách BR OSN, jej povaha je obyčajová.

Na úrovni OSN sa s anticipatívnou sebaobranou vysporadúva Panel expertov OSN v správe o hrozbách, výzvach a zmenách z roku 2004 v kontexte, či je potrebné zmeniť článok 51 Charty alebo jeho interpretáciu. Koncept anticipatívnej obrany neschvaľuje, nakoľko na legálnu vojenskú akciu je nutné splniť požiadavky proporcionality, bezprostrednej hrozby a nemožnosti účinného použitia iných prostriedkov. Pri anticipatívnej obrane, narozdiel od preemptívnej, chýba prvok bezprostrednej hrozby. Ak existujú pádne argumenty pre použitie anticipatívnej sebaobrany, je nutné ich predložiť BR OSN, ktorá použitie sily autorizuje. Správa podáva zamietavé stanovisko k legálnemu použitiu anticipatívnej sebaobrany, i keď pripúšťa, že súčasný svet je plný možných ohrození, ktoré sa zdajú reálne.²⁵⁰

Prax štátov je zdržanlivá a uchýlenie sa k nej je skôr výnimkou, ak konanie štátu nesplňa kritériá individuálnej sebaobrany. Štáty preferujú široký výklad pojmu ozbrojený útok pred odvolaním sa na anticipatívnu sebaobranu a iba váhavo používajú doktrínu, ktorá nie je väčšinou štátov akceptovaná, a to iba v prípade, keď nie je možné subsumovať konanie pod ozbrojený útok.²⁵¹ Jej koncepciu však nie je možné ihneď odmietnuť, pretože ako uviedol Cassese, bolo by naivné čakať na útok, v ktorom by boli použité deštruktívne zbrane a je nepochybné, že hrozí, v dobe jadrových zbraní, riadených striel a vysoko sofistikovaných metód boja.²⁵²

²⁵⁰ Zásahy v anticipatívnej sebaobrane sú veľkým rizikom pre porušovanie zásady nevmiešavania sa. *A More Secured World: Our shared responsibility*. Report of the Secretary-General's High-level Panel on Threats, Challenges and Changes [online]. Dostupné na <http://www.un.org/en/peacebuilding/pdf/historical/hlpmoresecureworld.pdf> [cit. 2017-03-23]. Body 188.-192.

²⁵¹ Porov. GRAY, Ch. *International Law and the Use of Force*. Oxford University Press. 2008. s. 161.

²⁵² CASSESE, A. *International Law*. 2nd edition. Oxford University Press 2005. s. 358.

V súlade s týmto názorom je aj postoj Shawa, ktorý pripomenul, že útok môže byť začatý veľmi rýchlo, pričom neponecháva napadnutému štátu čas reagovať. Problém vidí najmä v tom, že použitie anticipatívnej sebaobrany je ponechané na vôli štátu, nepodlieha inštitucionalizovanému systému a závisí na tom, ako štát vyhodnotí hrozbu.²⁵³ Ak by bolo takéto konanie povolené, narušilo by to celú koncepciu sebaobrany s ďalekosiahlymi dôsledkami bez ohľadu na to, že výkon tohto práva by musel podliehať vopred definovaným kritériám, ako je to napr. pri individuálnej sebaobrane.

Regulácia neštátnych aktérov ostáva stále otvorenou témou. Tradičné riešenie ich zodpovednosti cez pričítateľnosť konania štátu sa v súčasnej situácii, kde teroristické organizácie nie sú pod kontrolou žiadneho štátu a nesídli len na území jedného štátu, ale majú bunky roztrúsené vo viacerých oblastiach, sa zdá byť neefektívne. Klasický zásah, teda ozbrojený útok, ktorý by mohol byť klasifikovaný ako právo na sebaobranu, nie je účinným riešením. Konkrétne osoby spojené s terorizmom je možné napadnúť cieľným zabíjaním, ktoré nesie so sebou riziko porušenia ľudských práv zabitej osoby a ďalšie porušenia medzinárodného práva. Právo na sebaobranu nie je v medzinárodnom zmluvnom práve priznané voči útokom neštátnych aktérov mimo kontroly štátu.

Bolo by predčasné tvrdiť, že aplikácia čl. 51 Charty OSN už nevyžaduje žiadne zapojenie sa štátu.²⁵⁴ Ak totiž priznáme, že čl. 51 sa dá bez ďalších podmienok vzťahovať na neštátnych aktérov, nemáme legálne zdôvodnenie na narušenie suverenity iného štátu pri výkone sebaobrany na jeho území, kde sa organizácia nachádza.

Následkom úzkeho výkladu MSD v spomenutých rozsudkoch bude čl. 51 aplikovaný čím ďalej, tým zriedkavejšie.²⁵⁵ Zatiaľ je tento článok využívaný, a to aj pri zásahu proti Islamskému štátu v roku 2014, kde sa USA a ďalšie štáty pri ofenzíve odvolali na právo na individuálnu a kolektívnu sebaobranu.²⁵⁶

V obyčajovom práve sa etabloval prístup priznania istej miery subjektivity aj neštátnym aktérom, o čom svedčí reakcia na útoky z 11. septembra, útoky na al-Káidu a Taliban,

²⁵³ SHAW, M. *International Law*. 6th edition. Cambridge University Press. 2008. s. 1138.

²⁵⁴ TAMS, C. J. Light Treatment of a Complex Problem: The Law of Self-Defence in the Wall Case. *The European Journal of International Law*. [online]. 2005. Vol. 16, No. 5. s. 973. [cit. 2017-02-16].

²⁵⁵ Tams je presvedčený, že zúžený výklad súdu nielen na štáty, ale aj na menšie formy útokov ako základu pre použitie sebaobrany, úplne vylúči použitie tohto článku. Pozri Tamtiež, s. 976. [cit. 2017-02-17].

²⁵⁶ UNSC Letter dated 23 September 2014 from the Permanent Representative of the US of America to the United Nations addressed to the Secretary-General (23 September 2014) UN Doc S/2014/695.

a najnovšie voči organizácii Islamský štát. Pokiaľ sú útoky neštátnych aktérov povahou a intenzitou (rozsahom a účinkom) porovnateľné s útokmi regulárnych ozbrojených síl, je možné napadnutému štátu priznať právo na sebaobranu voči útočiacej organizácii? Ako som ukázala vyššie, tieto konštatovania sú stále kontroverzné a v medzinárodnom spoločenstve o nich nepanuje zhoda. Právo na sebaobranu voči útočiacej organizácii zdôraznil sudca Kooijmans v odchylnom názore k rozsudku *Armed Activities*, kde oddelil pričítateľnosť konania neštátneho aktéra štátu a právo na sebaobranu napadnutého štátu.²⁵⁷ Zatiaľ je jeho názor stále menšinový.

Vyvodenie zodpovednosti priamo voči neštátnym aktérom však vytvára viac problémov, ako rieši. Sporná intervencia napadnutého štátu na území štátu, kde sa teroristi nachádzajú, podporená argumentom *responsibility to protect* a poskytovaním útočiska, nie je dostatočný pre prelomenie zásady nezasahovania do územnej celistvosti štátu a nezasahovania do jeho vnútorných záležitostí. Do úvahy je nutné vziať aj to, že teroristické organizácie sídlia na tých častiach území štátov (Taliban v Afganistane a Islamský štát v Sýrii), ktoré nie sú kontrolované štátom, štát nad nimi v skutočnosti nevykonáva jurisdikciu (iba formálne, vymedzenú štátnymi hranicami). V tejto situácii ide podľa moderného prístupu v obyčajovom práve o oprávnený zásah, pretože sa de facto nenaruší suverenita štátu. Podľa úzkeho chápania medzinárodného práva ide o porušenie jeho noriem, najmä o nedotknuteľnosť štátu či narušenie územia a suverenity.

Skutočný stav momentálne neodpovedá legálnemu stavu, ktorý sa, s výnimkou obyčajového práva, zdá byť pretváraný pomaly, a to i napriek názorom, že sa po 11. septembri utvorila tzv. „okamžitá obyčaj“.²⁵⁸ Použitie sily voči neštátnym aktérom bez štátneho vplyvu zostáva nedoriešené, a doteraz neexistuje legálna cesta uznaná medzinárodným spoločenstvom, ktorá by poskytovala jasnú odpoveď. Prax USA, hoci liberálna vo vy-

²⁵⁷ Case concerning *Armed Activities on the Territory of the Congo*, ICJ Reports 2005, Separate opinion of Judge Kooijmans. ICJ Reports 2005, bod 26: „...mere failure to control the activities of armed bands cannot in itself be attributed to the territorial State as an unlawful act, that in my view does not necessarily mean that the victim State is under such circumstances not entitled to exercise the right of self-defence under Article 51. The Court only deals with the question whether Uganda was entitled to act in self-defence against the DRC and replies in the negative since the activities of the rebel movements could not be attributed to the DRC. By doing so, the Court does not answer the question as to the kind of action a victim State is entitled to take if the armed operation by irregulars, because of its scale and effects, would have been classified as an armed attack rather than as a mere frontier incident had it been carried out by regular armed forces (Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America), Merits, Judgment, I.C.J. Reports 1986, p. 103, para. 195) but no involvement of the „host Government“ can be proved.“

²⁵⁸ „Instant custom“, bližšie pozri SCHARF, M. P. How the War against ISIS Changed International Law. [article] *Case Western Reserved Journal of International Law* [online]. 2016, 48(15)[cit. 2017-03-22].

jadreniach, no opatrná v konkrétnych činoch, sa zatiaľ javí ako nedostatočné potvrdenie vzniku nových obyčajových pravidiel, ktoré by obmenili pôvodné znenie čl. 2 odst. 4 a čl. 51 Charty OSN, či rozšírili ich výklad. Situáciu môže zvrátiť ďalšia prax štátov a možná zmena pozície MSD v otázkach použitia sily.

Nejasnosť použitia sily voči neštátnym aktérom, i určenie, či ide o ozbrojený útok, nevyriešila ani OSN, ktorá zaujala vo svojich rezolúciách zdržanlivý prístup. Aj pre tento vyhýbavý prístup OSN je i 15 rokov po prijatí rezolúcií OSN ako reakcie na útoky z 11. septembra nejasné, či je možné použiť právo na sebaobranu voči teroristickej organizácii sídliacej na území iného štátu. Rozdiel medzi teroristickými útokmi a ozbrojeným útokom sa však postupom času stiera, a to najmä pre porovnateľné dôsledky, aké oba činy spôsobujú.

Väčšina štátov (s výnimkou Spojených štátov a Izraela) neuznala právo na sebaobranu voči teroristickým organizáciám, ktoré sa skrývajú na územiach iných štátov; rovnako väčšina štátov neuzáva legalitu vojenského zásahu na prevenciu budúcich útokov. Sebaobrana štátu je stále vnímaná ako právo okamžitej „odpovede“ na prebiehajúci ozbrojený útok. Preventívna alebo anticipatívna sebaobrana je z právneho hľadiska vylúčená. Avšak je nutné uznať, že útoky z 11. septembra zmenili vnímanie použitia sily v medzinárodnom práve. Je otázne, nakoľko bude tento systém, hoci sa zdá byť etablovaný v medzinárodnom obyčajovom práve praxou USA, premietnutý v zmluvnom práve, ktoré sa doposiaľ zdá byť v podstate nedotknuté, čo sa týka posunu hraníc použitia práva na sebaobranu a použitia sily vôbec. Posun v obyčajovom práve nastal, avšak na vznik nového pravidla je nutná ďalšia prax štátov. Vzniká nové pravidlo, zatiaľ nespochybnené OSN, len nie je dostatočne potvrdené praxou na jeho uznanie za obyčajové.

Záver

Zmyslom tejto rigoróznejšej práce je posúdiť v rámci medzinárodného práva ako a za akých podmienok je medzinárodný terorizmus regulovaný, a to prostredníctvom výziev – pretože samotný terorizmus je špecifickým konaním, ktoré je pre medzinárodné právo nepochybne výzvou. Nie sú pre neho vytvorené štandardné pravidlá, ktoré by ho jednoznačne vymedzovali, a nad mnohými jeho aspektmi panuje kontroverzia. Preto aj reakcia na neho má neobvyklý charakter a pomerne nejasnú štruktúru. Na účinnú obranu voči terorizmu je nutné presne chápať jeho pravidlá a nastaviť medzinárodné právo tak, aby ho bolo schopné zastaviť. Je to náročná úloha, pretože terorizmus sa vie rýchlo meniť, a tak je medzinárodné právo často postavené pred dosiaľ právne neregulovanú otázku (napríklad útoky z 11. septembra). Práca kriticky skúma danú problematiku v kontexte platných noriem medzinárodného práva v porovnaní vybranej relevantnej judikatúry medzinárodných a európskych súdov a kľúčových doktrínálnych záverov odbornej verejnosti, ktoré som konfrontovala s tradičnými inštitútmi medzinárodného práva.

Rigorózna práca sa skladá z troch hlavných kapitol. Po všeobecnej úvode venujem pozornosť základnému problému medzinárodného terorizmu, ktorým je prijatie univerzálnej definície.

Potreba definície bola očividná najmä po útokoch z 11. septembra, kedy sa medzinárodné spoločenstvo ocitlo pred vážnym problémom: ako s terorizmom legálne naložiť podľa noriem medzinárodného práva. Odvtedy uplynulo viac ako 15 rokov a objavujú sa hlasy, že univerzálna definícia nie je potrebná, pretože sa vytvorili obyčajové pravidlá, dokonca sa sformovala obyčajová definícia terorizmu a je možné sa bez všeobecnej definície zakotvenej zmluvne zaobísť. Argumentom tejto názorovej línie je skutočnosť, že aj napriek snahe OSN nie je prijatý zjednocujúci dohovor, v ktorom by bola definícia

zakotvená. Je to kvôli rozdielnym stanoviskám štátov hlavne pri problematike štátneho terorizmu, postavení neštátnych aktérov či hnutí za národné oslobodenie, a tiež sledovaním rozličných záujmov štátov na medzinárodnej scéne. Potreba definície podľa môjho názoru stále trvá. Prijatie čiastkových definícií v medzinárodných dohovoroch je len dočasným riešením, ktoré vyžaduje trvalé vyriešenie vo forme univerzálnej definície. Iba s pomocou definície ako vodiacej línie môžu štáty jednotne prijímať protiteroristické opatrenia a účinne bojovať proti terorizmu legálnymi spôsobmi (tak, ako je to v súčasnosti možné vidieť po prijatí čiastkovej definície).

Nato, aby bol vytvorený medzinárodný záväzok, ktorý sú štáty povinné dodržiavať, je nutné stanoviť obsah a rozsah medzinárodného terorizmu, teda určiť, ktoré konanie tam spadá, aké znaky nesie a stanoviť možnosti obrany, ktoré budú štátom k dispozícii. Medzinárodný terorizmus je možné bližšie charakterizovať prostredníctvom jeho znakov. Patrí medzi ne protiprávnosť, násilie, medzinárodný prvok, šírenie teroru/strachu a publicita. Iba naplnením všetkých je možné hovoriť o medzinárodnom terorizme. Úloha médií, ako je zreteľné z konkrétnych teroristických činov, neustále rastie a môže napomáhať teroristom pri organizácii útokov alebo v šírení strachu, ktorý je ich cieľom. Svojou závažnosťou a dôsledkami terorizmus vyvoláva potrebu ho kriminalizovať a postihovať ako trestný čin na vnútroštátnej i medzinárodnej úrovni.

Myslím si, že sa postupne utvára nové odvetvie medzinárodného práva, ktoré reguluje terorizmus. Táto zmena je však postupná a spečatí sa až prijatím univerzálnej definície. Jej prijatie vidím ako reálne, keďže návrh Všeobecného dohovoru o terorizme existuje a obsahuje definíciu, ktorá bude dobre využiteľná v praxi. Otázne je časové hľadisko. Som presvedčená, že ideálna definícia by mala byť, paradoxne, dostatočne nemenná, aby predstavovala právny základ pre postihovanie medzinárodného terorizmu, a zároveň i flexibilná, aby pokryla aj nové typy terorizmu, ktoré sa môžu objaviť.

Terorizmus je široký pojem zahŕňajúci množstvo rôznorodých konaní. Osobitným druhom je kyberterorizmus. Má osobitosti odlišujúce sa od ostatných typov a to kyberpriestor, v ktorom sa odohráva, irelevanciu územia, cieľ útoku, útočníka, časové hľadisko i použité prostriedky. Jeho význam môže časom narastať, keďže technologický vývoj ide vpred a štáty i osoby sú na ňom čoraz závislejšie, čím sa stávajú zraniteľnejšie pre kyberútok.

Výzvou pri definovaní terorizmu je jeho rôznorodosť, ktorú bolo zatiaľ možné zahrnúť

iba do čiastkových definícií terorizmu. Definovanie terorizmu zaujíma čelné postavenie pri výzvach spojených s terorizmom, pretože ovplyvňuje postavenie teroristov, ich kategorizáciu buď medzi páchatelov medzinárodných zločinov (kam terorizmus nepatrí, i to svedčí v prospech nutnosti jeho samostatnej regulácie) alebo pod osobitný trestný čin na medzinárodnej úrovni. Ťažkosti pri prijatí univerzálnej definície spôsobuje i odlišný prístup štátov, ktorých konanie by tiež malo byť regulované definíciou. Takto je nejasné, aké formy reakcie na terorizmus sú legálne, i postihovanie štátov, ktoré na boj s terorizmom využívajú hraničné, často s medzinárodným právom nezlučiteľné, metódy. Univerzálna definícia by vykryštalizovala vzťahy na úrovni štát – terorista i vzťahy medzi štátmi navzájom (napríklad pri narušení územnej celistvosti iného štátu pri útoku na teroristov sídliacich na území tohto štátu napadnutým štátom). Nie je však možné tvrdiť, že samotné prijatie všeobecnej definície automaticky vyrieši vyššie zmienené výzvy. Je však vysoko pravdepodobné, že medzinárodné spoločenstvo bude mať načrtnutú líniu, akým sa má pri regulácii medzinárodného terorizmu uberať.

Druhá kapitola sa delí na tri časti podľa toho, podľa akého právneho režimu skúmam postavenie teroristov v medzinárodnom práve. Terorista, teda páchatel' medzinárodného terorizmu, nemá vytvorenú definíciu ani nie je jasné, akým režimom sa spravuje. Doterajšie snahy o jeho kategorizáciu iba poškodili ľudskoprávne nároky teroristov a vyvolali zmiešané reakcie štátov. Teroristi môžu byť v prvom rade postihovaní podľa vnútroštátneho práva štátu, ktorý má nad ním jurisdikciu, a to s využitím tradičných inštitútov ako je extradícia, spolupráca štátov v trestných veciach všeobecne, princípy *aut dedere aut judicare* alebo *non-refoulementu*. I uplatnenie týchto princíпов na teroristov nie je bezproblémové.

Výzvou je uplatnenie zodpovednosti štátu za porušenie týchto pravidiel i samotné nakladanie s podozrivými osobami, a to najmä pri dodržiavaní ľudských práv. Medzinárodné právo má vytvorený dobre fungujúci mechanizmus na ochranu ľudských práv jednotlivcov, a jeho aplikácia na teroristov sa nedá vylúčiť. Otázny je rozsah jeho použitia, precizovaný judikatúrou EŠP i ESD.

Do úvahy treba vziať aj prelínanie sa MHP a MLP pri ich uplatňovaní na teroristov. Jednotlivé systémy sa navzájom ovplyvňujú, podmieňujú či vylučujú. Ich vzťah je najjednoduchšie možné vyriešiť s prihliadnutím na (ne)existenciu ozbrojeného konfliktu. Hoci

existuje obyčajové aj zmluvné právo, ktoré reguluje medzinárodný ozbrojený konflikt, postavenie teroristov v ňom nie je jednoznačné.

Pri existencii ozbrojeného konfliktu uplatnenie MHP na teroristov spochybňuje prax USA, ktorá ich neuznáva za vojnových zajatcov a celkovo na nich neaplikuje MHP. Tento prístup som v podkapitole Použitie medzinárodného humanitárneho práva spochybnila a vyvrátila som právnu relevanciu pomenovaní, ktoré USA používajú (o.i. nelegálni kombatanti). MHP sa na teroristov vzťahuje, najpravdepodobnejšie je možné ich klasifikovať ako civilistov zapojených do bojov podľa Ženevských dohovorov a po zajatí im má byť priznaný štatút vojnového zajatca. Nie je možné im priradiť nové pomenovanie a vylúčiť tak použitie medzinárodných noriem a princípov. Dodatokový protokol č. 1 zaisťuje, aby žiadna osoba neostala mimo pôsobenia MHP. Zavádza minimálny štandard, ktorý sa má aplikovať na jednotlivé skupiny osôb: tam by sa mali zaraďovať aj teroristi. Situácia je zložitejšia pri absencii ozbrojeného konfliktu, kde okrem čiastkových dohovorov neexistuje jednotná právna regulácia. Deliacou čiarou sa stáva ozbrojený konflikt a od neho sa odvíjajúce použitie MHP na teroristov.

S otázkou, ako s teroristami nakladať, aké práva im priznať, je dôležité skúmať formy ich potrestania. Okrem klasických foriem trestov začlenených aj do vnútroštátnych právnych poriadkov do popredia vystupujú tzv. inteligentné sankcie, najčastejšie vykonávané OSN a EÚ. Hoci sa javia ako schodný prostriedok, ktorý postihuje priamo konkrétnu osobu či organizáciu, nie sú bezproblémové. Ukázalo to niekoľko prípadov neoprávnene vykonaných sankcií (zmrazenie finančných prostriedkov), kde sa dotknuté osoby iba ťažko dovoľávali nápravy. Tento systém, regulovaný najmä OSN (implementovaný cez legislatívne akty EÚ), je nastavený pre štáty, a jednotlivec má veľmi obmedzené prostriedky, ako sa porušenia medzinárodného práva dovoľávať. Je výzvou uspôbiť medzinárodné normy tak, aby mal aj jednotlivec istú mieru rozhodovania, prípadne zjednania nápravy. V tejto súvislosti som prvýkrát spomenula problém, aký predstavujú neštátni aktéri, teda entitu, ktorá nespadá pod tradičné rozdelenie subjektov v medzinárodnom práve.

Teroristi (a hlavne neštátni aktéri) v súčasnosti pôsobia mimo záberu medzinárodného systému, ktorý ohrozujú. Môžu spôsobiť vlnu násilia v rovnakej intenzite ako štát, ale bez zodpovednosti, ktorú by niesol za rovnaký čin štát. páchatelmi nie sú identifikovateľní členovia vlád alebo iných štátnych orgánov, ale anonymní neštátni aktéri (jednotlivci, skupiny či organizácie), ktorí sú často nerozoznateľní od civilistov, spomedzi ktorých ope-

rujú. Sú zo súkromného sektora, kam štát často nemá dosah a musí rešpektovať právo na súkromie či podnikanie. Práve skrytosť, nejasnosť a takmer nulová určiteľnosť (viď kyber terorizmus) spôsobujú, že títo aktéri sú nebezpečnejší než štát. Narozdiel od minulosti dokážu teroristi konať aj bez štátnej pomoci, cezhranične, prípadne vo viacerých štátoch naraz cez kyberpriestor. Teroristi fungujú decentralizovane, v menších jednotkách, nie hierarchicky v jednej veľkej organizácii (napr. al-Káida, ktorá sa časom delila na menšie bunky, čím sa stala ťažko vystopovateľnou). O to zložitejšie je ich vypátrať a predviesť pred spravodlivosť. Obyvateľstvo štátu cíti hrozbu, ale nevie, odkiaľ môže útok prísť. Spolieha sa na štát, že hrozbe dokáže zabrániť. Postavenie neštátnych aktérov nie je špeciálne regulované, a to vyvoláva neistotu ohľadom uplatňovania noriem medzinárodného práva.

Jednotlivec však nemusí byť nevyhnutne iba páchatel terorizmu, ale aj jeho obeť. Problematika obetí teroristických činov sa v posledných rokoch dostáva do popredia a vynárajú sa názory, že by tiež mali mať istú právnu reguláciu, odlišnú od obetí medzinárodných zločinov. Paralelný systém ich ochrany a poskytovania pomoci by však bol zbytočný, i keď vykazujú isté špecifiká. Riešením je vytvorenie jednotnej úpravy založenej na spoločnom základe, od ktorej by sa ďalej odvíjali jednotlivé oblasti, kam obeť patria.

Medzi efektívne nástroje boja s terorizmom patrí cielené zabíjanie a použitie bezpilotných lietadiel. Hoci nejde o nový fenomén, i po rokoch používania spôsobuje kontroverzné reakcie a nie je možné ho bez upresňujúcich podmienok použitia vyhlásiť za legálne. Z rozboru medzinárodného zmluvného i obyčajového práva je možné vyvodiť, že protiteroristický zásah je legálny iba za splnenia prísnych podmienok daných MHP a MLP. Základom je rozlišovanie medzi napadnuteľnými osobami (kombatanti, civilisti, civilisti zapojení do bojov) i rozlíšenie územia. Je nevyhnutné urobiť toto rozlíšenie pred útokom, zvážiť rozsah škôd na životoch i majetku, ktoré útok môže spôsobiť a kalkulovať aj s ujmom na obyvateľstve štátu, na území ktorého k cielenému zabíjaniu dochádza. Musia byť splnené podmienky dané obyčajovým právom: nevyhnutnosť a proporcionalita. Iba prísnou reguláciou je možné zabrániť arbitrárnemu výkonu zabitia na osobách, ktoré tiež majú istú ľudskoprávnu ochranu a zabitím strácajú akúkoľvek možnosť brániť sa.

Základnou výzvou pre štát v oblasti ľudských práv je splnenie povinnosti garantovania ľudských práv obyvateľom, zaručiť ich nerušený výkon, a súčasne nemožnosť využiť terorizmus ako prostriedok boja či prijímať protiteroristické opatrenia, ktoré by blokovali uplatnenie MLP. Iste, štát môže ľudské práva obmedziť, avšak iba do určitej miery. De-

rogáciu práv upravujú priamo ľudskoprávne dohovory a podmienky precizuje judikatúra ESLP.

V záujme splnenia povinnosti uloženej MĽP chrániť životy a bezpečnosť osôb spadajúcich do jurisdikcie štátu, sú štáty oprávnené a zároveň povinné prijať účinné protiteroristické opatrenia na prevenciu budúcich teroristických činov a na potrestanie páchatel'ov za útoky, ktoré sa už stali. Boj s terorizmom predstavuje veľkú výzvu pre štáty aj v oblasti ľudských práv, keďže všetky protiteroristické opatrenia by mali byť efektívne a súčasne musia byť v súlade s medzinárodnými záväzkami štátu, predovšetkým s MHP, MĽP a čoraz aktuálnejšie aj s utečeneckým právom.

Ďalší otáznik predstavuje vysporiadanie sa so štátnym terorizmom, a to jednak vo forme štátneho terorizmu ako takého, ktorý je uskutočňovaný cez orgány štátu na vyvolanie strachu alebo donútenia k určitému správaniu, alebo cez štátnu podporu teroristom a to cez financovanie, poskytnutie zbraní, výcviku, ale tiež poskytovaním útočiska (štáty nechajú využívať svoje územie na teroristickú činnosť – štátom podporovaný terorizmus). Toto delenie je teoretické a neexistuje jednotný kódex noriem na reguláciu problému štátneho terorizmu.

Dôsledkom porušenia jednotlivých povinností štátu je vyvodenie zodpovednosti voči nemu, kde je potrebné naplniť subjektívny a objektívny prvok zodpovednosti v troch typoch situácií: pri zodpovednosti za teroristické činy; za porušenie záväzkov na potlačovanie terorizmu alebo porušovanie ľudských práv v boji proti terorizmu. Ak štát opomenie svoju povinnosť alebo zlyhá pri výkone tejto funkcie, nastúpi zodpovednosť štátu za porušenie medzinárodných záväzkov so všetkými dôsledkami. Štát bude povinný strpieť napríklad postih teroristov na svojom území, ktorý bude vykonaný iným, napadnutým štátom. Tento systém predstavuje výzvu, pretože narúša zažitú princípy medzinárodného práva, ktoré stojí na zásadách nedotknuteľnosti územnej celistvosti iného štátu či nezasahovania do jeho vnútorných záležitostí.

So zodpovednosťou štátu úzko súvisí postavenie teroristov a systém ich stíhania, kde štát má povinnosť chrániť obyvateľstvo, podľa vnútroštátnych i medzinárodných noriem predviesť páchatela pred spravodlivosť, a zároveň neporušiť nadmieru jeho ľudské práva. Je ťažké nájsť strednú cestu medzi týmito povinnosťami a súčasne sa vyhnúť zodpovednosti za nečinnosť. S tým súvisí i prijímanie protiteroristických opatrení, ktoré majú

spĺňať kritériá nevyhnutnosti a primeranosti. Rozhodnutie, či opatrenia naplnili požiadavky dané medzinárodným právom, treba urobiť zvlášť v každom jednotlivom prípade a skúmať konkrétne okolnosti, ktoré ku prijatiu daného opatrenia viedli.

Veľká debata o reakcii štátov na terorizmus prebieha intenzívne už od útokov z 11. septembra. Do úvahy pripadá uplatnenie článkov Charty OSN o výnimkách zo zákazu použitia sily vrátane práva na individuálnu alebo kolektívnu sebaobranu. Ich využitie na boj s terorizmom však nie je automatické, a to i napriek tomu, že BR OSN vyhlásila terorizmus za hrozbu medzinárodného mieru a bezpečnosti. Kontroverziu vyvolalo klasifikovanie útokov z 11. septembra za ozbrojené útoky a nejasný výklad rezolúcií BR OSN, ktoré sa k terorizmu pravidelne vyjadrujú a vyzývajú štáty na úzku spoluprácu pri boji s medzinárodným terorizmom. Nedávajú však konkrétny legálny návod a zdá sa, že štáty si rezolúcie vykladajú po svojom.

Najzreteľnejšie je to vidieť na konaní USA, ktoré v nadväznosti na útoky z 11. septembra vyhlásili tzv. vojnu proti terorizmu a začali operáciu Trvalá sloboda v Afganistane. Dodnes je otázne, pod aké inštitúty medzinárodného práva je možné tieto konania subsumovať a či boli legálne. Do úvahy pripadajú pravidlá pre vedenie vojny (ich použitie je logicky odvodené z názvu vojna proti terorizmu), právo vedenia ozbrojených konfliktov, represálie, výkon práva na sebaobranu a použitie sily vo všeobecnosti. Hoci BR OSN vo svojich rezolúciách prijatých po 11. septembri odsúdila teroristické činy a potvrdila právo USA na sebaobranu, netreba zabúdať na obmedzenia výkonu tohto práva, a to najmä nevyhnutnosť a proporcionalitu, ktoré USA nie vždy splnili.

Treba pamätať na to, že BR OSN bola vytvorená na základe Charty OSN a môže rozhodovať len v jej medziach. Jej legislatívna aktivita posledných rokov vyvoláva znepokojenie (a otázku, či nejde o značné prekročenie jej právomocí daných Chartou). Myslím si, že tento presah je daný neexistenciou všeobecnej definície terorizmu a BR OSN sa zatiaľ (okrem MSD) javí ako jediný orgán, ktorý je schopný usmerniť konanie medzinárodného spoločenstva pomerne rýchlo a pružne (MSD koná iba na návrh a v porovnaní s prijatím rezolúcie pomerne dlho). Z rezolúcií sa teda dá vyčítať právo USA na sebaobranu, avšak už nie je jasný rozsah jeho použitia. Nielen právo na sebaobranu, ale celkovo použitie sily v kontexte terorizmu je citlivou témou, ktorá nemá jednoznačné vymedzenie.

V tretej kapitole vyvraciam právny význam pojmu vojna proti terorizmu. Na podporu uvádzam nemožnosť uplatnenia pravidiel pre vedenie vojny na boj s terorizmom. Moju

úvahu podporuje i premenovanie akcie počas mandátu prezidenta Obamu. Otázne vymedzenie teroristických útokov ako ozbrojených útokov stále komplikuje využitie práva na sebaobranu a vyvoláva diskusie ohľadom rozšírenia výkladu článku 51 Charty OSN. Doterajšia judikatúra MSD konštantne vykladá právo na sebaobranu úzko, čo je na jednej strane logické, berúc do úvahy, že výnimky z použitia sily majú byť vykladané úzko. Tento výkladový prúd však sťažuje legálne použitie práva na sebaobranu a reakciu na terorizmus všeobecne.

Ďalším faktorom, pre ktorý je použitie sily vnímané stále reštriktívne, je vplyv neštátnych aktérov, ktorých som spomenula už v druhej kapitole. Pri použití sily je nevyhnutné ich spomenúť, nakoľko sú to práve teroristické organizácie, voči ktorým je možnosť použitia sily kontroverzná (a zdá sa neodvratná). Konzervatívna skupina priznáva právo na sebaobranu iba štátom voči iným štátom, liberálna skupina ho rozširuje i na neštátnych aktérov, ktorí majú iba obmedzenú subjektivitu v medzinárodnom práve. Teroristické organizácie ako al-Káida, Taliban či Islamský štát predstavujú veľkú hrozbu pre štáty, pretože sú potenciálnym páchatelom teroristických útokov a zatiaľ nie je známa legálna cesta, ako s nimi bojovať. Nedá sa na nich vzťahovať vojnové právo, sú roztrúsené územne i štruktúrou, a použitie sily voči nim nevyhnutne poruší niektorý z tradičných princípov medzinárodného práva.

I keď bola v predchádzajúcej kapitole rozobratá legalita použitia bezpilotných lietadiel voči teroristom a cieleného zabíjania vo všeobecnosti, je potrebné to spomenúť i na tomto mieste ako istý alternatívny spôsob vysporiadania sa s hrozbou neštátnych aktérov s minimálnym dopadom na obyvateľstvo. Ide o použitie sily, a teda sa na neho uplatňujú úzko vykladané výnimky, a pri dodržaní podmienok rozobratých v druhej kapitole je možné takto na teroristické organizácie útočiť.

Je možné konštatovať, že sa neštátni aktéri čoraz viac dostávajú do popredia. Sú autormi čoraz väčšieho množstva veľkých útokov, no osobitná právna regulácia zatiaľ nie je potrebná. Skomplikovalo by to komplexný systém medzinárodného práva, ktorého hlavnými subjektmi, a teda adresátmi práv a povinností, sú štáty. Bremenom zodpovednosti je stále na štátoch, aby efektívne kontrolovali svoje územie a zabránili tak teroristom pôsobiť na ňom. Závisí od štátov, ako sa s týmto bremenom vysporiadajú v súlade s medzinárodným právom a naopak neohrozili mier a bezpečnosť tak, ako to stanovuje Charta OSN.

I napriek tomu, že normy medzinárodného práva sú primárne určené štátom a na

organizácie ich nie je možné jednoducho vzťahovať, predsa len bude nutné rozlíšiť, kto bude za spáchaný teroristický čin zodpovedný a v akom rozsahu. Tradičné riešenie ich zodpovednosti cez pričítateľnosť ich konania štátu sa v súčasnej situácii zdá byť neefektívne. Faktom zostáva, že za útoky z 11. septembra nebol postihnutý žiaden konkrétny štát a útok na Afganistan bol zdôvodnený potrebou vysporiadať sa s al-Káidou. Regulácia neštátnych aktérov ostáva stále otvorenou témou. Hoci alternatívny prístup zatiaľ nie je obsiahnutý v medzinárodnom zmluvnom práve a postoj OSN situáciu viac zahmlieva ako vyjasňuje, v obyčajovom práve sa situácia javí jasnejšie, i keď sa názory na použitie sily/sebaobrany či preventívneho zásahu voči teroristickým organizáciám líšia.

Prax však ukazuje, že je to dosiaľ jediný účinný spôsob, akým je medzinárodné spoločenstvo schopné bojovať proti hrozbe medzinárodného terorizmu. Použitie sily voči neštátnym aktérom je stále kontroverzné a nepanuje o ňom zhoda, avšak v praxi sa uplatňuje bez väčších protestov. Pomôcť by mohlo prijatie univerzálnej definície terorizmu a zaujatie jednoznačného postoja BR OSN.

Vo všeobecnosti nie je možné subsumovať jednotlivé pojmy súvisiace s terorizmom podradiť pod existujúce inštitúty medzinárodného práva, hoci sa tieto snahy stále objavujú. Napríklad klasifikácia teroristov pod nelegálnych kombatanov, vojna proti terorizmu ako nový typ *ius ad bellum*, definícia terorizmu ako mierového ekvivalentu vojnových zločinov alebo neštátnych aktérov ako bojujúcej strany. Všetky tieto kategorizácie sú snahou začleniť terorizmus pod platné normy medzinárodného práva a vyjasniť situáciu, ktorá sa praxou a plynutím času akoby viac komplikovala (napr. pribúdanie čiastkových definícií terorizmu, Islamský štát ako nová hrozba,...)

Kľúčovým aktérom je i v modernom medzinárodnom práve štát: jemu vyplývajú povinnosti a on je primárne zodpovedný za svoje (ne)konanie. Hoci normy neobsahujú priamy zákaz terorizmu, je možné ho vyvodiť z ďalších obligácií štátu: zákaz použitia sily, zákaz agresie, nezasahovanie do vnútorných záležitostí iných štátov, zásada bdelosti či inštitút pričítateľnosti konania. V súhrne dostaneme optimálny vzor správania sa štátu na medzinárodnej scéne tak, aby sa terorizmu nedopúšťal. Je to ideálny stav, ktorý nikdy nenastane, no slúži ako návod pre správanie sa štátov (príp. i ďalších subjektov) v súlade s medzinárodným právom.

Na to, aby sa medzinárodné právo vysporiadalo s výzvami, aké predstavuje medzinárodný terorizmus, je nutných niekoľko zmien. Je nevyhnutné prijať univerzálnu definíciu terorizmu, kategorizovať teroristov a vymedziť rozsah ich práv (tomu napomôže prijatie definície). Časom bude nevyhnutné spojiť čiastkové definície do jedného dohovoru, hlavne pre prehľadnosť. Malo by sa presne vymedziť, aká reakcia na terorizmus je legálna, rovnako rozsah použitia sily a výkonu práva na sebaobranu, presne definovať podmienky, za ktorých je to uskutočniteľné a nastaviť účinné sankcie pre štáty, ktoré tieto pravidlá porušia. Postihy pre štáty by mali byť jasné i v prípade, že poskytujú útočisko teroristom na svojom území či inak napomáhajú teroristom (alebo aj opomenutím konania – nezamedzia ich prístup k zbraňam hromadného ničenia či finančným prostriedkom).

Medzinárodné právo by malo venovať pozornosť i neštátnym aktérom, ktorí, hoci s obmedzenou subjektivitou, stále predstavujú čoraz väčšie ohrozenie medzinárodného mieru a bezpečnosti. Mal by byť vymedzený rozsah ich postihu za teroristické činy a možnosti použitia sily voči nim, a to i na území iného štátu, kde sídlia. Riešením by mohlo byť autorizovanie použitia sily BR OSN. Doterajšie nekonzistentné správanie jednotlivých štátov iba nahráva teroristom a uľahčuje ich činnosť. Dôležité je apelovať na spoluprácu štátov, ktoré by v boji proti terorizmu mali vystupovať jednotne.

Medzinárodný terorizmus nie je prechodná záležitosť, ktorá bude pokrytá úpravou medzinárodných noriem. V ďalších rokoch bude mať vzrastajúcu tendenciu a štáty sa s ňou budú musieť vysporiadať. Budú pribúdať nové výzvy, pretože terorizmus je schopný rýchlych zmien. Dúfam však, že medzinárodné spoločenstvo nájde recept, ako ho legálne poraziť.

Použité pramene a literatúra

Odborné publikácie a zborníky

- ALSTON, P. a R. GOODMAN. *International human rights: the successor to international human rights in context: law, politics and morals: text and materials*. Oxford: Oxford University Press, 2013. ISBN 978-0-19-957872-6.
- ALSTON, P. *Non-state actors and human rights*. Oxford: Oxford University Press, 2005. The Collected Courses of the Academy of European Law. ISBN 0-19-927282-4.
- AREND, A., BECK, R. *International Law and the Use of Force*, New York. 2001, s. 140. In: DUFFY, H. *The "War on Terror" and the Framework of International Law*. Cambridge. 2005, s. 17.
- BAXTER, R. R. A Sceptical Look at the Concept of Terrorism, *Akron Law Review*, n. 7, 1973/4, 380, In: CRYER, R. - FRIMAN, H. - ROBINSON, D. - WILMSHURST, E. *An Introduction to International Criminal Law and Procedure*. 2nd edition. Cambridge University Press. 2010. ISBN 978-0-521-13581-8. s. 337.
- BHUTA, N. *States of Exception: Regulating Targeted Killing in a „Global Civil War“*. In: ALSTON, P.- MacDONALD, E. *Human Rights, Intervention, and the Use of Force*. Oxford. 2008. ISBN 978-0-19-955272-6.
- BÍLKOVÁ, V. *Boj proti terorismu z pohledu lidských práv*. Aleš Čeněk. 2014. ISBN 978-80-7380-513-5.
- BÍLKOVÁ, V. Dilemata právní úpravy postavení soukromých vojenských a bezpečnostních společností. *Nové trendy odpovědnosti a řešení sporů v mezinárodním právu (vliv nestátních aktérů)*. Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta. 2012. s. 9-21. ISBN 978-80-87146-73-6.
- BÍLKOVÁ, V. Odškodnění obětí terorismu - mezinárodní rovina. In: ŠTURMA, P. *Odškodňování v mezinárodním právu*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická

- fakulta, 2013. Studie z mezinárodního práva. ISBN 978-80-87146-98-9.
- BÍLKOVÁ, V., J. KYSELA, P. ŠTURMA. *Výjimečné stavy a lidská práva*. Praha: Auditorium, 2016. ISBN 9788087284575.
 - CASSESE, A. *International Law*. 2nd edition. Oxford University Press 2005. ISBN 978-0-19-925939-7.
 - CRAWFORD, J. *State Responsibility, The General Part, Cambridge Studies in International and Comparative Law*. Cambridge University Press, 2013. ISBN 978-0-521-82266-4.
 - CRENSHAW, M. *Terrorism in context [online]*. University Park, Pa.: Pennsylvania State University Press. 1995. ISBN 02-710-1015-0. Dostupné z <http://books.google.cz/books?id=9nFyZaZGthgC&printsec=frontcover&dq=Terrorism6in+context&hl=cs&sa=X&ei=GBGET9DEEsrBhAemzNW3CA&ved=0CDEQ6AEwAA#v=onepage&q=Terrorism%20in%20context&f=false>
 - CRYER, R. - FRIMAN, H. - ROBINSON, D. - WILMSHURST, E. *An Introduction to International Criminal Law and Procedure*. 2nd edition. Cambridge University Press. 2010. ISBN 978-0-521-13581-8.
 - DUFFY, H. *The “War on Terror” and the Framework of International Law*. Cambridge, 2005. ISBN 978-0-521-54735-2.
 - GRAY, Ch. *International Law and the Use of Force*. Oxford University Press. 2008. ISBN 978-0-19-923915-3.
 - CHMELÍK, J. *Extremismus a jeho právní a sociologické aspekty*. Linde Praha. 2001. ISBN 8072012657.
 - KLUČKA, J. *Medzinárodné právo verejné: (všeobecná a osobitná časť)*. Bratislava: Iura Edition. 2008. ISBN 978-80-8078-219-1.
 - KOBULSKÁ, N. Kyberútoky a medzinárodné právo. In *Informačná spoločnosť a medzinárodné právo. Zborník príspevkov zo VI. študentského sympózia konaného v dňoch 21.-22. apríla 2013 v učebno-výcvikovom zariadení UPJŠ v Danišovciach*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach. Právnická fakulta. Ústav európskeho práva, 2013. s. 88-95. ISBN: 978-80-8152-028-0. Umiestnenie: <http://www.upjs.sk/pracoviska/univerzitna-kniznica/e-publikacia/#prf>.
 - LEE, S. P. *Intervention, Terrorism, and Torture (Contemporary Challenges to Just War Theory)*. Springer, 2007. ISBN 978-1-4020-4677-3.

- LETSCHERT, R., STAIGER, I., PEMBERTON, A. *Assisting Victims of Terrorism. Towards a European Standard of Justice*. Springer. 2010. ISBN 978-90-481-3024-5.
- MAREŠ, M. *Terorismus v ČR*. 1. vyd. Brno: Centrum strategických studií. 2005. ISBN 80-903333-8-9.
- MURPHY, C. *EU Counter-Terrorism Law, Pre-Emption and the Rule of Law*. Hart Publishing. 2012. ISBN 978-1849461351.
- NOORTMANN, M. a C. RYNGAERT. *Non-state actor dynamics in international law: from law-takers to law-makers*. Burlington: Ashgate, c2010. Non-state actors in international law, politics and governance series. ISBN 978-1-4094-0316-6.
- NOVOTNÝ, A. *Slovník medzinárodných vzťahov*. Magnet Press Slovakia. 2004. ISBN 80-89169-01-5.
- OJANEN, T. *Administrative Measures in Counter-Terrorism Activities-More Leeway for the Imperatives of Security at the Expense of Human Rights?*, In: FICHERA, M.- KREMER, J. *Law and Security in Europe: Reconsidering the Security Constitution*. Intersentia Publishing Ltd. 2013. ISBN 978-1-78068-147-4.
- ONDŘEJ, J. *Bezpečnost jednotlivců a lidská práva. Mezinárodní ochrana lidských práv: regionální a tematická diferenciacce*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011, 67-77. ISBN 978-80-87146-54-5.
- PHILLIP, C. *Taliban. Max Planck Encyclopedia of Public International Law*. Oxford University Press, 2013.
- PIKNA, B.: *Mezinárodní terorismus a bezpečnost Evropské unie (právní náhled)*. 1. Vyd. Praha: Linde. 2006. ISBN 80-7201-615-6.
- RATNER, M. *Litigating Guantanamo*. In: KOL. AUTOROV: *International Prosecution of Human Rights Crimes*. Springer-Verlag Heidelberg. 2007. ISBN 978-3-540-36648-5.
- SAUL, B. *Defining Terrorism in International Law*. Oxford University Press. 2006. ISBN: 9780199295975.
- SHAW, M. *International Law*. 6th edition. Cambridge University Press, 2008. ISBN 978-0-521-72814-0.
- SCHEU, H. Ch. a Z. ŠULCOVÁ. *Mezinárodněprávní aspekty boje proti terorismu*. Praha: Univerzita Karlova, 2004. Právní aspekty terorismu.
- STRÁŽNICKÁ, V. - KOLLÁR, M. - DAVID, V. - ŠTURMA, P. *Terorismus a medzi-*

národné právo, Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie Bratislava 23. a 24. november 2006. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, Eurokódex. 2007. ISBN 978-80-969320-2-3.

- ŠROLEROVÁ, K. Boj proti terorizmu vs. ochrana ľudských prav. *Mezinárodní ochrana lidských prav. Regionální a tematická diferenciacie. (Studie z mezinárodního práva, č. 2 (25))* Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta. 2011. ISBN 978-80-87146-54-5.
- TRAPP, K. N. *State responsibility for international terrorism: problems and prospects.* Oxford: Oxford University Press, 2011. Oxford monographs in International law. ISBN 978-0-19-959299-9.
- VAN KRIEKEN, P. J. *Terrorism and the international legal order: with special reference to the UN, the EU and cross-border aspects.* Hague: Asser Press, 2002. ISBN 90-6704-148-3.
- WALTER, Ch. *Terrorism.* In: *Max Planck Encyclopedia of International Law.* Volume IX. Oxford University Press. 2012. s. 908-924. ISBN 978-0-19-929168-7.
- WERLE, G. *Principles of International Criminal Law.* 2nd edition. TMC Asser Press. 2009. ISBN 9789067042765.

Odborné periodiká

- AMBOS, K., POSCHADEL, A. M. Terrorists and Fair Trial: The Right to a Fair Trial for Alleged Terrorists Detained in Guantánamo Bay. *Utrecht Law Review.* Volume 9, Issue 4 (September) 2013, s. 109-126.
- ARBET, D. Legitimita preemptívnej a preventívnej koncepcie sebaobrany. *Corpus Delicti*[online]. 4/2012, s. 23 [cit. 2017-03-05].
- AZUBUIKE, E. CH. Probing the scope of self-defence in international law. *Annual Survey of International and Comparative Law, Golden Gate University, School of Law,* vol. 17.
- BARTLEY, C. M. *Al Qaeda's Nests of Evil: The Threat of State Sponsored Terrorism.* (May 10, 2004) Dostupné na <http://ssrn.com/abstract=1510806> alebo <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1510806>.
- BENKO, R. Boj proti terorizmu a ľudské práva. In *Antiteroristická legislatíva. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou konanej 1. decembra*

2008 v Košiciach. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach. Právnická fakulta. Katedra trestného práva, 2013. s. 187-195.

- BÍLKOVÁ, V. Mezinárodní právo a terorismus. Definovat nedefinovatelné? *Trestně-právní revue*, 1/2010.
- BÍLKOVÁ, V. Mezinárodní právo obětí terorismu: slibný vývoj, nebo zbytečné tříštění systému? *Právník*. 2014, **153**(1), 22. ISSN 0231-6625.
- BÍLKOVÁ, V. Protiteroristické finanční sankce Evropské unie: případy Kadi, Yusuf, Al Barakaat a PMOI.[článok] *Právní rozhledy*[online]. 2009, **17**(21), [cit. 2016-12-19]. s. 764.
- BUCKLEY, A. Smiting Spell: The Legality of Targeted Killings in the War against Terrorism [notes]. *Journal of East Asia and International Law* [online]. 2012, 5(2), 439-454 [cit. 2016-12-10]. ISSN 19769229.
- CASSESE, A. Terrorism is Also Disrupting Some Crucial Legal Categories of International Law. *The European Journal of International Law*. [online] 2001. Vol. 12, No. 5. s. 993-1001 [cit. 2017-03-01].
- DREZNER, D. W. Sanctions Sometimes Smart: Targeted Sanctions in Theory and Practice. *International Studies Review*. Mar2011, Vol. 13. Issue 1, s. 96-108.
- DRURY, C. - MOHN, J. - MOORE, M. Sanctions and State Sponsored Terrorism. *APSA 2011 Annual Meeting Paper*, 2011. Dostupné na <http://ssrn.com/abstract=1900554>.
- EICKE, T. Terrorism and Human Rights. *European Journal of Migration and Law*. 2003. Kluwer Law International, s. 449-467.
- FITZGERALD, P. Managing Smart Sanctions against Terrorism Wisely, Symposium Responding to Rogue Crimes. From Smart Bombs to Smart Sanctions. *New England Law Review*, Summer 2002, vol. 36, no. 4.
- GANOR, B. Defining Terrorism: Is One Man's Terrorist Another Man's Freedom Fighter? *Police Practice and Research*, 2002, vol. 3, no. 4. s. 287-304.
- GILL, T. - VAN SLIEDREGT, E. Guantanamo Bay: A Reflection on the Legal Status and Rights of „Unlawful Enemy Combatants“. *Utrecht Law Review*, 2005, dostupné na:
<http://www.utrechtlawreview.org/index.php/ulr/article/view/URN%3ANBN%3ANL%3AUI%3A10-1-101021/2> (stránka navštívená 04.01.2014).

- GIUSTOZZI, A. Counterinsurgency Challenge in Post-2001 Afghanistan. *Small Wars* [online]. 2017, **28**(1), 12-33 [cit. 2017-03-20]. DOI: 10.1080/09592318.2016.1266126. ISSN 09592318.
- GREENWOOD, Ch. International Law and the 'War against Terrorism'. *International Affairs*, April 2002, vol. 78, issue 2, 17 strán.
- Guantanamo Bay Detainees Overview Current Status and Legal Challenges. *International Debates*, April 2006, vol. 4, issue 4, s. 98-128.
- HANDLER, S. G. The New Cyber Face of Battle: Developing a Legal Approach to Accommodate Emerging trends in Warfare. *Stanford Journal of International Law*, Winter 2012, vol. 48, issue 1, s. 211.
- HERSEY, E. C. No Universal Target: Distinguishing Between Terrorism and Human Rights Violations in Targeted Sanctions Regimes. *Brooklyn Journal of International Law*, 2013, vol. 38, issue 3, s.1231-1267.
- HICKMAN, D. J. Terrorism as a Violation of the „Law of Nations“: Finally Overcoming the Definitional Problem. *Wisconsin International Law Journal*, Fall 2011, vol. 29, issue 3. s. 447-483.
- HOFFMANN, M. H. Terrorists are Unlawful Belligerents, Not Unlawful Combatants: A Distinction with Implications for the Future of International Humanitarian Law. *Case Western Reserve Journal of International Law*, Spring 2002, vol. 34, issue 2.
- CHEEMA, P. I. a M. I. CHAUDHRY. License to Kill? On the Legality of Targeted Killings in Pakistan by Drones. *Journal of Political Studies* [online]. 2015, 22(1), 319-333 [cit. 2016-12-10]. ISSN 19941080.
- KRETZMER, D. Targeted Killing of Suspected Terrorists: Extra-Judicial Executions or Legitimate Means of Defence? *European Journal of International Law*, April 2005, vol. 16, issue 2, s. 171-212.
- LUKÁŠEK, L. Boj s terorismem pohledem Evropské unie. *Evropské právo*, 7/2000, s. 5.
- MAOGOTO, J. N. War on the Enemy: Self-Defence and State-Sponsored Terrorism. *Melbourne Journal of International Law*, 2003, vol. 4, no. 2. Dostupné na <http://ssrn.com/abstract=901219>.
- MCFAYDEN, E. *Global Implications of State Sponsored Terrorism*, September 25,

2009. Dostupné na <http://ssrn.com/abstract=1528198> alebo <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1528198>.

- MCNAB, M. - MATTHEWS, M. Clarifying the Law Relating to Unmanned Drones and the Use of Force: the Relationships Between Human Rights, Self-defense, Armed Conflict, and International Humanitarian Laws. *Denver Journal of International Law and Policy*, Fall 2011, vol. 39, issue 4, s. 661-694.
- MURPHY, S. D. Contemporary Practice of the United States Relating to International Law. *American Journal of International Law* [online]. 2002, **96**(4), 956-983 [cit. 2017-02-18]. ISSN 00029300.
- NAGY, P. Boj proti financování mezinárodního terorismu aneb případ Kadi opět před Soudním dvorem EU. *Trestněprávní revue*. 2014, (9), s. 210.
- NOVOTNÁ, J. Evropský zatykač-významný mezník mezinárodní spolupráce v trestních věcech. *Trestněprávní revue 1/10 (2002)*, s. 297-306.
- O'CONNELL, M. E. The Myth of Preemptive Self-Defence. *The American Society of International Law. Task Force on Terrorism* [online]. August 2002. s. 2-3 [cit. 2017-03-05].
- PAUST, J. J. Permissible Self-Defense Targeting and the Death of Bin Laden [article]. *Denver Journal of International Law and Policy* [online]. 2010, 39(4), 569 [cit. 2016-12-12]. ISSN 01962035.
- PERL, R. F. Terrorism, the Media and the Government: Perspectives, Trends, and Options for Policymakers. *Federation of American Scientists [online]*, October 1997. Dostupné z <http://www.fas.org/irp/crs> (stránka navštívená 15.01. 2014).
- ROSCINI, M. World Wide Warfare- *Jus ad bellum* and the Use of Cyber Force, *Max Planck Yearbook of United Nations Law*, 2010, vol. 14.
- SHAGABUDTINOVA, E. - BEREJIKIAN, J. Deploying Sanctions while Protecting Human Rights: Are Humanitarian “Smart” Sanctions Effective?. *Journal of Human Rights*, January-March 2007, vol. 6, issue 1, s. 59-74.
- SCHARF, M. P. Defining Terrorism as the Peacetime Equivalent of War Crimes: Problems and Prospects. *Case Western Reserve Journal of International Law*, 2004; no. 36, 2/3; ProQuest Central, s. 359-374.
- SCHARF, M. P. How the War against ISIS Changed International Law. [article] *Case Western Reserved Journal of International Law* [online]. 2016, 48(15) [cit. 2017-01-

31].

- SCHMIDT, A. P., JONGMAN, A.I. (Eds.). *Political Terrorism*. SWIDOC Amsterdam and Transaction Books 1988. In GANOR, B. Defining Terrorism: Is One Man's Terrorist Another Man's Freedom Fighter? *Police Practice and Research*, 2002, vol. 3, no. 4. s. 290.
- SCHMIDT, A.P. The Response Problem as a Definition Problem. *Western Responses to Terrorism*, 1993, RD Crelinsten Routledge. s. 7-13.
- SIRJAJEV, J. Cyberterrorism in the Context of Contemporary International Law. *San Diego International Law Journal, Warwick School of Law Research Paper No. 2012/03*, 2012, vol. 14. Dostupné na <http://ssrn.com/abstract=2220296> alebo <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2220296>.
- STERIO, M. The United States' Use of Drones in the War of Terror: The (Il)legality of Targeted Killings under International Law. *Case Western Reserve Journal of International Law*, Fall 2012, vol. 45, issue 1/2, s.197-214.
- SVOBODA, P. Kadi 2013: tečka za jednou kapitolou protiteroristické judikatury SDEU? *Právní rozhledy*. 2013, **21**(23-24), s. 825.
- TAMS, C. J. Light Treatment of a Complex Problem: The Law of Self-Defence in the Wall Case. *The European Journal of International Law*. [online] 2005. Vol. 16, No. 5. s. 963-978. Online ISSN 1464-3596.
- TRACHTMAN, J. *Global Cyberterrorism, Jurisdiction, and International Organization*. 2004. Dostupné na <http://ssrn.com/abstract=566361> alebo <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.566361>.
- TREVALIO, G. M. Terrorism, International Law, and the Use of Military Force. *Wisconsin International Law Journal* [online]. 2000(18).
- VON SCHORLEMER, S. Human Rights: Substantive and Institutional Implications of the War against Terrorism. *European Journal of International Law*. 2003. Vol. 14 No. 2. s. 265-282.

Medzinárodné dohovory

- Arabský dohovor o potlačení terorizmu, Cairo 1998.
- Dodatokový protokol k Ženevským dohovorom z 12. augusta 1949 o ochrane obetí medzinárodných ozbrojených konfliktov (Protokol I), uverejnený pod číslom 168/1991 Zb.
- Dodatokový protokol k Ženevským dohovorom z 12. augusta 1949 o ochrane obetí ozbrojených konfliktov nemajúcich medzinárodný charakter (Protokol II). Uverejnený pod číslom 168/1991 Zb.
- Dohovor o potlačovaní financovania terorizmu 1999, Oznámenie MZV SR č. 593/2002 Z. z.
- Dohovor o právnom postavení utečencov, Oznámenie MZV pod č. 319/1996 Z. z.
- Dohovor o prevencii a trestaní terorizmu 1937.
- Dohovor Rady Európy o potlačovaní terorizmu, Oznámenie č. 186/2007 Z. z.
- Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd, 1948. Publikovaný pod č. 209/1992 Zb.
- Európsky dohovor o potlačovaní terorizmu, Oznámenie č. 552/1992 Zb.
- Medzinárodný dohovor o potláčaní činov jadrového terorizmu 2005, Oznámenie č. 308/2007 Z.z.
- Medzinárodný dohovor o potlačovaní bombového terorizmu 1997, Oznámenie MZV SR č. 382/2001 Z. z.
- Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach 1966, Vyhláška č. 120/1976 Zb.
- Záverečný akt Diplomatickej konferencie zvolanej na vykonanie revízie o Ženevských dohovoroch zo dňa 12. augusta 1949 na ochranu obetí vojny, Uverejnené pod číslom 65/1954 Zb.
- Ženevský dohovor o ochrane civilných osôb počas vojny z roku 1949. Uverejnený pod číslom 65/1954 Zb.
- Ženevský dohovor o zaobchádzaní s vojnovými zajatcami, uverejnený pod číslom 65/1954 Zb.

Dokumenty OSN

- *A More Secured World: Our shared responsibility*. Report of the Secretary-General's High-level Panel on Threats, Challenges and Changes [online]. Dostupné na <http://www.un.org/en/peacebuilding/pdf/historical/hlpmoresecureworld.pdf> [cit. 2017-03-23].
- E/CN.4/2006/NGO/190 zo 7.3.2006 na 62. zasadnutí Komisie OSN pre ľudské práva.
- Human Rights Committee General Comment No.29: *States of Emergency (článok 4)*, 2001.
- Human Rights Committee General Comment No.31 [80]: *The Nature of the General Legal Obligation Imposed on States Parties to the Covenant adopted on 29 March 2004*, 2004.
- Návrh článkov Komisie pre medzinárodné právo pripojený ako príloha rezolúcie Valného zhromaždenia OSN č. 56/83 z 28. januára 2002.
- OSN, *Charter of the United Nations*, 24 October 1945, 1 UNTS XVI, dostupná na: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3ae6b3930.html> [stránka navštívená vo februári 2013], Slovenský preklad Charty OSN, In KLUČKA, J. *Medzinárodné právo verejné: (všeobecná a osobitná časť)*. Bratislava: Iura Edition. 2008. ISBN 978-80-8078-219-1.
- Rezolúcia BR OSN S/RES/1267(1999).
- Rezolúcia BR OSN S/RES/1269(1999).
- Rezolúcia BR OSN S/RES/1368(2001).
- Rezolúcia BR OSN S/RES/1373(2001).
- Rezolúcia BR OSN S/RES/1377(2001).
- Rezolúcia BR OSN S/RES/1390(2002).
- Rezolúcia BR OSN S/RES/1455(2003).
- Rezolúcia BR OSN S/RES/1456(2003).
- Rezolúcia BR OSN S/RES/1540(2004).
- Rezolúcia BR OSN S/RES/1904(2009).
- Rezolúcia BR OSN S/RES/731(1992).
- Rezolúcia BR OSN S/RES/748(1992).
- Rezolúcia VZ OSN A/RES/2625(XXV).

- Rezolúcia VZ OSN A/RES/49/60.
- Rezolúcia VZ OSN A/RES/56/83.
- Rezolúcia VZ OSN A/RES/60/272.
- Správa osobitného spravodajcu OSN *Summary or Arbitrary Executions on Promotion and protection of all human rights, civil, political, economic, social and cultural rights, including the right to development*. Dokument dostupný na: <http://daccess-dds.ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G01/143/52/PDF/G0114352.pdf?OpenElement> (stránka navštívená 13.01.2014).
- UNSC Letter dated 23 September 2014 from the Permanent Representative of the US of America to the United Nations addressed to the Secretary-General (23 September 2014) UN Doc S/2014/695.
- UNSG Report, In larger freedom: towards development, security and human rights for all, UN Doc.A/59/2005 (2005).
- World Summit Resolution A/RES/60/1.

Judikatúra

- Armed Activities on the Territory of the Congo, ICJ Reports 2005.
- *Boumediene v. Bush*, 553 U.S. 723 (2008).
- Case concerning Armed Activities on the Territory of the Congo, ICJ Reports 2005, Separate opinion of Judge Kooijmans. ICJ Reports 2005.
- Case Concerning Oil Platforms (Iran v. U.S.), ICJ Reports 2003, 161.
- Case Concerning the Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro), ICJ Reports 2007.
- CFI. T-316/01. Ahmed Ali Yusuf a Al Barakaat International Foundation v. Rada Európskej únie a Komisia Európskych spoločenstiev. Rozsudok Súdu prvého stupňa (druhá rozšírená komora) z 21. septembra 2005.
- ECHR. *Bankovic v. Belgium et al.*, App. No. 52207/99, 19 December 2001.
- ECHR. *Issa et al. v. Turkey*, App. No. 31821/96, 2004.
- ECHR. *McCann and Others v. the United Kingdom*, Application 18984/91, 27 September 1995.
- *Hamdan v. Rumsfeld*, 548 U.S. 557 (2006).

- ICTY *Kupreškić et al.*, Prípád IT-95-16.
- ICTY *Prosecutor v. Tadić*, Prípád IT-94-1.
- Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory, ICJ Reports 2004, 136.
- Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua, ICJ Reports 1986.
- Public Committee Against Torture in Israel v. Government of Israel, HCJ 769/02 Dec. 11,2005.
- *Rasul v. Bush*, 542 U.S. 466 (2004).
- Reparation for Injuries Suffered in the Service of the United Nations, ICJ Reports 1949, 178.
- Special Tribunal for Lebanon, Interlocutory Decision on the Applicable Law z dňa 16.2.2011, C.N.: STL-II-01/I/AC/R176bis. Dostupné na <http://www.stl-tsl.org/en/the-cases/stl-11-01>. Stránka navštívená 2017-03-31).
- Spojené veci C-584/10 P, C-593/10 P a C-595/10 P: Európska komisia, Rada Európskej únie, Spojené kráľovstvo Veľkej Británie a Severného Írska v. Yassin Abdullah Kadi, Francúzsko. Rozsudok Súdneho dvora (veľká komora) z 18. júla 2013.
- The Case of the S.S. "Lotus", ICJ Reports 1927.
- UNHRC, *de Guerrero v Colombia Case*, 1982. Communication No 45/1979, UN Doc CCPR/C/15/D/45/1979, IHRL 2570 (UNHRC 1982).

Ďalšie zdroje

- 10 US Code. Dostupné na <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/10/948a> [cit. 2017-03-10].
- Al Qaeda breaks link with Syrian militant group ISIL. In: *Reuters* [online]. 2014 [cit. 2017-01-20]. Dostupné z: <http://www.reuters.com/article/us-syria-crisis-qaeda-idUSBREA120NS20140203>.
- ECHR. Factsheet–Derogation in time of emergency. February 2017. Dostupné na www.echr.coe.int/Documents/FS_Derogation_ENG.pdf [cit. 2017-03-12].
- IACHR, Precautionary Measures in Guantanamo Bay, 13 March 2002.
- Odporúčanie Rady Európy č. 1426/2009.
- *Paris attacks suspect Salah Abdeslam extradited to France*. Dostupné na www.bbc.com/news/world-europe-36147575. Stránka navštívená 27.4.2016.

- Press release: MFA officially initiates consultations on Romania's initiative to create an International Court to combat terrorism. *Ministry of Foreign Affairs* [online]. 04-16-2015. [cit. 2017-02-16]. Dostupné na: <http://www.mae.ro/en/node/31628>.
- Rámcové rozhodnutie Rady 2002/584/SVV z 13. júna 2002 o európskom zatykači a postupoch odovzdávania osôb medzi členskými štátmi.
- Rámcové rozhodnutie Rady z 13. júna 2002 o boji proti terorizmu, Ú. v. ES L 164, 22.6.2002, s. 3 – 7, mimoriadne vydanie v slovenskom jazyku: Kapitola 19 Zväzok 06 S. 18 - 22.
- Tlačová správa: EP schválil protiteroristickú legislatívu zameranú na zahraničných bojovníkov a osamelých vlkov. http://www.europarl.europa.eu/pdfs/news/expert/infopress/20170210IPR61803/20170210IPR1803_sk.pdf [cit. 2017-03-17].
- WILSON, S.- KAMEN, A. 'Global War on Terror is Given New Name'. *The Washington Post* [online]. March 25, 2009. [cit. 2017-03-05].
- Zákon č. 300/2005 Z. z., trestný zákon, v platnom znení.

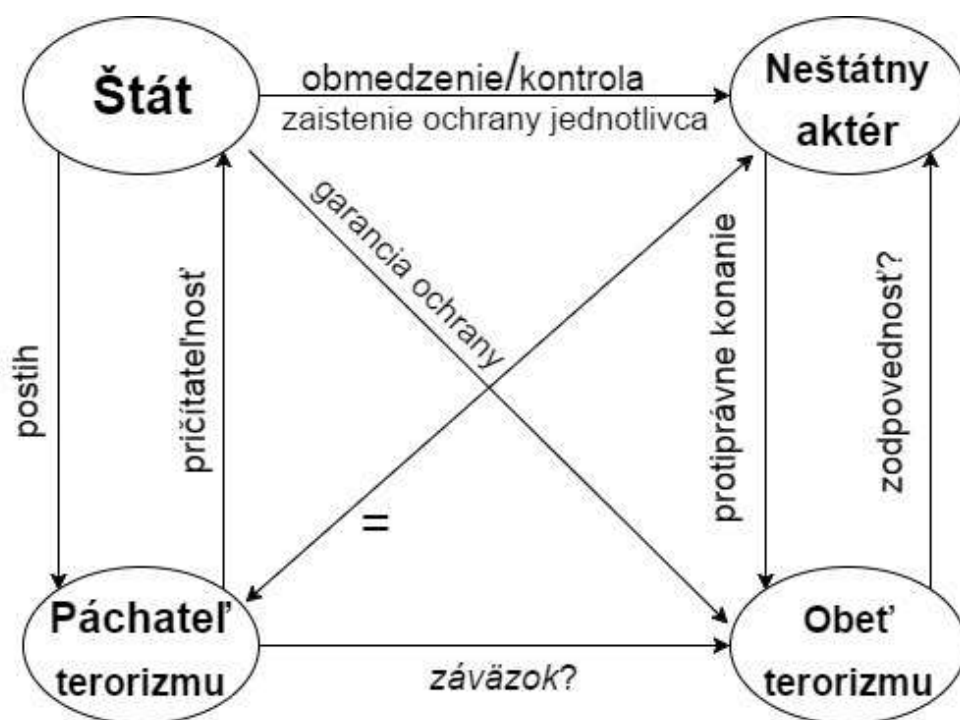
Príloha 1

Tabuľka 1: Porovnanie znakov konvenčnej vojny, guerilly a terorizmu

	Konvenční válka	Guerilla	Terorismus
Jednotky nasazené do boje	Velké (armády, sbory, divize)	Střední (čety, roty, prapory)	Malé (obvykle méně než deset osob)
Zbraně	Plný rozsah vojenské bojové techniky (letecké síly, obrněná technika, dělostřelectvo atd.)	Většinou pěchotný typy lehkých zbraní, někdy též část dělostřelectva	Ruční zbraně, ruční granáty, pušky a specializované zbraně, např. bomby v autech, bomby odpalované na dálku, tlakové bomby
Taktika	Obvykle kombinované operace zahrnující několik vojenských odvětví	Taktika komand	Speciální taktika: únosy, atentáty, výbuchy aut, braní rukojmí atd.
Terče	Většinou vojenské jednotky, průmyslová a dopravní infrastruktura	Většinou vojenský, policejní a administrativní personál, jakož i političtí oponenti	Státní symboly, političtí oponenti a obecně veřejnost.
Zamýšlený účinek	Fyzické zničení	Především vojenské oslabení nepřítele	Psychický nátlak
Kontrola teritoria	Ano	Ano	Ne
Uniforma	Nošení uniformy	Často nošení uniformy	Nenošení uniformy
Rozeznatelnost válečných zón	Geografický rozeznatelná válka	Válka omezená na zemi sporu	Nerozeznatelné válečné zóny
Mezinárodní legalita	Ano, pokud je vedena podle pravidel	Ano, pokud je vedena podle pravidel	Ne
Domácí legalita	Ano	Ne	Ne

Merari, A.: Terrorism as a Strategy of Insurgency. Terrorism and Political Violence, Vol.5, No.4, s. 26, 1993. In: Mareš, M.: Terorismus v ČR, 1. Vyd., Brno: Centrum strategických studií, 2005, s. 32.

Príloha 2

Obr. 1: Schéma práv a povinností subjektov medzinárodného práva v súvislosti s terorizmom.

Resumé

The objective of the rigorosum thesis is to assess how and under what circumstances international terrorism is regulated in international law. The analysis is obtained through challenges – because terrorism is a specific act that is undoubtedly a challenge to international law. There are no standard rules created to define it, and there are controversies over many of its aspects. Therefore, the reaction to it has an unusual character and a relatively unclear structure. In order to effectively defend ourselves against terrorism, it is necessary to strictly understand its rules and to set international law so as to be able to stop it. This is a demanding task because terrorism can change rapidly, so international law is often confronted with a legally unregulated question (e.g. 9/11 attacks). The thesis is based on a critical analysis evaluating valid rules of International law in comparison with selected relevant case-law of international and European courts, and key legal jurisprudence, confronted with traditional categories of international law.

The rigorosum thesis consists of three main chapters. After the introduction of the subject-matter, I focus on the fundamental basis of international terrorism – the adoption of universal definition. The necessity for the definition was evident, especially after 9/11 attacks, when the international community was faced with a serious problem: how to deal with terrorism lawfully under international law. Since then, more than 15 years have passed and voices are emerging that say a universal definition is not necessary because customary rules have been created, even a definition of terrorism has been formed in customary law, and there is no need for a universal definition in treaty law. The argument behind this line of argument is the fact that, despite the UN's efforts, no unifying convention is adopted in which the definition would be embedded. This is due to differences in States' views mainly on state terrorism, the status of non-state actors and national liberation movements, as well as the monitoring of the various interests of States on the

international scene.

In my opinion, the need for a definition still persists. The adoption of partial definitions in international conventions is only a temporary solution that requires a permanent solution in the form of a universal definition. Only with the help of the definition as a guideline States can uniformly take counterterrorism measures, and effectively combat terrorism in legal ways (as is now the case after a partial definition has been adopted). In order to create an international commitment that States are bound to obey, it is necessary to determine the content and scope of international terrorism, i.e. to determine what behaviour belongs there, what attributes it has, and to determine the possibilities of defense available to the State. International terrorism can be further characterized by its characteristic signs.

This includes unlawfulness, violence, international element, the spread of terror/fear, and publicity. Only the fulfillment of all can create international terrorism. The role of the media, as seen in concrete terrorist acts, is constantly growing and can help terrorists organize attacks or spread the fear. With its seriousness and consequences, terrorism arises the need to criminalize and punish it as a crime at national and international level. I think that a new branch of international law that regulates terrorism is gradually emerging. However, this change is gradual and it will be accomplished only after the adoption of universal definition. I see it as a realistic goal, as the draft General Convention on Terrorism exists and contains a definition that could be put in a good use in practice. The unanswered question is the time when it happens.

I believe that the ideal definition should not, paradoxically, be sufficiently rigid to constitute the legal basis for the prosecution of international terrorism, while being flexible enough to cover the new types of terrorism that may emerge. Terrorism is a broad concept involving a variety of different actions. A particular type is cyber-terrorism. It has differences that discern it from other types, the cyberspace, the irrelevancy of the territory, the target of the attack, the attacker, the time of the attack, and the means used. Its significance may increase over time as technological developments go forward and states and individuals are becoming more and more dependent on it, making them more vulnerable to cyber-attacks.

The challenge in defining terrorism is its heterogeneity, which has so far only been included in partial definitions of terrorism. Defining Terrorism leads all other terrorist

challenges because it affects the status of terrorists, categorizing them either as perpetrators of international crimes (where terrorism does not belong, this is an evidence of the necessity of its own regulation) or under a specific international offence. Different approach for states cause difficulties in adoption of a universal definition. Thus, it is unclear what forms of reaction to terrorism are legal, as well as sanctions against States that use questionable methods to combat terrorism, often incompatible with international law. A universal definition would crystallize relations at the State-Terrorist level as well as inter-State relations (for example disrupting the territorial integrity of another State in attacking terrorists stationed on the territory of that State by the attacked State). However, it cannot be said that the adoption of the universal definition alone will automatically solve the above-mentioned challenges. However, it is highly probable that the international community will have an outline of how to deal with the regulation of international terrorism.

The second chapter is divided into three parts depending on legal regime of terrorists in international law. The terrorist, the perpetrator of international terrorism, has no established definition, nor is it clear what regime is applicable. Former efforts to categorize it have only harmed their human rights and raised mixed state reactions. Terrorists may be primarily prosecuted under the national law of the State having jurisdiction over them, using traditional institutes such as extradition, state co-operation in criminal matters in general, the principles of The terrorist, the perpetrator of international terrorism, has no established definition, nor is it clear what regime is applicable. Former efforts to categorize it have only harmed their human rights and raised mixed state reactions. Terrorists may be primarily prosecuted under the national law of the State having jurisdiction over them, using traditional institutes such as extradition, state co-operation in criminal matters in general, the *aut dedere aut judicare* or *non-refoulement* principles. Even applying these principles to terrorists is posing some problems. The challenge is to assume the responsibility of the State for violation of these rules and for dealing with the suspects by themselves, especially with regard to human rights.

International law has a well-functioning mechanism to protect the human rights of individuals, and its application to terrorists cannot be excluded. The question is the scope of its use, as clarified by the case law of the ECtHR and the ECJ. Consideration should also be given to the interference of IHL and HR law in their application to terro-

rists. Their relationship is rather easy to solve, taking into account the (non) existence of an armed conflict. Although there is a common law and a contract law regulating international armed conflict, the status of terrorists in it is not clear. In the armed conflict, the application of IHL to terrorists is questioned by the practice of the United States, which does not recognize them as prisoners of war and does not apply IHL to them altogether. I have questioned this approach in the subchapter The use of International Humanitarian Law, and I have disproved legal relevance of the names used by the USA (i.e. unlawful combatants). IHL applies to terrorists, they will be most likely classified as civilians should they take a direct part in hostilities under the Geneva Conventions and, after being captured, be accorded the status of prisoner of war. It is not possible to find a new name to exclude the use of international standards and principles. Protocol Additional to the Geneva Conventions No. 1 ensures that no person is out of application of IHL. It introduces a minimum standard to be applied to individual groups of people: terrorists included. The situation is more complex in the absence of armed conflict, where there is no universal legal regulation in addition to the partial conventions. The armed conflict becomes a dividing line, and the use of IHL on terrorists. It is important to look at their forms of punishment while dealing with the question of how to deal with terrorists and which rights they have. In addition to the classic forms of punishment incorporated into national laws, there are the so-called intelligent sanctions (conducted by the UN and the EU). Although they appear to be a reasonable sanction that directly affects a person or an organization, they are not so straightforward. It has been shown in several cases of sanctions that have been wrongfully enforced (freezing of funds), where the persons concerned have had serious problems trying to invoke remedies. This system, governed by the UN in particular (implemented through EU legislative acts), is still set for states, and the individual has very limited means of invoking the violation of international law. It is a challenge to adapt international standards so that the individual also has a certain degree of decision-making or means to seek remedies. In this context, I mentioned the problem of non-state actors for the first time, an entity that does not fall under the traditional subjects in international law.

Terrorists (and mainly non-state actors) are currently out of the reach of the international system that they threaten. They can cause a wave of violence at the same intensity as State, but with no responsibility for the same actions. The perpetrators are

not identifiable members of governments or other state bodies, but anonymous non-state actors (individuals, groups or organizations) who are often undetectable from civilians among whom they operate. They are from the private sector, where the State often has no control of and must respect the right to privacy or business. It is precisely hiding, ambiguity and almost zero identification (cyber terrorism in particular) that makes these actors more dangerous than State. Unlike in the past, terrorists can act without the aid of the State, cross-border, or across multiple countries at once across the cyberspace. Terrorists operate in a decentralized manner, in smaller units, not hierarchically in one large organization (e.g. al-Qaeda, which has been divided to smaller cells over time, making it difficult to trace it). It is all the more difficult to find and bring them to justice. The population feels a threat but does not know where the attack can come from. It relies on the state to prevent the threat. The status of non-state actors is not specifically regulated, and this creates uncertainty about the application of international law standards.

However, an individual may not necessarily be merely a terrorist but could also be a victim of terrorism. The victims of terrorist acts have become more emphasized in recent years, and there are opinions that they should also have some legal regulation different from the victims of international crimes. However, a parallel system of their protection and assistance would be unnecessary, even though they show some specific features. The solution is to create a universal arrangement based on a common basis, from which will develop the areas where the victims belong. Effective tools to combat terrorism include the targeted killing and use of unmanned aircraft. Although it is not a new phenomenon, even after the years of use, it causes controversial reactions and cannot be declared legal without specifying the conditions of use. From the analysis of international contractual and customary law, it can be concluded that the counter-terrorism intervention is legal only if the strict conditions of the IHL and the HR law are met. The basis is the distinction between possibly attacked persons (combatants, civilians, civilians involved in combat) and the resolution of the territory. It is necessary to make this distinction before the attack, to consider the extent of the damage to life and property that the attack may cause and calculate with the repercussions of the population of the State in whose territory the targeted killing is taking place. The conditions of customary law must be fulfilled: necessity and proportionality. Only by strict regulation is it possible to prevent the arbitrary execution of killings on persons who are entitled to human rights protection

and by killing them they lose the opportunity to defend themselves.

The fundamental challenge for a State in the field of human rights is to fulfill the obligation to guarantee human rights to the people, to ensure their undisturbed performance, and at the same time a State cannot use terrorism as means of fighting or adopting anti-terrorist measures that would block the application of the HR law. Indeed, the state can restrict human rights, but only to a certain extent. The derogations from rights are governed directly by human rights conventions, and the ECHR case law clarifies the conditions. In order to meet the obligation of the HR law to protect the lives of persons under the jurisdiction of the State, States are entitled and required to take effective counter-terrorist measures to prevent future terrorist acts and to punish perpetrators for attacks already committed. The fight against terrorism poses a major challenge to States as well as to their human rights obligations, as all counter-terrorism measures should be effective and at the same time must be in line with international obligations of the State, especially with the IHL, HR law and up-to-date even with refugee law.

State terrorism poses another question mark, both in the form of state terrorism as such, which is carried out through state authorities to instigate fear or compulsion towards certain behaviour, or State support to terrorists, through funding, provision of weapons, training, but also by providing a safe haven (States allow their territory to be used for terrorist activity - state-sponsored terrorism). This division is theoretical and there is no universal code of standards to regulate the problem of state terrorism. As a result of the violation of the individual obligations of the state, it is the responsibility (it is necessary to fulfill the subjective and objective element of responsibility) in three types of situations: responsibility for terrorist acts; for violations of the obligations to combat terrorism or human rights violations in the fight against terrorism. If the state neglects its duty or fails to act due diligence, it will incur the responsibility of the State for violating international obligations with all the consequences. The state will be obliged to tolerate, for example, the punishment of terrorists in its territory, which will be executed by another, invaded State. This system is a challenge because it violates the prevailing principles of international law, which are based on the principles of the inviolability of the territorial integrity of another state or the non-interference with its internal affairs. The State's responsibility is closely related to the status of terrorists and the system of their

prosecution, where the State has a duty to protect the population, according to national and international standards, to bring the perpetrator to justice, while not exceedingly deny his human rights. It is difficult to find a compromise between these obligations while avoiding the responsibility for omission. This is also related to the adoption of counter-terrorism measures, which should meet the criteria of necessity and proportionality. The decision as to whether the measures have met the requirements of international law must be taken separately in each individual case and examine the particular circumstances which led to the adoption of the measure.

The great debate over the reaction of states to terrorism has been going on since the attacks of 9/11. Consideration may be given to the application of the articles of the UN Charter on exceptions to the prohibition of the use of force, including the right to individual or collective self-defence. However, their application to the fight against terrorism is not automatic, even though the UNSC has declared terrorism to be a threat to international peace and security. The 9/11 attacks classification as armed attacks triggered the controversy, and the ambiguous interpretation of the UNSC resolutions that periodically mention terrorism and call on States to cooperate closely in fight against international terrorism. However, they do not give specific legal guidance, and it seems that states resolve the resolutions on their own. The most conspicuous thing is the behaviour of the US, which, following the 9/11 attacks declared war on terror, and began Operation Enduring Freedom in Afghanistan. Until today, it is questionable under which category of international law it is possible to subsume these actions and whether they were legal. Consideration is given to the rules governing the war (their use is logically derived from the title of war on terror), the law of armed conflicts, reprisals, the exercise of the right to self-defense, and the use of force in general. Although the UNSC in its resolutions adopted after 9/11 has condemned terrorist acts and confirmed the US right to self-defense, it is necessary to think about the limitations of the exercise of this right, and in particular the necessity and proportionality that the US has not always met.

The UNSC was created by treaty- the UN Charter- and can only decide within its limits. Its legislative activity over the last few years has risen the concern (and the question of whether there is such a use of its powers under the Charter). I think this overlap is due to the absence of a universal definition of terrorism, and the UNSC has so far (apart from

ICJ) seen as the only body capable of directing the action of the international community relatively quickly and flexibly (ICJ acts only on submitted matters and compared to the adoption of a resolution for quite a long time). Therefore, the resolutions authorize the US right to self-defense, but the scope of its use is not clear. Not only the right to self-defense, but the overall use of force in the context of terrorism is a sensitive issue that has no unambiguous definition. In the third chapter, I refute the legal meaning of the concept of war on terror. In support of my arguments, I deny the possibility of applying the rules of war to the fight against terrorism. My reasoning is also supported by renaming the action during President Obama's mandate. The definition of terrorist attacks as armed attacks is still complicating the use of the right to self-defence, and calls for a discussion on the widening of the interpretation of Article 51 of the UN Charter.

Current ICJ jurisprudence has consistently interpreted the right to self-defence strictly, which is logical, considering that exceptions to the use of force should be interpreted narrowly. This interpretative stream, however, hampers the legal use of the right to self-defence and the response to terrorism in general. Another factor for which the use of force is still perceived in a restricted manner is the influence of non-state actors, which I have already mentioned in the second chapter. When using force, it is necessary to mention the fact that it is terrorist organizations against which the use of force is controversial (and seems inevitable). The conservative group confers the right of self-defence only to States towards other States, the liberal group extends it to non-state actors who have only limited legal personality in international law. Terrorist organizations such as al-Qaida, the Taliban, and the Islamic state are a major threat to States because they are potential terrorist offenders, and there is no known legal way to fight them. They cannot be a party in war, they are territorially and structurally divided, and the use of force against them necessarily violates some of the traditional principles of international law. Although the legality of the use of drones against terrorists and targeted killing in general has been dealt with in the previous chapter, it is also worth mentioning here as a sort of alternative way of dealing with the threat of non-state actors with minimal impact on the population. It is the use of force and hence the narrowly interpreted exceptions and, in line with the conditions discussed in the second chapter, it is a possible way to attack terrorist organizations.

It can be said that non-state actors are an increasing power. They are authors of

an increasing number of large-scale attacks. Nonetheless, no special legal regulation is needed. This would have complicated the complex system of international law, where the addressees of rights and obligations are States. The burden still lies on States to effectively control their territory and prevent terrorists from acting. It is up to the States to deal with this burden in accordance with international law and not to endanger peace and security as set out in the UN Charter. Even though international law standards are primarily intended for States and could not be easily applied to organizations, it will still be necessary to distinguish who is responsible for the terrorist act and to what extent. Traditional solutions to the accountability through the attribution of their actions to the States appear to be inefficient. The fact remains that no particular State was charged for 9/11 attacks, and the attack on Afghanistan was justified by the need to deal with al-Qaida.

The regulation of non-state actors remains an open topic. Although the alternative approach is not yet contained in international treaty law, and the position of the UN is more obscure than clear, the situation appears clearer in customary law, although opinions about the use of force/self-defence or preventive intervention against terrorist organizations differ. However, practice shows that this is the only effective way for the international community to fight the threat of international terrorism. The use of force against non-state actors is still controversial and there is no unity among the States, but it is practiced without major protests. It would help to adopt a universal definition of terrorism and adopt a clear view of the matter by the UNSC.

In general, it is not possible to subordinate individual concepts related to terrorism to the existing international law categories, even though these efforts are still obvious. For example, the classification of terrorists under unlawful combatants, the war on terror as a new type of *ius ad bellum*, the definition of terrorism as a peaceful equivalent of war crimes or non-state actors as a party in war. All these categorizations are an attempt to incorporate terrorism under the applicable standards of international law and to clarify the situation which is getting more complicated by the practice and time (e.g. the addition of partial definitions of terrorism, the Islamic state as a new threat,...)

A key player in modern international law is still a State: it is his duty to fulfill the obligations, and he is primarily responsible for his conduct/omission. Although the norms

do not contain a direct ban on terrorism, it can be deduced from other State obligations: a prohibition of the use of force, a prohibition of aggression, non-interference in the internal affairs of other State, the due diligence principle or the institution of attribution. In summary, we will get an optimal pattern of State behavior on the international scene so that it does not commit terrorism. It is an ideal state that never occurs, but serves as a guide to the behavior of States (or other entities) in accordance with international law.

There are a number of changes to make for international law to meet the challenges of international terrorism. It is essential to adopt a universal definition of terrorism, to categorize terrorists and to define the scope of their rights (this will be easier after the adoption of the definition). Over time, it will be necessary to combine partial definitions into one convention, particularly for clarity. It should be precisely defined what response to terrorism is legal, as well as the extent of the use of force and the exercise of the right to self-defense, to precisely define the conditions under which it is feasible and to set effective sanctions for States that violate these rules. States' sanctions should be clear even if they provide safe havens on their territory or otherwise assist terrorists (even by omission - they do not prevent their access to weapons of mass destruction or financial means).

International law should also pay attention to non-state actors who, although with limited legal personality, are posing an increasing threat to international peace and security. The extent of their sanction for terrorist acts should be defined, also the use of force against them, including in the territory of another country where they reside. The solution could be to authorize the use of force by UNSC. States' inconsistent behavior only helps terrorists and empowers their action. It is important to appeal to the co-operation of States that should act united in the fight against terrorism. International terrorism is not a transitory issue that will be covered by international standards. In the upcoming years, it will have an increasing tendency and the States will have to deal with it. New challenges will emerge, as terrorism is capable of rapid change. But I hope the international community finds a recipe to beat it legally.